Osman Devrez

Türkiye'de Köylülük ve Devrim

YAŞAM YAYINLARI

TÜRKİYE'DE KÖYLÜLÜK VE DEVRİM

Osman DEVREZ

YAŞAM YAYINLARI

TÜRKİYE'DE KÖYLÜLÜK VE DEVRİM

Osman DEVREZ

YAŞAM YAYINLARI

Türkiye'de Köylülük ve Devrim
Kitap Dizisi : 8

Baskı : **SERLER A. Ş.**
Kapak : **Tem Ajans**

YAŞAM
YAYINCILIK
TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ
Binbirdirek Mah. Dizdariye Çeşmesi Sok. No :51/3
Sultanahmet-İSTANBUL
Tel-Fax: 0 (212) 5179019
1994-İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

EMPERYALİST SİSTEMDE VE TÜRKİYE'DE TARIM

1- Emperyalizm ve Tarım.....14
11- Türkiye Ekonomisinde Tarımın Yeri Ve Kırsal Yapının Genel Özellikleri 18
1) Tarihi Gelişim 18
Osmanlı'da Toprak Düzeni 18
Cumhuriyet Dönemi 26
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem 30
2) Türkiye'de Nüfusun İstihdam ve İşgücü Durumu ...34
3) Dış Ticaret ve GSMH'da Tarımın Yeri 39
4) Arazinin Kullanımı ve Üretim Yapısı 41
5) Tarımsal İşletmeler ve Arazi Sahipliği 44
111- Birinci Bölümden Kırsal Yapının Özellikleri Konusunda Çıkan Sonuçlar 51
1) Türkiye Kırlarındaki Üretim Biçimi Kapitalizmdir 51
2) Türkiye Köylülüğü "Özgür" Küçük ve Orta Üreticilerden Oluşmaktadır 59
3) Toprak Mülkiyetinde Aşırı Bir Kutuplaşma Yoktur...61
4) Türkiye Tarımı Emperyalizmin, Yerli İşbirlikçi Tekellerin Büyük Toprak Sahiplerinin ve Bunların Devletinin Denetimi Altındadır 63
5) Toprak Sorunu Uzun Yıllardır Kırdaki Demokratik Devrimin Temel Sorunu Olmaktan Çıkmıştır 68
Birinci Bölümün Kaynakları.....71

İKİNCİ BÖLÜM

TARIM BÖLGELERİNE GÖRE TARIMSAL YAPI

1) 1'inci ve 9'ncu Bölge: İç ve Orta Anadolu Bölgesi ...75
2) 2'nci Bölge: Ege Bölgesi 79
3) 3'ncü Bölge: Marmara-Trakya Bölgesi 82
4) 4'ncü Bölge: Akdeniz Bölgesi 85
5) 7'nci Bölge: Orta ve Doğu Karadeniz 87
İkinci Bölüme Ek 96
İkinci Bölümün Kaynakları 106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRDA SINIFLAR MÜCADELESİ

1) Egemen Sınıfların Tarım Sorununa Yaklaşımları ...107
2) Kırsal Kesimin Sorunları Nelerdir ve Nasıl Çözülebilir? 112
3) Kırda Sınıflar Mücadelesinin Gelişimini Engelleyen Etkenler 115
a) Köylülüğün Sınıfsal Yapısının Etkileri 116
b) Devlete Bağımlılık 118
c) Şovenizm 121
d) Şehirlere ve Yurtdışına Göç 124
e) Askerliğin Etkileri 124
4) Kırlarda Devrimci Mücadele 126
a) Devrimci Mücadelede Şehirler Ve İşçi Sınıfı Belirleyici Olacaktır 131
b) Zafere Uzun Süreli İhtilalci Direnişle Ulaşacağız 134
Üçüncü Bölümün Kaynakları 139

GİRİŞ

Köylülük Türkiye sosyalist hareketinin yeterince araştırmadığı, gereken ciddiyette üzerinde durmadığı konuların başında gelir. Elbette köylülük hiç araştırılmamış, üzerinde durulmamış değildir. Tam tersine, özellikle anti-emperyalist hareketin şahlanış yılları olan 1960'lar, aynı zamanda Türkiye'nin iktisadi yapısı, özellikle de köylülüğün durumu, devrimdeki yeri, önemi ve rolü üzerinde de yoğun tartışmalara sahne olmuştu. Devrimci tarihimizde yeni bir dönemi başlatan THKO, THKP/C, TKP/ML çıkışlarının ayırt edici özelliklerinden biri de kırları ve köylülüğü devrimin temel gücü olarak görmeleri ve kırlarda oluşacak halk ordusuyla şehirlerin zaptedileceği biçimindeki bir devrim stratejisini savunmalarıydı.

'71 çıkışlarının devamı iddiasındaki örgütlenmeler de pratikte olmasa da teoride kırlara ve köylülüğe ilişkin aynı öngörülerin sürdürücüsü oldular.

Fakat genel olarak Türkiye'deki devrimci süreç ve özellikle de kırlardaki köylü hareketi '71 çıkışlarının tahmin ettiği biçimde gelişmedi. Örneğin Mahirlerin, Denizlerin, İbrahimlerin kafasında, Kürdistan'da Türkiye solundan ayrı militan bir Kürt solu oluşacağı, buradaki mücadelenin Türkiye'dekini aşıp Orta Doğu'da gündemi belirleyen bir hareket haline geleceği düşüncesi yoktu. Onlar Kürdistan'da ulusal sorunun baş sorun haline geleceğini düşünmemişlerdi.

Gene on yıllardır devrimci mücadele kırlardan şehirlere doğru değil, şehirlerden kırlara doğru gelişmektedir. Sürece damgasını vuran köylülük değil (Kürt ulusal hareketini ayrı tutuyoruz), işçi sınıfı ve gençlik olmuştur.

Türkiye'de köylü hareketi esas olarak feodal ve yarı-feodal top-

rak ağalarının topraklarını işgal etme biçiminde değil, taban fiyatlarının düşüklüğüne, banka ve tefecilere, tüccara, devletin tarım politikalarına, resmi ve sivil faşist güçlerin kırsal kesimdeki baskı ve terörüne, mezhepsel baskılara karşı, demokratik bir hareket olarak gelişmiştir.

Kısacası gerek '71 çıkışları, gerekse de bunların devamcısı niteliğindeki yapılanmalar, Türkiye kırları ve köylülüğü hakkında önemli yanılgılara düşmüşler ve olmayacak beklentiler içine girmişlerdir.

Bu hatalara düşülmesi doğaldı. Çünkü o dönemdeki bilimsel araştırmalar henüz yetersizdi. O yıllarda bu konudaki veriler son derece yetersizdi. Var olanlar ya önceki yıllara ait Sovyet araştırmacılarının eserleri, ya da Doğan Avcıoğlu gibi Kemalist aydınların çalışmalarıydı. Bunun yanısıra sınıf mücadelesi deneyimi de yeterli değildi. Ve o dönemde anti-emperyalist hareketlerin dünya çapında büyük etkisi ve prestiji vardı. O kadar ki Türkiyeli devrimciler yer yer Çin, Vietnam, Küba devrimlerini taklit edecek derecede bir etkilenme içindeydiler. '71 çıkışlarının hatalarını bu koşullar içinde düşünmek gerekir.

Fakat onların devamı iddiasında olanlar bilimsel çabalarda geçmişin de gerisine düştüler. Teorilerinde o kadar önem verdikleri köylülük üzerine hâlâ ciddi bir araştırmaları yoktu. Fakat savsaklanan tek mesele köylülük değildir. Aynı boşvermişlik örneğin işçi sınıfı için de geçerlidir. Bunlar bir yanda Türkiye'deki işçi sınıfının nitelik ve nicelik olarak zayıflığı(!) üzerinde, işçi sınıfının devrimin fiili öncüsü olamayacağı üzerine teori inşa ederler ama daha Türkiye'deki işçi sınıfının sayısı, durumu vs. hakkında doğru dürüst bir çalışmaya girişmezlerdi.

Bu durum marksistlik, sosyalistlik adına üzücüdür. Lenin, Marksizmin gücünün devrimci olmayla bilimsel olmayı kaynaştırabilmesinden ileri geldiğini söylüyordu.

Türkiye solunun köylülük üzerinde ciddi biçimde durmadığını söylüyoruz. Bunun böyle olmasının bir de pratik nedeni vardır; kır-

lardaki mücadele şimdiye kadar nisbi olarak geri kalmıştır.

Türkiye solu öğrenciler üzerine çok şeyler yazdı çizdi. Sendikal mücadele üzerine, son yıllarda gelişen memur hareketi üzerine, Kürt ulusal kurtuluş hareketi üzerine çok şeyler söylendi ve söylenmekte. Neden? Çünkü bunlar kendilerini dayattılar, tartışmaktan kaçmak mümkün değil. Ama yıllardır ve hâlâ köylü mücadelesi böylesi bir dayatma boyutuna ulaşamadı. Bu nedenle de 1960'lardan, MDD'den, TİP'ten kalma önyargılar kafalarda varlığını sürdürebiliyor. Köylü hareketinin neden ileri boyutlara ulaşmadığı, bunun altında yatan nedenler bu çalışmanın da konusudur. İleride bunun nedenlerini açıklamaya çalışacağız.

Fakat artık köylü hareketinin de yeni bir aşamaya gireceğinin işaretlerini görmekteyiz. 1980 şokundan sonra; önce Kürt ulusu, ekonomik ağırlıklı ve örgütsüz de olsa Türkiye işçi sınıfı, daha sonra 1970'lere göre cılız biçimlerde de olsa öğrenciler ve 1990 ile birlikte de memurlar harekete geçtiler. Köylülerin de bu hareketliliğe katılmasının koşulları gelişmektedir. İç ve Orta Anadolu'nun, Ege'nin , Trakya ve Marmara'nın, Karadeniz'in, Akdeniz'in kır proleterleri, yoksul köylüsü, küçük üreticileri de bu hareketliliğe katılacaklardır. Tarıma ilişkin devlet politikalarında yapılan; KİT'lerin özelleştirilmesi, kooperatif birliklerinin dağıtılması, destekleme alımlarının kısıtlanması ve süreç içinde kaldırılması, tarıma devlet desteğinin azaltılıp yeni biçimler alması ve genel olarak tarımdaki küçük üreticiliğin tasfiye edilmeye çalışılması gibi değişiklikler, kırda yoksulluğu, mülksüzleşmeyi hızlandırmaya ve çelişkileri derinleştirmeye adaydır.

Biz bu çalışmada elimizdeki veriler ölçüsünde köylülüğün son durumunu ortaya çıkarmaya çalıştık. Veriler, yani istatistikler söz konusu olduğunda şunu belirtmek gerekir: Tarıma ilişkin istatistikler genelde resmi istatistiklerdir. Ve bunların yetersizliğinden, birbirleriyle çelişmelerinden şikayet etmeyen yoktur. (*) Örneğin sanayi is-

(*) Bu şikayetlerden iki örnekle yetiniyoruz:

"Türkiye'deki mevcut veriler tarımsal yapıyı ortaya koyacak şekilde ayrıntılı

tatistikleri söz konusu olduğunda devletin DİE, DPT gibi kurumları dışında, TÜSİAD, İTO gibi patron kuruluşlarının ya da işçi sendikalarının araştırmalarına, kaynaklarına başvurmak mümkündür. Ama bu imkan tarımsal veriler için sözkonusu değildir. Ya da çok sınırlıdır. Tarımsal yapı hakkındaki ciddi ve ayrıntılı sonuçlara ulaşabilmek için uygun değildirler.

Tarıma ilişkin veriler işletme, yani hane halkı düzeyinde değildir. Örneğin üretim araçları sahipliği, üretimde girdi kullanımı, ücretli işçilik, verimlilik, gelir düzeyi vs. gibi, bir tarımsal işletmenin anlaşılabilmesi için gerekli bilgiler işletme düzeyinde yayınlanmamaktadır. Tarıma ilişkin olarak tek kaynak durumunda olan resmi istatistikler, siyasi kaygılar ve hesaplar ön planda tutularak düzenlenmekte ve yayınlanmaktadır. "Üç çeşit yalan vardır: yalan, rezil yalan ve istatistikler." (B. Disraeli) sözü, resmi istatistiklerin durumuna tamı tamına uygundur. Sonuç olarak okuyucu dikkatini mutlak rakamlar üzerinde değil, bu rakamların gösterdiği genel eğilim üzerinde yoğunlaştırmalıdır.

Bu çalışma sol içi bir polemik yazısı değildir. Tarım konusuna ilişkin olarak gereken tartışma, "Sosyalist Hareket ve Halkçılık" kitabının "Köylülük ve Halkçılık" bölümünde yapılmıştı. [3]

Bu kitabın sözkonusu bölümünde üzerinde durulan konuları şöyle özetleyebiliriz:

Yazıda halkçı eğilimlerin teorilerinde köylülüğe verdikleri önemle, Türkiye köylülüğünü anlama, onun sınıfsal yapılanmasını açığa çıkarma konusunda boşvermişlikleri arasındaki çelişki vurgulanıyor-

olmadığı gibi, bazı veriler de birbirleriyle çelişir durumdadır."[1]

"Tarımdaki istihdama ilişkin rakamlar çok güvenilir olmadığı, kurumlar arasında (DİE ve DPT) önemli tahmin farklılıkları bulunduğu ve sayım yılları ile hane halkı anketlerinden sağlanan rakamlar karşılaştırılabilir olmadığı için....." [2]

du. Örneğin reformizmi köylülüğün önemini görmezden gelmekle, kırlardan şehirlere köylülük temelinde bir halk savaşını kabul etmemekle suçlayan halkçılığın, Türkiye'deki köylülük hakkında somut ve ciddi araştırması yoktu.

Yazı tarımda kapitalizmin gelişimini iktisadi olarak ortaya koyuyordu. Tarımda kapitalizmi geliştiren etkenler olarak, üretim araçlarındaki gelişmeler, rekabet, ticari tarımın gelişmesi, şehirleşmenin önemi, tarım dışı ticari ve sinai nüfusta artma, somut verilerle gösterilmişti.

Yazı bizdeki kapitalizmin nitelik olarak yani, toplumsal tarihi bir biçimlenme olarak Batıdaki ile aynı olduğunu gösteriyordu.

Kırda bir iç pazarın yaratılması süreci de iç ya da dış iradelerce belirlenen bir olgu değildi. Köylülüğün alt gruplarında işgücünün meta haline dönüşmesi, üst gruplarda da üretim araçlarının sermayeye dönüşümü bu sürece yol açiyordu. İşgücünün metalaşması tüketim malları için bir iç pazar yaratırken, burjuvalaşma da sermaye malları için bir iç pazar yaratmaktaydı.

Yazıda ayrıca kır, köylülük denince tüm dikkatini feodal, yarı-feodal ilişkiler üzerinde yoğunlaştıran, buradan bakarak kırsal yapı hakkında hüküm vermeye çalışan kavrayışın yanlışlığı gösteriliyordu. Kırdaki burjuva-proletarya parçalanmasını ortaya koymadan ve diğer ilişkileri (küçük üreticilik, yarı-feodal ilişkiler gibi) bu açıdan incelenmeden, tarımsal yapının bilimsel bir açıklanmasının mümkün olmadığı gösteriliyordu.

Bu çalışmaya ilişkin olarak belirtmemiz gereken önemli ve son bir husus da şudur:

Çalışmadaki tespitler ve önerilen çözüm yolları, Türkiye köylüsü gözönünde tutularak saptanmıştır. Kürt halkının bizden ayrı ulusal bir sorunu vardır. Bu bölgedeki köylü meselesi, toprak sorunu, yarı-feodal ilişkiler gibi sorunlar, bu sorunun çözümüne bağımlı hale gelmişlerdir.

Yazının ilerdeki bölümlerinde bu bölgedeki tarımsal yapının tari-

hi olarak da, Türkiye'den farklı bir biçimde geliştiğini ve günümüzde de önemli farklılıklara sahip olduğunu göreceğiz. Fakat bizim yer yer değinmekle yetindiğimiz özellikler bu bölgenin tümüyle anlaşılabilmesi için yeterli değildir. Bölge kendi başına tarihi, ulusal, ekonomik, toplumsal gelişim özellikleriyle birlikte bir bütün olarak ayrıca incelenmelidir. Ama bu bizim konumuz değil.

Bölgenin ayırt edici özellikleri nedeniyle bu gün Türkiye solundan ayrı bir Kürt solu oluşmuştur. Ayrıca bir Kürt solunun oluşumu Türkiye solunun yetersizliğinden, zaaflarından dolayı ortaya çıkmamıştır. Elbette bu faktör etkili olmuştur ama, orda geçmişi yüzlerce yılı bulan bir mücadele geleneği vardır. Cumhuriyet döneminde yaşanmış ayaklanmalar, oluşmuş örgütler, tarihi liderler vardır. Irak, İran'daki birikim ve mücadelenin, örgütlenmenin Kuzeyi etkilemesi vardır. Bugünkü Kürt solu işte bu birikim üzerinde ve Türkiye'deki sosyalist birikimle, özellikle de '71 çıkışlarıyla ideolojik, pratik etkileşim içinde şekillenerek ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle Türkiye solunda hâlâ yaygın olan, Kürt halkının ayrı örgütlenmesine iyi gözle bakmayan, koşulları ve tarihsel süreci dikkate almaksızın bu durumu devrimci mücadeleyi bölmek olarak değerlendiren anlayışlar sübjektiftir, Türk milliyetçiliğinden tamamıyla kurtulunamadığını anlatır. Üstelik teoride Kürt halkının eğer isterlerse ayrı bir devlet kurabileceğini kabul etmek ama pratikte Kürt halkına, bırakahm devlet kurmayı, ayrı bir örgüt kurmayı bile yasaklamak, ya da hoş karşılamamak önemli bir çelişkidir. Kendi örgütüne sahip olmayan bir ulus "isterse" kendi devletini nasıl kurabilir? Ve tek örgütte örgütlenmeyi savunanların hepsi nedense bu iş için bütün fedakarlığı Kürt halkından bekliyorlar. Yani Kürt halkının örgütlerini dağıtıp Türkiyeli örgütlere katılması isteniyor. Ama tersini öneren, isteyen yok. Kürdistan halkının mücadele ve örgütlülüğü Türkiye'dekini kat kat aştığı halde, tek örgüt yaratmak için, örgütümüzü feshedelim de bir Kürt örgütüne katılalım diyen kimse yok. Kürdistan'ın sömürge konumunu ve tarihsel olarak oluşmuş

Kürt solu gerçeğini dikkate alamayan bu gibi yaklaşımlar yanlıştır.

Türkiye ve Kürdistan için tek örgüt düşüncesi mevcut gerçekliğe ve tarihsel gelişmeye uygun düşmez. Devrim için en uygun yol, ayrı örgütlenmelerin önderliğinde gelişen Türkiye ve Kürdistan devrimci hareketlerinin cephe birliğidir.

BİRİNCİ BÖLÜM
EMPERYALİST SİSTEMDE VE TÜRKİYE'DE TARIM

1-EMPERYALİZM VE TARIM

Eskiden tarımsal faaliyetler esas olarak emperyalizme bağımlı geri bıraktırılmış ülkelerin temel ekonomik faaliyeti idi. Bu ülkelerin ihracatı ve döviz gelirleri içinde tarım ürünlerinin önemli bir payı vardı. Fakat 1960-1970'lerden sonra dünya genelinde bu durum değişmeye başladı. Artık günümüzde emperyalist ülkeler en büyük tarım ürünleri üreticisi ve ihracatçısı durumundalar.

Gelişmiş ülkeler 1980'de dünya tarım ürünleri ithalatının %62'sini, ihracatının da %65'ini gerçekleştirmişlerdi. Gelişmiş ülkelerin dünya tarım ürünleri ihracatındaki payı 1989'da %71'in üzerine çıkmıştı.[1] Avrupa Topluluğu'nun (AT) bazı gıda sanayi ürünlerinin toplam dünya ihracatı içindeki payı 1990'da şöyleydi:

Un sanayi : %59.1
Sığır eti : %63
Süt tozu : %64.7 [2]

"AT 1970'lerde dünyada satılan tahılın %20'sini satın alıyordu. 1980 sonrası bu oran %2'ye iniyor. İhracattaki payı aynı dönemde %7'den %20'ye çıkıyor. Yani ticari konum tamamen değişiyor. Ancak aynı dönemde ABD'de 3 çiftçiden bir tanesi dış pazarlar için üretiyordu. 1980 öncesi çok hızlı gelişen dünya pazarları onları, dünya pazarları için üretmeye itmiştir. Bu ülkeler için dış pazarlar artık hayati bir önem taşımaktadır."[3]

Bugün en büyük tahıl ihracatçısı ülke ABD'dir. Fransa'nın tarım ürünleri ihracından sağladığı gelir, turizm gelirlerinden fazladır.

"Bugün ABD tarımının en önemli sorunu üretim fazlalıklarıdır....

Bugün dünya ölçeğinde tarımsal üretimin temel sorunu üretimi artırmak değil, talep yetersizliğidir."[4]

Emperyalist batılı ülkeler tropik bitkiler dışında tarımsal üretim bakımından kendi kendilerine yeterli durumdadırlar. Tarımsal ürün ithalatında korumacı, ihracında ise destekleyici politikalar uygulamaktadırlar.

ABD ve AT ülkeleri bu destekler sayesinde örneğin 150 dolarlık tahılı, sırf o pazara girebilmek için 25 dolara satmaktadırlar. [5]

Emperyalist ülkelerde tarıma destek konusunda dikkati çeken olgu, desteklerin üretimi artırmak amacıyla değil, üretimi kısmak, üretim alanlarını sınırlamak, fiyat düşmelerinden tarım tekellerinin zarar görmelerini engellemek gibi amaçlarla veriliyor olmasıdır. Ve bu destek, pek de küçümsenecek boyutlarda değildir.

Örneğin tarıma yapılan destekler Türkiye'de üretici başına 230 dolar civarında kalırken, bu rakam ABD'de 20 bin, Norveç'te 32 bin, İsviçre'de 26 bin, Japonya'da 15 bin, AET'de 8 bin, Kanada'da 13 bin dolardır. [6]

Emperyalist ülkeler bağımlı ülkelere tarıma ve genel olarak ekonomiye yaptıkları destekleri kaldırmalarını, ithalattaki korumacı önlemlerden vazgeçmelerini önerirken ve bu konuda baskı yaparken, kendileri ülkelerinde tamamen tersi politikalar izlemektedirler.

Ve ABD ile AT arasında dünya gıda, tarım ürünleri pazarlarını yeniden paylaşmak için kıyasıya bir savaş vardır.

1960'lı yıllarda ABD ile AT arasında bir iş bölümü oluşmuştu. "Avrupa Atlantik ötesinden gelen ucuz hayvan yemine dayanarak süt ürünlerinde, ABD ise hayvan yeminin yanında tahılda dünya pazarını doyuracaklardır."[7] O dönemde AT henüz tarım ürünlerinde kendi kendine yeterli değildi. Ama sonradan durum değişti. AT 1971'den 1982'ye buğday ihracını ikiye katlayarak dünya pazarlarındaki payını

%6.2'den %14.4'e çıkardı. '80'li yıllarda ABD süt ürünlerinde, AT de tahılda fazlalık vermeye başladı. Sonuçta '60 lı yıllardaki anlaşma bozuldu. ABD AT'ye ihracatta tarım ürünlerine uyguladığı sübvansiyonları kademeli olarak kaldırınası için baskı yapmaya başladı. Ve 1982'de sorunu çözmek için GATT (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) toplantısı yapıldı. Ama bir sonuç alınamadı. Bunun üzerine ABD yüksek sübvansiyonla tarım ürünleri ve gıda ihracına başladı.

"Topluluğun tüm karşı çıkmalarına karşın ABD, 1982'de Topluluğun geleneksel pazarı Fas'a uzun dönemli ve negatif faizli kredi vererek ihraç ettiği iki milyon ton tahıla ek olarak, Şubat 1993 başlarında, yani Cenevre'deki GATT konferansından bir kaç ay sonra Mısır'a tonu 25 dolardan 1 milyon ton buğday unu satmıştır. Oysa bu dönemde dünya piyasalarında tahıl ununun fiyatı 150 doların üzerindedir. Bununla da yetinmeyen ABD yine Mısır ile 24.000 tonluk ucuz tereyağı satış anlaşması imzalamıştır. Oysa Mısır bilindiği gibi süt ürünlerinde %90'a varan bir pay ile AT'nin geleneksel pazarı durumundadır.

...Topluluk da ABD'ye misilleme olarak başta Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri olmak üzere bir çok ülkeye olağanüstü sübvansiyonlarla tahıl ve süt ürünleri satmıştır. Örneğin Topluluk 1984 yılında Sovyetler Birliği'ne tam 450 dolardan yani çiftçilere ödenen fiyatın %14'üne eşdeğer bir fiyattan tereyağı ihraç etmiştir."[8]

Bu duruma bir çözüm bulabilmek için 1986'da Uruguay'da başlayan GATT konferansları, Aralık 1990'daki Brüksel toplantısıyla bir sonuç elde edemeden son bulmuştur.

Zaman zaman emperyalist devletler arasında varılan anlaşmalar tarım üreticilerine kabul ettirilememektedir. Örneğin Avrupalı tarım kapitalistleri, sübvansiyonların azaltılmasına, dışarıdan tarım ürünlerinin ithaline sert tepki göstermektedirler.

Emperyalist ülkelerin gıda ve tarım ürünleri pazarları için kıyasıya mücadele ettikleri dünyamızda, 500 milyon insan açlık içindedir.

Afrika'da ve dünyanın diğer geri bıraktırılmış bölgelerinde insanlar açlıktan kitle halinde ölmektedirler.

Tarım teknolojisindeki büyük ilerlemelerin, gen teknolojisinin bitki ve hayvanlara uygulanabilmesinin emperyalizmin egemen olduğu dünyamızda yarattığı sonuç budur; bir yanda yiyecek dağları ve fazla üretmemeleri için , üretim alanlarını sınırlamaları için milyonlarca dolar para verilen tarım üreticileri, diğer yanda açlıktan ölen, ölmekte olan, ölecek olan yüzmilyonlarca insan!

"Bugün dünyada 70 milyon tonu ABD'de olmak üzere 275 milyon ton hububat stoku vardır."[9] Karşılaştırma yapabilmek açısından Türkiye'nin yıllık buğday üretiminin 18-20 milyon ton olduğunu ve 60 milyon nüfusa yettiğini belirtelim.

AT ülkelerinde 1988 yılında depolarda yaklaşık 4.5 milyon ton sığır eti, 1 milyon ton tereyağı, 3.5 milyon ton zeytinyağı bulunmaktaydı.[10]

Kapitalizm için yüzyıldan daha fazla bir zaman önce söylenmiş olan ünlü "bolluk kıtlığın nedenidir" sözü, günümüz kapitalizmi için de aynen geçerlidir.

İleri tarım teknolojisi, emperyalist ülkelerin tekelinde ve kullanımındadır. Teknik ilerlemeler sayesinde geri bıraktırılmış ülkeler emperyalist ülkelerde üretilen tarım ürünlerinin istilasına uğramakta ve yerel tarım çökmektedir. 1980'lere kadar tarım ürünleri ihraç eden, tarımsal ürünler bakımından kendi kendine yeterli sayılı ülkeler arasında olan Türkiye'nin, bu yıllardan sonra tarım ürünleri ithalatçısı olmasının, emperyalist sistemdeki bu gelişmelerle ve Türkiye'nin emperyalizme bağımlılığı ile doğrudan ilgisi vardır.

Burada kötü olan teknolojik gelişme değildir. Özel mülkiyettir. Teknolojinin insanlığın değil, sayılı emperyalist tekellerin hizmetinde olmasıdır. Eğer teknoloji ve bu teknolojiyle üretilen tarımsal ürünler, gıda ürünleri belirli tekellerin değil de toplumun mülkiyetinde olsalardı, et, un, yağ, süt vs. dağları oluşmayacaktı. Çünkü bunlar ihtiyaç duyanlara kâr ve kazanç hesabı yapılmadan gönderilebilecekti.

Teknoloji toplumun ve insanlığın malı olsaydı geri ülkelerde de hemen uygulanmaya konulabilecekti. Çünkü "ben buraya mal satıp kâr edemem, bunların gelişmesi benim işime gelmez" türünden hesaplar yapılmayacaktı. Ve bu ülkelerde açlıktan çocuklar, insanlar ölmeyecekti. Bu ülkelerdeki ilkel de olsa bir ihtiyaca cevap veren tarımsal yapı, birkaç tekelin kâr hırsı uğruna tümden yok edilmeyecekti. Ama emperyalist tekellerin ve onların yerli hain işbirlikçilerinin egemen olduğu, her şeyin para ve kâr için üretildiği bu dünyada teknolojik gelişmelerin bu sonuçları vermesini bekleyemeyiz.

Aynı şey sanayide de olmuyor mu? Robotlaşma, bilgisayar kullanımı insanlığın başına toplumsal gelişme ve refah artışı olarak değil de, ekonomik kriz, pahalılık, özellikle de kitle halinde işten atılıp aç kalma olarak yansımıyor mu? Halbuki emperyalist tekellerin olmadığı, özel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyetin olduğu bir dünyada yaşıyor olsaydık, bu teknik gelişmeler; işgününün kısalması, toplumsal zenginliğin ve kişi başına düşen refahın artması, işçilerin kendilerini değişik konularda yetiştirebilmeleri, siyasetle, sanatla, kültürle, toplumun kendi kendini yönetmesi sorunlarıyla ilgilenecekleri zaman süresinde artış vs. sonucunu verecekti.

2) TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ VE KIRSAL YAPININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1- TARİHİ GELİŞİM

Burada esas olarak tarımdaki ekonomik gelişmenin genel özellikleri üzerinde duracağız.

Osmanlı'da Toprak Düzeni :

Osmanlı İmparatorluğu merkezi feodal bir devletti. Feodalizmin klasik biçiminden farklı olarak Osmanlı'da toprak yerel egemen sınıflara değil, devlete aitti. Toprakta devlet mülkiyeti esastı, özel mülk olarak verilen topraklar istisna teşkil ediyordu. Köylünün ve toprağın başında bulunan sipahiler birer devlet memuruydu. Köylü-

nün artı ürünü devlete gidiyordu. Köylü yani reaya sipahiye değil, devlete karşı sorumluydu. Kırdaki yönetim, doğrudan saraya bağlı, onun atadığı ve istediğinde görevden alabildiği yöneticiler aracılığıyla sağlanıyordu. Yani klasik feodalizmde olduğu gibi merkezden ayrı yerel yönetim odakları yoktu.

Yukarıda genel hatlarını verdiğimiz ve 1960'larda feodal olup olmadığı tartışma konusu olan düzen, Osmanlının 15 nci ve 16 ncı yüzyıla kadarki düzenidir.

1960'lı yıllarda Osmanlının bu merkezi devlet yapısına, topraktaki devlet mülkiyetine, sipahinin reaya ile ilişkilerine bakılarak bu düzenin feodalizm olarak nitelendirilemeyeceği ve Asya Tipi Üretim Tarzı olduğu ileri sürülmüştü.[11] Bu iddialar o dönemin komünistleri tarafından çürütülmüştür. Yukardaki farklarına karşın Osmanlı düzeni özünde feodal bir düzendi.

Devlet-mülkiyeti, üretim biçimini anlamada tek başına bir şey ifade etmez. Örneğin kapitalist toplumların hemen hepsinde devlet mülkiyeti vardır. (Türkiye'deki KİT'ler gibi) Ama bu durum devlet mülkiyetindeki işletmelerin kapitalist işletmeler olmadıklarının bir kanıtı olamaz.

Feodalizmin esas özelliği olan, köylünün özgür olmaması, toprağa bağlı olması Osmanlı köylüsü için de geçerliydi. Köylü toprağın sahibi değildi ve toprağı terkedemezdi. Toprağı ekip biçmek ve ürettiğini de feodal sınıfa vermek zorundaydı.

Angarya, yani karşılıksız zorla çalıştırma Osmanlı köylüsü için de söz konusuydu. Örneğin devlet önemli gelir sağladığı savaşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir angarya sistemi kurmuştu. Köylüler arasında ordunun ihtiyaçlarına göre işbölümü yapılmıştı. Örneğin yörükler sürekli çadırbezi, yelken bezi dokuyor, nal döküyor, ok, yay yapıyor, gemiler için zift, kereste hazırlıyordu. Kimi köyler arpa, pirinç tedarik etmek, kimisi at, deve yetiştirmek, seyyar amele taburları kurmak, kale, inşaat, su yolları vs. yapmak için emre hazır yayalar bulundurmak zorundaydılar.[12]

Köylüden toplanan vergiler esas olarak ayni vergilerdi. Bu vergiler içinde en önemli üçü; öşür (ya da aşar), çift akçası ve olağanüstü hallerde halka yüklenen avarız vergileriydi. Bunlara ek olarak hiristiyanlardan alınan cizye, ispençe ve genel olarak salariye, ağnam resmi, tapu resmi gibi küçük vergiler de vardı.

16. yüzyıldan sonra bu düzen bozulmaya başlamıştır. Topraktaki devlet mülkiyeti ve merkezi yönetimin doğrudan egemenliği zayıflamış ve yerel otoriteler ortaya çıkmıştır. Zorbalık, devlet gücünü arkasına alma, rüşvet, köylüyü borçlandırma gibi türlü yollarla topraklar ağaların, derebeylerin eline geçmiştir.

1839'da sadece adı kalmış olan Tımar Sistemi yasal olarak da padişah tarafından kaldırıldı.

1858'de de Arazi Kanunu çıkarıldı. Kanun miri araziyi, yani mülkiyeti devlete ait olan araziyi düzenlemek, böylece daha etkin bir vergilendirme sistemi kurarak devlet hazinesine daha fazla gelir sağlamak amacındaydı.

Köylü ya da küçük çiftçi tasarrufundaki arazide istediği gibi tarım yapabilecek, arazisini kiraya verebilecekti. Toprağın alınıp satılması yasaktı ama toprak bölüşülebilirdi, başkasına devredilebilirdi. Bu kanunla kırdaki egemenlerin güçlerinin kırılması, hiç değilse daha fazla güçlenmelerinin önüne geçilmesi de amaçlanıyordu. Örneğin: "bir köyün arazisinin bir ya da bir kaç kişinin eline geçecek biçimde çiftlik halinde verilmesi yasaklanmıştı."[13]

Fakat bu amaçlara rağmen elde edilen sonuç, küçük köylülerin tasarrufunda bulunan toprakların tefecilere, ağalara kaptırılması ve ortakçılık, yarıcılık biçimindeki sömürünün yaygınlaşıp egemen hale gelmesi oldu.

"Tapu kayıtları büyük malikane sahiplerinin ve onların muhasebecisi durumundaki devlet memurlarının hesap defterleri haline gelmiştir. Ferağ ve rehin işlemleri artık her Allahın günü, hatta mülk sahibinin haberi olmaksızın yapılır ve tapuda bir arazinin şu veya bu kişinin üzerinde görünmesi sadece vergi yükümlülüklerini belirle-

meye yarar."[14]

Özetle 1858'den sonraki yeni toprak düzeni, tarımda derebeylerin toprak ağalarının, tefecilerin egemenliğini değiştirmemiş onları daha da güçlendirmiştir.

1913 yılına gelindiğinde, yani 1. Dünya Savaşının hemen öncesinde işlenen toprakların dağılımı şöyleydi:

	Aile sayısı	Çiftçi ailelerinin yüzdesi	Toprak olarak miktar(Hektar)	Toprakların yüzdesi
Derebeyi	10.000	%1	3.000.000	%39
Toprak ağası	40.000	%4	2.000.000	%26
Orta ve az topraklı köylü	870.000	%87	2.700.000	%35
Topraksız köylü	80.000	%8	-	-

Kaynak : D. Avcıoğlu " Türkiye'nin Düzeni 1" sf.187

Tabloda görüldüğü gibi köylünün yüzde 95'i yüzde 5 azınlığın ortakçısı, yarıcısı, marabası durumundadır. Topraksız ve az topraklı köylüler, toprak ağalarının, derebeylerin topraklarında, ortakçı, yarıcı olarak çalışmaktadırlar. Toprak ağası, durumuna göre köylüye araç, gereç, tohumluk, toprak sağlamakta ve köylünün ürettiği ürünün büyük bir kısmına el koymaktadır.

"Ellerindeki toprakların yüzölçümü en fazla 5 hektar olan küçük ve orta çiftçilere gelince, bunlar hasat mevsiminde tuttukları bir kaç gündelikçinin de yardımıyla kendi topraklarını kendileri ekerler; mültezimler(le), tefeciyle, (ve) yarışmak zorunda oldukları büyük mülk sahipleriyle başları sürekli dertte dir... Tecrübeleriyle bilirler ki, ne kadar az üretirlerse başları o kadar az belaya girer. Onun için de onları tehlikeli aracılarla ilişkiye sokacak olan ihraç hammaddeleri üretiminden kaçınarak, yanlız kendi geçimlerini sağlamaya yetecek

kadarını üretmeye dayanan bir sisteme yönelirler."[15] (parantezler benim)

Burada önemli bir noktanın altını çizelim. Sözünü ettiğimiz dönemlerde Kürt halkının yaşadığı bölgedeki iktisadi düzenle, diğer yerlerdeki düzen farklıdır. Kürdistan'da toprak dahil tüm üretim araçları ağanın, şeyhlerin, aşiret reislerinin yani bir feodalin elindedir. Köylünün ne toprağı ne de evi vardır. Ev diye ağanın yaptırdığı inlerde yaşar. Ağa köylere ve köylerle birlikte köylerin tüm gelirine sahiptir. Köylü ekonomik bağımlılığın yanısıra, zorla, dini ve kişisel bağımlılık ilişkileriyle ağaya bağımlı durumdadır.

Diğer bölgelerde ise, köylülüğün iktisadi nedenlerle ağaya bağımlılığı daha ağır basmaktadır. Buralarda köylü, aç kalmamak için ortakçılıkla, yarıcılıkla toprak tutmak, ağaya borçlanmak, borcunu ödeyebilmek için gene ağaya, tefeciye bağımlı olarak çalışmak zorundadır. Yani köylü bir Kürde göre daha özgürdür. Yukarıda da gördüğümüz gibi bu köylülerin birçoğu kağıt üzerinde de olsa, belli bir toprak parçasının tasarrufuna (mülküne değil), kiraya verme, devretme hakkına sahip, "bağımsız" küçük üreticilerdir.

Burada yeri gelmişken Osmanlının son dönemlerinde var olan bu kırsal yapının, günümüz ile olan bağlantılarına da kısaca değinelim.

Günümüz Türkiye'sinde köylülük sorununun tartışılması demek asıl olarak küçük üreticilerin tartışılması demektir. Kürdistan'ı özel konumundan dolayı ayrıca incelemek söz konusu olduğunda durum böyledir. Küçük üreticilerin durumlarının ne olduğu, nasıl sömürüldükleri, işçi sınıfıyla, egemen sınıflarla ve emperyalizmle hangi ilişki ve çelişkiler içinde bulundukları, gelişimin ne yönde olduğu, ve bu kesime karşı proletaryanın nasıl bir tavır alması gerektiği gibi sorular, somut araştırmalarla cevaplandırılmalıdır. Dolayısıyla, bugün köylü kitlesinin büyük çoğunluğunu oluşturan küçük üreticilerin hangi tarihi koşullarda ortaya çıkıp, günümüze kadar ne gibi bir evrim izledikleri önemli bir konudur. Ve bu konu henüz yeterince incelenmemiştir.

Küçük üreticiliğin tarihi kaynaklarından biri, Osmanlı döneminde miri topraklar, yani devlete ait topraklar üzerinde yaşayan, bu toprağın tasarrufuna sahip olan ve bu toprakları ağalara kaptırmama başarısını göstermiş, kendi yağıyla kavrulan, içine kapanık küçük ve orta köylülerdir. Bunlar daha sonra Cumhuriyet döneminde çıkartılan yasalarla, kırda kapitalist ekonominin gelişmesiyle özel mülk sahibi küçük üreticilere dönüşeceklerdir.

Küçük üreticiliğin bir diğer kaynağı da yukarda sözünü ettiğimiz ortakçılar, yarıcılardır. Bir zamanlar miri topraklar üzerinde üretim yapan küçük çiftçiler süreç içinde topraklarını ağalara kaptırıp onların ortakçıları, yarıcıları durumuna düşmüşlerdir. Bunların kanunnamelerle daha "özgür" hale getirilmeleri bu süreci daha da genişletmiştir. Fakat daha sonraki süreçte, kapitalizm kırda geliştikçe, ağalar tarım kapitalistleri olma yolunda evrimleştikçe doğal olarak büyük topraklarda bir daralma meydana gelmiştir. Çünkü 50 bin 100 bin dönümü bulan dağınık ve çok geniş topraklarda feodal, yarı-feodal yöntemlerle tarım yapmak yerine, en verimli ve en derli toplu alanlarda kapitalist tarım yapmak çok daha kârlıdır ve daha az baş ağrıtır. Çiftliğini kapitalist işletmeye dönüştüren, bu yüzden de toprağını daraltan ağalar, en verimsiz toprakları köylülere bırakmışlardır. Örneğin Adnan Menderes'in ailesinin Cumhuriyetten önce 50-60 bin dönüm toprağı vardı. Fakat Menderes Cumhuriyetten sonra arazisinin verimsiz kısımlarını homurdanan köylülere bırakmış ve verimli 3500 dönüm arazi üzerinde kapitalist çiftçiliğe başlamıştı. Toprak bırakılan köylülerin bir bölümü zamanla küçük üreticilere dönüştüler.

Devletin Cumhuriyetten sonra zaman zaman dağıttığı topraklara sahip olan göçmenler, topraksız ve az topraklı köylüler, günümüz küçük üreticilerinin kaynaklarından birini oluşturdu. Buna daha ileride değineceğiz.

Bu saydıklarımıza ek olarak nüfus artışı nedeniyle toprakların parçalanması da küçük üretici sayısını artırmıştır.

Türkiye'deki küçük mülk sahipliğinin kökenlerinin belli başlıla-

rına böylece değindikten sonra şimdi de, Osmanlının son dönemindeki toprak düzenine ilişkin olarak emperyalizm olgusu üzerinde durmamız gerekiyor.

Osmanlı devleti 1869'da yabancıların taşınmaz mal ve toprak satın almalarını engelleyen hükümleri kanunla ortadan kaldırdı. Böylece diğer alanların yanısıra tarımda yabancı sermayenin egemenliğine açılmış oldu. Fakat yabancı sermaye tarıma yatırım yapma konusunda pek istekli davranmadı. Örneğin Türkiye'de bazı sömürge ülkelerde olduğu gibi sömürge tipi büyük kapitalist çiftlikler ortaya çıkmadı. Yabancı sermaye daha çok tarımsal ürünlerin ticareti ve özellikle de pamuk gibi sınai bitkilerin belli bölgelerde yetiştirilmesiyle yetindi.

İngilizlerin yanısıra Almanlar pamuk üretimiyle uğraştılar. Amaçları dokuma sanayi için ucuz hammadde sağlamaktı.

"1905 yılında Dresten'de Alman sanayi yararına Asya Türkiye'sindeki hammaddelerin, özellikle pamuğun yağmasını örgütlemek amacıyla bir şirket kurulmuştu. Deutsche Levantinische Baumwoll-Gesellschaft (Alman-Lecant Pamuk Şirketi) Adana ve İzmir'e yerleşen bu şirket, özellikle Çukurova'da pamuk ekiminin gelişmesi konusuyla uğraştı. Bu bölgede tarımsal makinelerle donatılan çiftlikler kurdu. Yoksullaşan Türk köylüleri bu çiftliklerde tarım işçisi olarak sömürüldüler. Bu arada şirket küçük Asya'nın en verimli bölgelerinde oldukça büyük toprak parçalarını kendi denetimi altına almayı başardı." [16]

Tarıma doğrudan yatırımlar yapma konusunda emperyalistlerin pek istekli davranmamış olmaları, köylülüğün emperyalizmden az çektiği anlamına gelmiyordu. Emperyalizme bağımlılığın asıl bedelini ödeyenler köylülerden başkaları değildi. Emperyalizme bağlılık köylünün durumunu daha da kötüleştirmişti. Ağalar, mültezimler, tefeciler emperyalizmle uzlaşma ve işbirliği yollarını bulup daha da zenginleşirken, köylünün sırtına bir de emperyalist sömürü kamburu binmişti.

Avrupa kapitalizmi ile 1830'lu yıllarda girilen ilişkiler, süreç içinde Osmanlı devletinin bir yarı-sömürge olması sonucunu getirdi. İlk kez 1854 yılında Avrupalı bankerlerden ve İngilizlerden dış borç alan Osmanlı devleti, bir daha yakasını borçtan kurtaramadı. Borçlar giderek arttı ve 1875'te hükümet kredileri ve faizleri ancak yarı yarıya ödeyebileceğini bildirdi. Yani bir bakıma iflasını ilan etti. Bunun üzerine yabancı alacaklı devletler 1881'de Düyunu Umumiye İdaresi'ni kurdular. Bu idareyle yabancı kapitalist devletler Osmanlı gelirlerine doğrudan doğruya el koyma imkanına kavuşmuş oluyorlardı.

Emperyalizmin, özellikle de Alman emperyalizminin Türkiye'ye girişinde önemli rol oynayan etkenlerden biri demiryolu yapımıydı. Demiryolu yapımı karşılığında devlet, emperyalistlere bir çok sömürü ayrıcalığı tanıyordu. Örneğin; "Küçük Asya'nın 74 sancağından 24'ünün aşarı kilometre güvencesinin ödenmesinin sağlanması için rehine alınıyordu."[17]

Aşarın yanısıra daha bir çok verginin toplanması da Düyunu Umumiye İdaresi'ne bırakılmıştı.

Vergilerin büyük bir kısmını köylülerden toplanan vergiler oluşturuyordu. "Bazı yazarların hesaplarına göre tüm vergilerin 6/7'si köylülere, 1/7'si geri kalan nüfusa düşüyordu."[18]

"Düyunu Umumiye İdaresi devlet mekanizmasının rolünü yerine getiriyordu. Bu idareye olan yükümlülüklerini yerine getirmeyen köylüler tahsildara ya da mültezime vergi ödememişler gibi hapse atılıyordu."[19]

Özetle Osmanlının emperyalizme kölece bağımlı hale gelmesinin sonucu olarak köylünün durumu daha da kötüleşti. "Kilometre başına saptanan güvenceyi, istikrazları ve benzer şeyleri ödeme zorunluğu sonucu olarak vergi yükü arttı, temel gereksinme maddelerinin fiyatları yükseldi, köylüler, tefeciler, mültezimler ve diğer sömürücü sınıflar tarafından daha çok sömürüldü."[20]

Yirminci yüzyılın başlarındaki köylü, bütün işi devlete, mültezimlere vergi ödemek için, ağalara, tefecilere olan borcunu kapatabil-

mek için çalışan ve ömrünün önemli bir kısmını da cepheden cepheye sürülerek askerlikte geçiren (öyle ki bazen askerliğin 15 yıl sürdüğü oluyordu), bunları yapmadığı ya da yapamadığı zamanlarda da zulme uğrayan, alçaltılmış, ezilmiş bir kesimdi. Ağa zulmünden, devlete askerlikten kaçmak, dağlara çıkmak köylünün yaygın biçimde başvurduğu bir kurtuluş(!) yoluydu.

Köylerden kaçış o kadar yaygındı ki, hükümet Kurtuluş Savaşında savaşacak adam bulmakta büyük zorluklarla karşılaşmıştı. Kaçakları askere alabilmek, onların geride kalan mallarına el koymak, aile bireylerini sürgün etmek gibi zorbalık ve tehditlerle mümkün olabilmişti.

"Kurtuluş Savaşımızın ilk yıllarında, Millet Meclisi'ne kaçak askerlerin bütün mallarına el konulacağını, ailenin geride kalan bütün üyelerinin sürüleceğini, kaçakların beraberlerinde götürdükleri silah, cephane, beygir ve diğer devlet malının bedelinin iki katının köy halkından alınacağını öngören kanun teklifleri getirmeye ihtiyaç duymuştur."[21]

Cumhuriyet Dönemi :

Kurtuluş savaşı sonrasında kurulan Cumhuriyet yönetimi, köylünün durumunda köklü değişiklikler meydana getiremedi. Kırda ağaların, tefecilerin, derebeylerin egemenliği devam etti. Kırın egemen güçleri yeni kurulan devletin de ortağı durumundaydılar. M. Kemal liderliğindeki burjuvazi, ağaların etkinliğini kıracak, kırda kapitalizmin hızlı gelişimini sağlayacak önemli tedbirleri alamadı. Bir toprak reformu bile yapılamadı. Tersine toprak ağalarını koruyarak, onlara yaslanarak, onları teşvik edip daha da güçlendirerek, uzun bir süreç içinde ağaları tarım kapitalistlerine evrimleştirmeye çalıştı.

Burada şunu da belirtelim; ağaların etkinliğinin kırılması, bir toprak reformunun yapılması gibi burjuva demokratik uygulamalar için, tabanda da ciddi bir istek, önemli bir baskı da yoktu. (Kürt halkının durumunu konu dışı bırakıyoruz) Aşağıdan yukarı bu baskının olmayışının bazı nedenleri şöyle sıralanabilir:

Her şeyden önce ortada güçlü, burjuvaziden bağımsız devrimci siyasi bir önderlik yoktu. TKP ve Çerkez Ethem gibi örgütlü güçler daha yeterince gelişemeden dağıtılmışlardı. Ve köylülük İmparatorluk döneminde on yıllarca süren savaşlar, peşinden gelen 1. Dünya Savaşı ile enerjisini bitirmiş, çok yorgun düşmüştü. Ağalara ve onların ortağı olduğu devlete karşı toprak istemek, hak istemek için girişilecek bir savaşa hazır değildi.

Köylünün ağalığa, tefeciliğe karşı başkaldırısı, aynı zamanda yeni kurulmuş devlete, Cumhuriyete başkaldırı anlamına geliyordu. Ama o dönemde Kemalistlerin ve yeni devletin prestiji yüksekti. Ülkeyi yabancılardan ve savaştan kurtarmışlardı.

Ayrıca Cumhuriyet köylünün en büyük derdi olan uzun askerliği ve ağır vergi yükünü de hafifletmişti. Askerlik artık cepheye gidip geri gelmemek değildi. Tarım kesiminden alınan vergiler de düşürülmüştü. Yukarıda gördüğümüz gibi, 1910'larda tüm vergi gelirlerinin 6/7'sini, yani %86'ya yakınını köylülerden alınan vergiler oluşturuyordu. Cumhuriyetten sonra 1924'te tarımdan alınan vasıtasız vergilerin toplam vergi gelirlerine oranı %27.5'e düştü. Aşarın kaldırılmasından sonraki süreçte de bu oran 1930'da %10'a geriledi.[22] 1926'da kabul edilen Medeni Kanunla, köylünün özel mülkiyeti hukuki olarak sağlamlaştırıldı.

Elbette bu uygulamalardan asıl yarar sağlayanlar büyük toprak ağalarıydı. Fakat o yıllarda kırsal nüfusun büyük çoğunluğunun, küçük toprak parçaları üzerinde kendi kendine yeterli üretim yapan küçük üreticilerden oluştuğunu düşündüğümüzde, bu önlemlerin yaygın bir memnuniyetle karşılandığını tahmin edebiliriz. Çünkü bu köylülerin ağır vergi yükü altında nasıl ezildiklerini biraz önce görmüştük. Günümüzde örneğin taban fiyatlarının yükseltilmesi esas olarak büyük toprak sahiplerine ve büyük tarım kapitalistlerine yaradığı halde köylüde de bir memnuniyet yaratıyorsa, Cumhuriyet dönemindeki vergi indirimleri de aynı şekilde köylü kitlesi tarafından hoşnutlukla karşılanmıştı.

Özetle, Cumhuriyet köylüyü askerlik gibi bir dipsiz kuyudan, ağır vergi yükünden kurtarmış, onu toprağının sahibi yapmıştı. Bu da zaten önderlikten yoksun, bilinçsiz ve tükenmiş durumda bulunan köylüyü oturduğu yerde oturtmaya yetmişti.

Köylünün feodalizme karşı başkaldırmamasının etkenleri olarak yukarıda saydıklarımıza, o dönemde güçlü bir toprak talebinin olmamasını ekleyebiliriz. 1927'de ekime elverişli arazinin yalnızca altıda biri ekiliyordu.[23] Yani genelde üreticiye göre toprak bolluğu vardı.

Bunlara ek olarak Cumhuriyet yönetiminin dar sınırlar içinde kalsa da dine, halifeliğe, dini eğitim kurumlarına açtığı savaş alevi kitlesini de düzene bağlamada etkili olmuştu.

Yukarıda saydığımız bu nesnel etkenler, köylülüğün savaşmaya karşı isteksizliği, gönülsüzlüğü, kır egemen güçlerinin devletteki gücü ve demokratik uygulamalara örneğin, toprak reformuna karşı sert tepkileriyle birleşince, tarımda Osmanlıdan devralınan yapının değişmesi yolunda hızlı adımlar atılamadı. Feodal, yarı-feodal yapıdan kapitalizme doğru sancılı evrim süreci sürdü.

Hükümetin aldığı önlemler tarımda kapitalist evrimi sağlamaya yönelikti. 1920'lerde ihracata yönelik tarım teşvik edildi. O yıllarda Türkiye tarıma dayalı geri bir ekonomiydi. 1927'de nüfusun yüzde 82'si tarımda bulunuyordu.

"1924-1933 yıllarında, tarımsal üretim ülkenin tüm ihracatının %80'inden fazlasını oluşturuyordu. Bu arada tahılın ihracattaki payı %34-45, tütünün %22-30, pamuğun %7-10, hayvansal ürünlerin ise %12-20 arasındaydı."[24]

Kapitalist evrim ülkede, Kürt halkının bulunduğu bölge ile ülkenin geri kalan kısmında farklı biçimde gelişiyordu. Bu farklılığı Rozaliyev şöyle anlatıyor:

"Doğu Anadolu, doğal ekonominin ağır basmasıyla, feodal toprak mülkiyeti ve köylülüğün yalnızca gerçek anlamda değil, hukuksal anlamda da toprak hakkının bulunmamasıyla karekterize oluyordu.

Orta Anadolu ve Kuzey Küçük Asya ise başka görünümdeydi.

Kurmaki toprakların oldukça fazla parçalanmış olması göze çarpıyordu. Küçük ve orta köylülük nüfusun çoğunluğunu oluşturuyordu. Büyük toprak sahiplerinden toprak kiralanmasının oldukça yaygın olduğu bu bölgelerde ortakçılık egemendi.

Batı ve Güney Anadolu'da (Eskişehir, İzmir, Adana çevrelerinde) bir kaç bin hektar genişliğinde büyük 'çiftlikler' bulunuyordu. Onlarca kiracı ve yüzlerce maraba, kısmen hatta yurt dışında yaşayan toprak sahibine çalışıyorlardı. Toprak kirasında kapitalist biçime sık sık rastlanıyordu. Kapitalist çiftliklerde tarım araçları kullanılıyordu. Esas olarak ihraç malları olan pamuk, tütün, keten, haşhaş, üzüm, zeytin vb. ürünler yetiştiriliyordu."[25]

"Ülkenin doğusundaki köylülüğün topraksızlaşması özellikle ağalık tarafından mülksüzleştirme esasına dayanırken bu süreç Orta ve Batı Anadolu'da köylülüğün tabakalaşması, bunun içinden zengin köylü işletmelerinin doğması ve aynı şekilde toprak ağalığının kapitalist işletmelere dönüşmesi biçiminde gelişmiştir."[26]

Rozaliyev bu dönemin tipik köylüsünü de şöyle tanımlıyor:

"Ortakçılığın tutsaklığı ile eli-kolu bağlı, ilkel çalışma araçlarıyla acınacak bir üretim yapan ve ürünün bir bölümü karşılığında ağadan toprak kiralayan yarıcı-ortakçı, Türk köyünün tipik bir simgesi idi." [27]

Devletin tarımda kapitalizmi geliştirmek için başvurduğu teşvik ve uygulamaların bazıları şunlardı:

1924'te Ziraat Vekaleti kuruldu. 1925'te Aşar kaldırıldı. Devlet eliyle 2000 traktör ithal edildi ve yeni alanlar tarıma açıldı. Kapsamlı bir demiryolu ve karayolu yapımına başlandı. Tekrar hatırlatalım, bu tedbirler topraktaki ağalık mülkiyetine hiç dokunmuyordu ve doğal olarak bu uygulamalardan esas olarak yararlananlar ticari ürün üreten çiftliklerdi.

1932'de buğday fiyatını destekleme programı başlatıldı. Bu programı Ziraat Bankası ile birlikte yürütmek için kurulan kurum 1938'de Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO) adını aldı. 1939'da arpa ve yulaf da

destekleme kapsamına alındı.

Bunların yanısıra;

-Demiryolları navlunları %50-75 düşürüldü,

-Besi ve çekim hayvanlarından alınan vergiler düşürüldü,

-Örnek devlet çiftlikleri kuruldu,

-Buğday ithalinden alman vergiler artırıldı,

-Merkezi depolama tesisleri kuruldu,

-Kooperatifçilik teşvik edildi,

Fakat tüm bu teşviklere rağmen 1950'lere kadar tarımsal yapıda ciddi gelişmeler kaydedilmedi. 1920'lerdeki tarımsal yapı 1950'lere kadar hemen hemen varlığını korudu.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem :

Savaş sonrasında emperyalizmin sömürü yöntemlerinde bazı değişmeler oldu. Yeni-sömürgecilik geliştirildi. Bu yöntemle emperyalizm, sömürge, yarı-sömürge ülkelerdeki açık askeri işgale son verdi. Sermayenin yöneldiği alanlarda değişmeler meydana geldi. Daha önce sermaye, sömürge, yarı-sömürge ülkelerin hammadde kaynaklarını talan edecek biçimde yatırılıyordu. Ve bu ülkelere sanayi ürünü tüketim maddeleri satılıyordu. Yeni-sömürgecilikte emperyalist sermaye iç pazarı genişletmeye yöneldi. İç pazara dönük, tüketim malları üreten bağımlı bir montaj sanayi kuruluyordu. Emperyalizm bağımlı ülkelere eskiden olduğu gibi sadece tüketim maddeleri değil, ara malları, yedek parça, patent, teçhizat, hammadde de satmaya başlamıştı.

Türkiye savaştan sonra ABD emperyalizmiyle sıkı bir ilişkiye girdi. ABD Avrupa için bir kalkınma programı geliştirmişti. 1947'de Türkiye'de bu programa dahil edildi. Türkiye'den istenen, ekonomide korumacı önlemeleri kaldırması, devlet müdahalesinden vazgeçmesi, KİT'leri tasfiye etmesi, tarıma dayalı ve iç pazara yönelik bir sanayileşme çizgisi izlemesiydi. Kaynaklar alt yapıya, karayollarına yatırılmalıydı.

Emperyalizmin bu programı, hızlı gelişebilmek için yıllardır ya-

banci sermaye ile bütünleşmeye can atan burjuvazinin, pazara dönük üretim yapan toprak sahiplerinin, tüccarın yani egemen sınıfların istemleriyle çakışıyordu. Küçük mülk sahiplerinin de, tarıma, alt yapının geliştirilmesine ağırlık veren bu gelişme çizgisine bir itirazı yoktu. Çünkü kapitalizmin dışa bağlı da olsa gelişiminden onlara zaman zaman bazı kırıntılar düştüğü oluyordu. Tüm bunların ürünü olarak DP'nin Amerikancı politikalarına, emperyalizmin tamamen güdümüne girmesine karşı, sınırlı sayıdaki komünistlerin ve yurtseverlerin dışında ciddi kitlesel tepkiler oluşamadı. Bu gelişime karşı biriken anti-emperyalist duygular kendilerini esas olarak 1960'lı yıllarda hem de görkemli biçimlerde dışa vuracaktı.

1950'lerdeki tarımsal yapının durumuna gelince.

"1950'de 20 milyon olan nüfusun %80'i köylüydü ve bunların büyük çoğunluğu küçük üreticiydi. Şehirlerdeki perakende ticarette ve hizmetlerde en yaygın istihdam biçimi kendi adına serbest çalışmaydı. Sanayi sektöründe bile işçilerin %37'si ya kendi işlerinde ya da aile işletmelerinde çalışıyorlardı. İşverenler için çalışan ücretlilerin sayısı 400.000 kadardı."[28]

Nüfusun %80'ini oluşturan köylülüğün durumu ise kabaca şöyleydi:

"1950-52 yılları bilgilerine göre Türkiye'de 19.452 milyon hektarlık alanı işleyen 2.93 milyon köylü aile hesaplanıyordu. Bu miktar içinden 400 bin ailenin hiç toprağı yoktu. 773 bin yoksul aile 0.1 ve 2 hektar arasındaki toprak parçalarında çalışıyorlardı. Sayıları 1.970.000'e ya da tüm ailelerin yaklaşık %67'sine ulaşan topraksız ve az topraklı köylüler, ekilebilir toprak alanlarının ancak %18.6'sını işliyorlardı. 76 bin küçük ve büyük toprak ağası aile (tüm köylü ailelerin %2.6'sı) işlenebilir toprakların %32.6'sını ellerinde tutuyorlardı ve tüm ekilebilir toprakların %28.1'i de zengin köylülere (11.4) aitti."[29]

Demek ki bu yıllarda 2.9 milyon köylü ailesinin %13.6'sı topraksızdı. Toprak sahibi ailelerinin de %53.3'inin toprağı 50 dönümden

küçüktü. Yani kırda sayısal olarak küçük toprak mülkiyeti egemen halde bulunuyordu.

Emperyalizmin desteğinde uygulanan tarıma yönelik politikalarla kırda küçük mülk sahipliği daha da gelişti. Kendi kendine yeterli içine kapanık üretim yapan küçük mülk sahipleri meta üreticilerine dönüşmeye, pazarla bütünleşmeye başladılar. Ticari ve sınai tarım gelişti.

Amerikan yardımı kendisini 15.000 traktör ve yol yapım makineleri olarak somutlamıştı. 1946'da çalışabilir durumda olan 1000'in üzerinde traktör vardı. Bu sayı 1955'de 43.000'e yükseldi. Köylere yollar yapılması, ulaşım araçlarının girmesi ve traktör sayısındaki artışın bir sonucu olarak yeni topraklar tarıma açıldı. 1945'te 9.5 milyon hektar olan toplam ekili alan 1955'de 14.2 milyon hektara yükseldi. Yani %50 arttı. Topraksız köylülerin, tarımda makineleşmenin işsiz bıraktığı ortakçıların, yarıcıların bir kısmı, ormanları, devlete ait araziyi, meraları tarıma açtılar. Yani bu dönemde tarımda mülksüzleşme ile mülk edinme birarada gelişti. Tarıma açılan büyüklü küçüklü bu topraklara daha sonraları tapuları verildi. 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çerçevesinde, daha sonraki yıllarda "400.000'i aşkın aileye 3 milyon hektarın üzerinde toprak dağıtıldı."[30] Sadece 1950-60 arasında yani DP döneminde 312 bin aile toprak sahibi olmuştu.

Sonuç olarak 2. Dünya savaşından sonra, özellikle de 1950'lerden sonra tarımda ekilen alan, çiftçilik yapan aile sayısı işlediği toprağın sahibi olan aile sayısı arttı, topraksız köylü sayısında azalma meydana geldi. Örneğin sahiplerinin ekip biçtiği işletmelerin sayısı 1950'de 2.3 milyon iken, bu rakam 1960'ta 3.1 milyona yükseldi. 1950'de %16 olan topraksız köylü oranı 1960'ta %10'a düştü.

Bu gelişime ilişkin olarak farklı rakamlar da vardır. Fakat rakamlar, aralarındaki mutlak farklılıklara rağmen aynı eğilimi göstermektedirler. Bu nedenle de bu mutlak farklılıklar çok önemli değildir.

Burada şunu da belirtelim. Bu tarihlerdeki bu gelişim çizgisi, yani

küçük mülk sahipliğinde artma, topraksız köylülerde azalma vs. kapitalist gelişmeyle çelişen, ya da bizdeki kapitalizmin Batıdakinden özünde farklı bir kapitalizm olduğunu gösteren olgular değillerdir. Eğer kapitalist gelişimi, bir yanda topraksız köylü ve proletarya, öte yanda büyük çiftlikler yaratan ve aradaki katmanları silip süpüren ve de her somut durumda, her koşulda, her dönemde geçerli olması gereken basmakalıp bir formül biçiminde kavramazsak bu böyledir. Kapitalizmin gelişiminde biçim ve sayılar ülkeden ülkeye, dönemden döneme değişir. Ama tüm bu değişikliklere, orta sınıfların sayılarındaki artma ve azalmalara karşılık, derinde bir süreç değişmeden ilerler. Bu süreç üretici güçlerin gelişmesi ve emeğin toplumsallaşması sürecidir. Ülkeler ve değişik dönemler arasındaki biçimsel ve niceliksel farklara karşın (kesinlikle bunların önemsiz olduğunu söylemek istemiyoruz) her ülkede kapitalist gelişme bu tarihi rolünü değişmeden yerine getirir. Bu konuya ileride tekrar değineceğiz.

Burada hatırlanması gereken önemli bir özellik de, 1950'lerden sonra Türkiye'de kapitalizmin nisbi olarak hızlı geliştiği bu yılların, aynı zamanda dünya genelinde de emperyalist sistemin hızlı gelişim ve refah yılları olmasıdır. Ta ki 1960'ların sonuna kadar.

1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de dışa bağımlı ithal ikameci gelişim sanayide hız kazandı. Montaj sanayi büyüdü ve işbirlikçi burjuvazi gücünü, toplum üzerindeki etkinliğini artırdı. Bu gelişimde tarımda oluşan alt yapının ve iç pazarın yani sınıfsal parçalanmanın önemli payı vardı. Tarımdaki gelişmeler sanayinin de önünü açmıştı.

Tarımdaki mülksüzleşme ve şehre göç; sanayiye ihtiyaç duyduğu işgücünü hem de ucuza sağlıyordu.

Tarımsal üretimdeki ve tarım ürünlerinin ihracatındaki artış ithalata dayalı sanayinin ihtiyaç duyduğu dövizi sağlayabiliyordu.

Tarım, Türkiye sanayiinde önemli yeri olan tekstil, gıda gibi tarıma dayalı sanayilere ucuz ve garantili hammadde sağlamaktaydı.

Kapitalizmin gelişim sürecinde büyük toprak sahiplerinin tarım kapitalistlerine, kendi kendine yeterli, içine kapalı küçük üreticilerin

küçük burjuvalara ve proletaryaya dönüşümü sanayi ürünleri için bir iç pazar yaratmıştı. Yolların yapımı, köyle şehir arasındaki ilişkilerin gelişimi, pazara dönük ticari ve sınai tarımın gelişmesi sanayinin ürettiği teyp, radyo, dayanıklı ev eşyaları vs. için ve diğer tüketim maddeleri için pazar yaratmıştı. Aynı şekilde traktör, kamyon, otobüs, otomobil gibi ürünler için ve gübre, ilaç gibi modern tarım girdileri için de uygun bir iç pazar oluşmuştu. Devletin destekleme alımları, sübvansiyonlar, krediler ile tarımı desteklemesi bu iç pazarı istikrarlı kılmıştı.

Özetle 1950'lerden sonra tarım, 1960'lardan sonra da özellikle sanayi alanında kapitalizm hızlı gelişmeler kaydetti. Ama her yerde olduğu gibi Türkiye'de de kapitalizm geliştikçe sorunlarını da biriktirdi, kendi gelişiminin önünü kendi tıkamaya başladı. 1980'lere gelindiğinde artık ithal ikameci, tarıma dayalı gelişim biçimi tıkandı. Yeni bir emperyalizme bağımlı gelişme yolu, ihracata yönelik sanayileşme denemesi başlatıldı. Hala bu sürecin içinde bulunmaktayız.

Şimdi 20'nci yüzyılın sonunda, 1990'lı yıllarda Türkiye'de tarımın nasıl bir yapıya sahip olduğunu ve ne yönde geliştiğini ortaya çıkarmaya çalışacağız.

2) TÜRKİYE'DE NÜFUSUN İSTİHDAM VE İŞGÜCÜ DURUMU

Türkiye'de genel istihdam içinde tarımın payı giderek azalmaktadır. Bu durum kapitalist gelişimin genel bir olgusudur. Genel istihdam içinde 1963'de %76.8 olan tarımın payı, 1990'da %50'nin altına düşmüştür. Buna karşılık aynı dönemde sanayinin payı %8.8'den %15'lere, hizmetler sektörünün payı ise %14.4'ten %35'lere yükselmiştir.[31] Hatta tarımın istihdamdaki payında sadece oransal değil, mutlak olarak da bir düşme vardır. Örneğin Petrol-İş Sendikasının derlediği verilere göre, 1978'de 8 milyon 940 bin olan yani 9 milyona yakın olan tarımdaki istihdam, 1989'da 8.5 milyona, 1992'de de 8 milyon civarına düşmüştür.[32]

Burada tekrar hatırlatalım. Rakamlar, kullandığımız kaynağa göre

üç aşağı beş yukarı farklı olabilir. Ama okuyucu dikkatini, bu farklılıklardan daha çok anlatılan eğilimler, süreçler üzerinde toplamalıdır. Örneğin tarımda istihdama ilişkin farklı rakamlarla karşılaşılabilir. Fakat tüm kaynaklar tarımdaki istihdamın sürekli olarak azaldığını ve son dönemde mutlak olarak düşme eğilimi gösterdiğini işaret etmektedir. Gene, örneğin işçi sayısına ilişkin değişik rakamlar bulunabilir. Ama tüm veriler işçi sayısının hızla arttığını, işsizliğin, mülksüzleşmenin geliştiğini, özel mülk sahibi kendi hesabına çalışan kesimin işçi sınıfına göre gerilediğini göstermektedirler.

1990'lı yılların başında Türkiye'de nüfusun işgücü durumu ve yaşamı emek gücünün satılmasına bağlı olanların sayısı Tablo-1'de gösterilmektedir.

Tablo:1'deki verilere göre 1990'lı yıllarda Türkiye'de çalışabilir nüfusun en büyük kısmını işçi sınıfı oluşturmaktadır. Yaşamı emekgücünün satımına bağlı olanların sayısı 9.6 milyondur, yani 10 milyona yakındır. Buna karşılık kendi hesabına çalışanlar 4.7 milyon, ücretsiz aile işçileri de 5.8 milyon civarındadır.

Elbette "ücretli veya maaşlı", "işsiz", "iş arayıp işbaşı yapmaya hazır" kategorilerinde serbest meslek sahipleri, bürokratlar, teknik elemanlar, yani küçük ve orta burjuva sayılabilecek unsurlar vardır. Fakat aynı şekilde işçi olduğu halde diğer kategorilere sokulanlar da söz konusudur. Örneğin 1.6 milyonluk işsiz rakamının hiç bir inandırıcılığı yoktur. Geriye kalan milyonlarca işsiz muhtemelen "ücretsiz aile işçisi", "ev kadını", "öğrenci" kategorilerine yerleştirilmiştir. Bunlara ek olarak özellikle tarım kesiminde "kendi hesabına çalışan"ların bir kısmını da işçi nüfusu içinde saymak gerekir. Çünkü bunlar çok az bir toprağa sahip ve geçinmek için işçiliğe de başvurmak zorunda olan kır yarı-proleterleridir. Sonuç olarak, Türkiye sınırları içinde yaklaşık 10 milyon proleterleşmeden söz etmek yanlış olmayacaktır.

Bu durumda artık Türkiye için eskiden beri söylenen "bir küçük burjuvalar ülkesi" nitelendirmesi doğru değildir. Türkiye işçiler ve

TABLO :1

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN İŞGÜCÜ DURUMU

Toplam Nüfus

(57.438.275)

12 Yaşından Büyük Nüfus (39.969.724)			12 yaşından küçük nüfus (17.468.551)
İstihdam edilen (19.171.935)	İşgücüne dahil olmayan (19.123.195)		İşsiz (1.674.594)
-Ücretli veya maaşlı 6.238.207	Mevsimlik çalışan	Ev kadını (9.950.686)	İş aramayıp işbaşı yapmaya
-Yevmiyeli (mevsimlik, arızi, geçici) 1.372.310	(97.435)	Öğrenci (4.618.627)	hazır olanlar -İş bulma umudu yok
-İşveren 1.059.995		Emekli (1.451.490)	(107.242)
-Kendi hesabına çalışan 4.712.158		İrad sahibi (324.103)	-Diğer (163.066)
Ücretsiz aile işçisi 5.789.265		Özürlü, yaşlı veya hasta (2.805.158)	
		Ailevi ve kişisel nedenler (835)	
		diğer (4.553)	

Yaşamını emek-gücünü satarak kazanmak zorunda olanların (işçi sınıfının) toplam sayısı :

-İşsiz	1.674.594
- Ücretli veya maaşlı	6.238.207
- Yevmiyeli (mevsimlik arızi, geçici)	1.372.310
-İş aramayıp işbaşı yapmaya hazır	270.308
-Mevsimlik çalışan	97.435
TOPLAM	9.652.854

Kaynak: Hanehaiki İşgücü Anketi sonuçları. Nisan 1992. Tablo 10, Tablo 4 ve Tablo 1'den yararlanılarak hazırlandı.

Tablodan da görüldüğü gibi sadece ücretli ve maaşlıların sayısı bile 1991 yılında kendi hesabına çalışanların ve işverenlerin sayısını geçmiş durumdadır. Yani artık Türkiye bir küçük burjuvalar ülkesi değil, işçiler ve küçük burjuvalar ülkesidir.

küçük burjuvalar ülkesidir.

Tarım kesimine gelince. Tablo 2.A tarımdaki istihdam durumunu göstermektedir.

Türkiye'deki 19.171.935 kişilik istihdamın 8.560.642'si yani yaklaşık %45'i tarım kesimindedir. Tarımda istihdam edilenlerin aşağı yukarı 1 milyonu işçidir. Ama bu rakama da güvenmemek gerekir. Tarım bölgelerini inceledikten sonra bu rakamın daha gerçeğe yakınını bulacağız. Fakat kırsal nüfus esas olarak "kendi hesabına çalışan"lardan ve "ücretsiz aile işçileri"nden oluşmaktadır.

TABLO: 2.A

TARIMDA İSTİHDAM (*)

(8.560.642) (Toplam istihdamın -19.171.935- %44.6'sı)

Ücretli veya maaşlı	Yevmiyeli (Mevsimlik arizi, geçici)	İşveren Geçici	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi
81.797	323.083	65.284	2.868.030	5.222.448

İstihdam edilenler içinde iş arayanlar : 898.071 (**)

Tarımda işçi sayısı :

Ücretli veya maaşlı	**81.797**
Yevmiyeli	**323.083**
İşsiz (***)	**166.065**
TOPLAM	**570.945**

Fakat tarım kesimindeki işçi sayısı ile ilgili olarak ortaya çıkan bu 570 bin rakamı doğru değildir. Çünkü tarımda istihdam edilenlerin içinde yer alan 899.071 kişi iş aramaktadır. Bunların 627.372'si geliri az olduğu için, 241.878'i de çalışma koşullarından memnun olmadığı için iş aramaktadır. Yani iş arayan bu 900 bine yakın kişi proleterleşmiş yada proleterleşme sınırında bulunan küçük mülk sahipleri, ücretsiz aile işçileridir.

Elimizde DİE'nin işgücüne dahil etmediği mevsimlik çalışanlar, iş aramadığı halde işbaşı yapmaya hazır olanlar, bunların tarım kesimindeki durumu hakkında bir bilgi yok.

900 bin civarındaki iş arayana işsiz sayısını eklediğimizde tarım kesimindeki asgari bir milyon civarında işçi ve proleterleşme sınırında bulunan insan elde ederiz. Bu rakama iş aramayan ücretli ve maaşlılara, yevmiyelileri de eklersek sayı daha da artar. Yani tablodaki 570 binlik işçi rakamı yanıltıcıdır.

KAYNAKLAR :

(*) Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları Nisan 1992 Tablo 10

(**) y. a. g. e. Tb. 29

(***) y.a.g.e. Tb.35

Aşağıdaki Tablo: 2-B ise tarımdaki mevsimlik işçiliğe ilişkin olarak 1991 Genel Tarım Sayımındaki bilgileri göstermektedir.

TABLO : 2-B

Tarımsal Amaçlı Mevsimlik İşçi Alan-Veren Yerleşim Yerlerinin Bölgelere Göre Oranları (%)

Bölgeler (*)	Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri		Dışarıdan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri	
		Yüzde	sayısı	Yüzde	sayısı Yüzde
TÜRKİYE	100.00	100.00	100.00	26.3	100.00 26.8
1. BÖLGE	15.42	100.00	10.31	17.6	17.33 30.1
2. BÖLGE	13.26	100.00	17.12	33.9	17.31 35
3. BÖLGE	6.80	100.00	5.11	19.7	8.87 34.9
4. BÖLGE	9.43	100.00	15.71	43.8	17.82 50.6
5. BÖLGE	9.05	100.00	5.34	15.5	4.45 13.1
6. BÖLGE	12.26	100.00	20.93	44.9	7.23 15.8
7. BÖLGE	15.49	100.00	10.74	18.2	12.55 21.7
8. BÖLGE	11.56	100.00	7.22	16.4	5.90 13.6
9. BÖLGE	6.73	100.00	7.53	29.5	8.54 34

Not : "Yerleşim yeri: Tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az ilçe merkezleridir."

Kaynak : 1991 Genel Tarım Sayımı Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları. DİE Tablo 2.15 ve 2.15A

(*) Bölgeler için bkz. sayfa 74

Tablodan görüldüğü gibi Türkiye'de ve Kürdistan'da mevsimlik

işçi alıp vermeyen hiç bir yerleşim yeri yoktur. Yani ücretli emek alım satımı belli bölgelere özgü istisnai bir olay değil, Türkiye çapında genel bir olgudur.

Mevsimlik işçi göçü bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. 6. Bölge yani Kürtlerin yaşadığı bölge dışarı en çok mevsimlik işçi veren bölgedir. Bu bölgedeki yerleşim yerlerinin %44.9'u dışarı işçi vermektedir. 4. Bölge yani Akdeniz bölgesi ise en çok mevsimlik işçi alan bölgedir. Bu bölgedeki yerleşim yerlerinin yarıdan fazlası (%50.6'sı) mevsimlik işçi çalıştırmaktadır.

Tablodaki veriler işletme ya da hanehalkı büyüklüğü düzeyinde değil. Bu nedenle tarımsal işletmelerin hangilerinin mevsimlik işçi alıp verdiklerini ve ne kadar alıp verdiklerini bilemiyoruz.

3) DIŞ TİCARET VE GSMH'DA TARIMIN YERİ :

1980'lere kadar Türkiye ekonomisinde tarımın önemli bir yeri vardı. Fakat 1980'lerden sonra uygulanmaya başlayan yeni sömürü biçimlenmesiyle birlikte tarım, sanayi ve hizmetler sektörü karşısında hızla gerilemiş, bir çok alanda ağırlığını kaybetmiştir. Örneğin GSMH'da sektör paylarının yıllara göre gelişimi Tablo 3'de görülmektedir.

TABLO: 3

GSMH'DA SEKTÖR PAYLARI

Yıllar	1968	1975	1980	1991
Tarım	30.9	23	23	15.8
Sanayi	18.6	21.8	21.6	27.1
Hizmetler(*)	50.5	55.2	55.4	57.1

(*) hizmetler sektörü içinde ulaşım, inşaat, ticaret, finans, turizm gibi alt sektörler, sağlık, eğitim, haberleşme gibi kamu hizmetleri yer almaktadır.

Kaynak: DİE,Türkiye İstatistik Yıllığı 1991 Tb. 384

Görüldüğü gibi 1968'den 1991'e tarımın GSMH içindeki payında yaklaşık yarı yarıya bir düşme vardır. Tarımın payı %30.9'dan

%15.8'e gerilemiştir.

Aynı şekilde tarımın milli gelirden aldığı pay 1977'de %29 iken, bu oran 1990'da %15'e gerilemiştir.[33]

Türkiye'de kırsal nüfus süreç içinde gerilemesine rağmen hâlâ önemli bir yere sahiptir. 1970'te nüfusun %62'si köylerde yaşıyordu. Bu oran 1991'de %41'e düşmüştür. Ama gelişmiş ülkelerde Örneğin ABD ve AT ülkelerinde toplam aktif nüfusun tarıma düşen kısmının %5 civarında olduğunu düşündüğümüzde bu oranın yüksekliği ortaya çıkar.

Dış ticarette tarımın yerine gelince. Tablo 4, tarımın ithalat ve ihracattaki yerini göstermektedir.

TABLO : 4 GENEL İHRACAT VE İTHALATTA TARIMIN YERİ(%)

İHRACAT%	1980	1985	1991
Tarım ürünü	57	21.6	19.7
İşlenmiş tarım ürünü	9	8.1	8.7
Toplam	63	29.7	28.4

İTHALAT%	1980	1985	1991
Tarım ürünü	0.6	3.3	3.8
İşlenmiş tarım ürünü	3.8	4.3	5.5
Toplam	4.4	7.6	9.3

Kaynak: "Türkiye Tarımı '93 Yapı Gelişim Sorunları Çözümler Rapor" M. Gürbüz. TMMOB-ZMO sf.32

İhracat kaynaklı döviz gelirlerinin 1970'e kadar dörtte üçünü 1980 de de yarısından fazlasını tarımsal ürün ve tarıma dayalı sanayi ürünleri oluşturuyordu. Fakat 80'lerden sonra durum değişmiştir. Bu yıllarda dış ticareti serbestleştiriyoruz diye tarım ürünleri ve gıda maddelerinin ucuz ithaline izin verilmiş, gümrük vergileri ve fonlar indirilmiş, tarımda koruma oranları düşürülmüştür. Ve tablodan da görüldüğü gibi 1980'de toplam ithalatın %4.4'ünü tarımsal ürünler

oluştururken, bu oran 1991'de %9.3'e yükselmiştir.

Son on yılda tarım ürünü dış satımı %27 artarken ithalat 10 kat artmıştır. Hayvancılıkla ithalattaki artış 20 katı bulmuştur. Türkiye artık buğday, şeker, çay, sigara, bitkisel yağ, koyun ve sığıreti gibi ürünlerde ithalatçı durumundadır. Bunlardan bazılarında da net ithalatçıdır. Yani dışarıdan aldığı dışarıya sattığından fazladır.

4) ARAZİNİN KULLANIMI VE ÜRETİM YAPISI:

1991 Genel Tarım Sayımına göre Türkiye'de toplam tarım alanı 232.639.315 dekardır. Bu alanın %75'i ekili dikili alan, %15.7'si nadas, %9.2'si de tarıma elverişli olup kullanılmayan arazidir. Ekili-dikili alanın kullanımı Tablo 5'de görülmektedir.

TABLO : 5
EKİLİ- DİKİLİ ALAN (Dekar)

Toplum	tarım	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
174.480.913	145.178.100	23.372.911	5.929.902
%100	83.2	13.4	3.4

Kaynak : DİE, Genel Tarım Sayımı 1991 sf. 20,21

"Ülkemizde mevcut tarım işletmelerinin %86'smda bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı, %11.5'inde sadece bitkisel üretim, %2.5'inde sadece hayvancılık yapıldığı tespit edilmiştir. "[34]

Ülkemizde tarımsal üretimin bileşimi ise yıllara göre şöyledir :

TABLO : 6

Ürün Grubu	1950	1972	1981	1990
Bitkisel üretim	59.9	59.5	61.7	55.2
Hayvansal üretim	36.9	36.7	31.8	35.1
Su ürünleri	0.9	0.5	1.4	3.1
Orman ürünleri	2.3	3.3	4.9	6.6

Kaynak : "Türkiye Tarımı '93. Yapı Gelişim Sorunlar Çözümler. Rapor" M. Gürbüz . TMMOB-ZMO sf.18

Türkiye'de tarla arazisinin %70 civarında bir kısmına hububat ekilmektedir. Tarla alanı içinde sadece buğday ekili alan yarıdan fazladır. 1991'de toplam sayısı 4 milyonu bulan çiftçi ailesinin 3 milyonunun buğday üretimi yaptığı tahmin edilmektedir. [35] Ama üretim değer bileşimi açısından hububat üretimi, ekili olduğu alan ölçüsünde ağırlığa sahip değildir. Tarımsal üretim değeri içinde buğdayın payı %10 civarındadır.[36] Fakat tabloda görüldüğü gibi Türkiye tarımı gene de bitkisel ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Üretim değerinin %55'ini bitkisel üretim, %35'ini de hayvansal üretim oluşturmaktadır. Fakat örneğin AT'de bu durum tersidir; hayvansal üretim tarımsal üretimde %55'lik bir yere sahiptir.

Bitkisel üretim, tahıllar, bakliyat, sanayi bitkileri (pancar, pamuk, tütün, ayçiçeği, çay, haşhaş, patates), sebze ve meyveden oluşmaktadır. Tarla arazisinin neredeyse 3/4'ü tahıl ekimine ayrılmıştır. Ama bitkisel üretim değeri, satışa sunulan, ticarete konu olan miktarlar bakımından, tahıllar diğer bitkisel ürünlere göre daha az paya sahiptir. Bu durum aşağıda Tablo 7'de görülebilir.

TABLO: 7
BİTKİSEL ÜRETİM DEĞERİNDE DEĞİŞME(%)

Ürün grubu	1960-62	1982	1990
Tahıllar	40.64	31.8	28.3
Bakliyat	2.88	2.9	6.2
Sanayi bitkileri	19.11	20.0	27.7
Sebzeler	6.04	5.90	8.4
Meyveler	16.83	26.60	22.7

Kaynak : Tablo 6 age. sf. 21

Görüldüğü gibi bitkisel üretim değeri içinde tahılların payı zamanla gerilemiştir. 1990 yılında sanayi bitkileri ve sebze meyve üre-

ton değeri olarak tahıllarla aşağı yukarı eşit düzeydedir. Her üçü de %10'luk civarında bir paya sahiptir.

Üretim miktarı olarak da sebze meyve üretimi tahıllarla aşağı yukarı eşittir. "1991 de sebze üretimi 17.2 milyon ton, meyve üretimi miktarı 10.5 milyon tondur. [37] Aynı yıl buğday üretimi 20.4 milyon tondur. [38]

Son yıllarda başlıca tarım ürünlerinin pazarlama oranları da şöyleydi: (%)

TABLO : 8

Ürün Grupları	Pazarlama oranı
Tahıllar	65
Baklagiller	75
Endüstri Bitk.	100
Yağlı tohumlar	100
Yumru bitkiler	70
Sebzeler	55
Meyveler	70
Zeytin	90
Çay	100
Süt	50
Et	80

Kaynak : E. Işıklı, C. Abay "Sempozyum. Tarım Haftası '93. Tarımsal Destek Politikaları, Sorunlar, Çözümler." TMMOB-ZMO sf. 222

Görüldüğü gibi endüstri bitkilerinin tamamının pazara sunulmasına karşın, tahıllarda pazarlama oranı %65'tir. Fakat burada bir hususa dikkat etmek gerekir. Ürünlerin pazarlama oranları sadece ürünün türüne göre değil, o ürünü üreten işletmenin büyüklüğüne göre de değişir. Örneğin tahılların pazarlama oranındaki küçüklük tahıl üreten küçük işletmelerin bolluğundan kaynaklanmaktadır. Bu küçük işletmeler her ne kadar pazara bağımlı hale gelmiş olsalar da, bunlar ailenin temel besin ihtiyaçlarını çarşı pazardan karşılama yerine, topraktan çıkarma tavrı içindedirler. Sonuçta tahıl üretiminin hatırı sayılır bir kısmı bu işletmelerde aile içi tüketime gitmektedir. 1978'de O.

Varlıer'in yaptığı bir araştırmaya göre buğday üreten 20 dekarın altındaki işletmelerde toplam üretimden satışa arzedilen üretim miktarı %5'tir. 20-50 dekar arasındaki işletmelerde bu oran %12 dolayına yükselirken, 100 dekarın üzerindeki işletmelerde %75'tir.[39]

Sınai bitki üreten işletmelerde, işletme büyüklüğü küçük olmasına rağmen, ürünün niteliği gereği üretim aile içi tüketime değil pazara dönüktür.

Özetlersek, tahıllar en geniş ekili alanı kaplamalarına rağmen, üretim değeri, pazara sunulma bakımından sınai bitkiler, sebze ve meyveler tahıllardan daha önemli yer tutmaktadırlar. Nitekim son yıllarda tarım ürünleri ihracatının %80'e yakın kısmını sebze meyve ve sınai bitkiler oluşturmaktadır. [40]

Türkiye bazı tarım ürünleri üretiminde dünyada baş sıralarda yer almaktadır. Örneğin dünya fındığının %70'ini üretmektedir. Mercimekte 2'nci, zeytinyağında 3'üncü, pamukta 6'ncı sıradadır. Ama bu ürünlerin dünya üretimi ve ticaretindeki payı çok düşüktür. [41]

5) Tarımsal İşletmeler ve Arazi Sahipliği :

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete aktarılan tarımsal yapı genel çizgileriyle şöyleydi :

1913 verilerine göre tarımla uğraşan 1 milyon aile vardı. Bunların %1'i yani 10 bin aile toprakların %39.2'sine sahipti. Ailelerin %4'ünü oluşturan 40 bin aile ise toprakların %26.2'sine, ailelerin %87'si de toprakların sadece %34.5'ine sahipti. 80 bin aile ise topraksızdı.

"Sonuçta Cumhuriyete aktarılan tarımsal yapının belirleyici ögeleri, büyük çiftlik ve ağalık, tımarın en küçük birimlerinin bağımsızlaşmasıyla ortaya çıkan küçük köylülük ve geçmişte mültezime ürün payı veren, ağaya bağımlı çok küçük topraklı ya da ırgat köylülerdir." [42]

20. yüzyılın başındaki bu yapı, 20. yüzyılın sonunda aşağıda tablo 9'da görülen biçimi almıştır.

TABLO : 9
Arazi Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı (bin) ve İşletmelerin Tasarrufunda Bulunan Arazi (%)

İşletme büyüklüğü (dekar)	1980 Genel Tarım sayımı		1991 Genel Tarım sayımı	
	İşletme sayısı	Arazi	İşletme sayısı	Arazi
5'den az	7.230	0.200	6.340	0.280
5-9	6.700	0.690	9.610	1.070
10-19	14.130	2.960	18.960	4.280
20-49	32.560	15.690	32.130	16.490
50-99	21.070	21.420	17.980	19.940
Ara toplam	81.690	40.960	85.020	42.060
100-199	11.990	23.980	9.660	20.990
200-499	5.460	22.730	4.380	19.820
500-999	0.770	8.040	0.610	6.390
1000-2499	0.007	1.590	0.260	5.910
2500-4999	0.010	0.550	0.050	2.790
5000+	0.001	2.160	0.010	2.040

Kaynak : DİE Haber Bülteni 25. 12. 1991

1991'de tarımla uğraşan işletme sayısı 4 milyon civarındadır. 1991 Genel Tarım Sayımına göre toplam 4.091.530 ailenin 3.943.340'ı (%96'sı) bitkisel üretim veya bitkisel üretim ve hayvancılık, 148.190'ı da hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Bir araştırmaya göre 1980'lerin sonunda 1 milyon aile de topraksızdır. GAP bölgesi denilen Kürt halkının yaşadığı bölgede köylü ailelerin yaklaşık %50'si topraksızdır. [43]

Tablo 9'da görüldüğü gibi günümüzde Türkiye'nin kırsal alanı küçük işletmelerle doludur. İşletmelerin %85'inin toprağı 100 dekardan küçüktür. Bu büyüklükteki işletmeler toprağın %42'sine sahiptirler. 5000 dekardan büyük işletmelerin oranı binde 1'dir ve bunlar da toprağın %2'sine sahiptirler. Bu tablodaki veriler üzerinde yazının ileriki bölümlerinde yeri geldiğinde durmaya devam edeceğiz.

Türkiye'de tarımda kapitalizmin gelişimi 1950'lerle birlikte hızlanmıştır. Bu yıllarda emperyalizmin çıkarları doğrultusunda ve onun Marshall yardımıyla iç pazarı genişletici, tarımda dönüşümü hızlandırıcı politikalar uygulanıyordu. Bu yıllarla birlikte tarımda traktör ve modern araç gereç kullanımında, tarıma devlet desteğinde önemli artışlar olmuştur. Sulanan alan genişlemiştir. Kara yollarının hızlı gelişimi ile birlikte geçimlik ve içine kapalı üretim yapan köylüler pazara açılmıştır. Ekili alan genişlemiş, sınai ve ticari bitki üreten işletmeler çoğalmış, geleneksel köylünün yerini meta üreten ya da meta da üreten köylülük almıştır.

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de ekilebilir alanların potansiyel sınırına varılmış ama tarımsal işletme sayısı artmaya devam etmiştir. 1963'te 3.1 milyon olan tarımsal işletme sayısı, 1980'de 3.5 milyona ulaşmış, 1990'da da 4 milyonu geçmiştir. Yeni toprakların tarıma açılmasıyla değil de, elde olanın bölünmesiyle sağlanan bu sayısal artış, tarımsal işletme başına düşen ortalama toprak miktarını küçültmüştür. Örneğin 1950'de 77.3 dekar olan ortalama işletme genişliği 1980 yılında 64 dekara, 1991 yılında da 51.6 dekara düşmüştür. [44]

Biraz önce yazdığımız gibi Türkiye'nin kırları küçük işletmelerle doludur. Küçük işletmelerin sayılarındaki bu kabarıklık ve bunların uzun yıllardır kendilerini muhafaza edebilmiş olmaları, bu işletmelerin değişmeden kaldığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Bu küçük tarım işletmeleri bizzat kendileri bir iç başkalaşım geçirerek ve sınıfsal farklılaşmaya uğrayarak varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Küçük üreticiler bir yandan ufak toprak parçalarında geçimi sağlayabilecek sınai ve ticari bitkilerin üretimine kayarak ve proleterleşerek ya da yarı proleterleşerek varlıklarını, sayısal kabarıklıklarını koruyabilmişlerdir. Bu dediklerimizi biraz açalım.

Sınai ve ticari tarımın gelişimi küçük toprak parçalarına sahip köylülüğün ömrünü uzatan bir etken olmuştur. Toprakların ortalama büyüklüğünün küçülmesiyle, sınai bitki ve ticari tarımdaki artış bir-

likte yürümüştür. Tablo10 sebze ve meyve gibi ticari ürünlerin küçük üreticilik bakımından hayati önemini göstermektedir.

Tabloda görüldüğü gibi 10 dekardan küçük işletmelerin ektikleri arazinin neredeyse yarıya yakını (5 dekardan küçüklerde %52'si) sebze ve meyveye ayrılmış durumdadır. "Sebze ve çiçek bahçeleri ile diğer uzun ömürlü bitkilerin tarımı en fazla 5 dekardan az büyüklük grubunda yapılmaktadır." [a.b.ç. 45] "Tütüncüler genellikle 5-7 dönüm (dekar) kadar araziye sahiptir." [46] Çay üreticilerinin %98'inin toprağı 10 dekardan küçüktür. [47] Buna karşılık 100 dekardan büyük işletmelerde tarla ürünleri ekilen arazi, işletme topraklarının dörtte üçü ve daha fazlasıdır.

TABLO: 10
ARAZİNİN KULLANILIŞ BİÇİMİ

İşletme büyüklüklüğü (dekar)	Tarla arazisi (%)	Nadas (%)	Sebze ve çiçek bahçeleri (%)	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler (%)
	73.59	14.93	2.41	9.04
5'den az	46.73	1.36	18.94	32.97
5-9	58.42	2.99	8.95	29.63
10-19	64.53	4.02	5.85	25.60
20-49	68.30	9.29	3.91	18.50
50-99	72.22	13.49	2.82	11.48
100-199	74.98	16.96	1.98	6.08
200-499	74.14	21.11	1.49	3.25
500-999	77.34	19.19	1.23	2.25
1000-2499	82.38	15.34	0.36	1.92
2500-4999	85.27	12.91	0.38	1.44
5000 +	88.90	10.59	0.03	0.47

Kaynak: DİE Haber Bülteni 25.12.1991 (1991 Genel Tarım Sayımı)

Doğrudan satış için üretilen bazı tarımsal ürünlerin üretimi ile uğraşan çiftçi ailesi sayısı ise şöyledir:

Tütün üreticisi 600 bin

Pancar üreticisi	500 bin
Çay üreticisi	202 bin
Fındık üreticisi	100 bin [48]

Bu ürünleri üretenlerin çoğu küçük üreticidir. Biz bu yaklaşık 1.5 milyonluk sayıya sebze meyve üreticilerini ve diğer sınai bitki üretimiyle uğraşanları da eklersek, en azından 2 milyon civarında köylü ailenin sınai ve ticari tarımla uğraştığını söyleyebiliriz. Bu da 4 milyonluk toplam çiftçi ailesinin yarısı eder. Uzun sözün kısası küçük üreticilerin sayısal kabarıklığının önemli nedenlerinden biri işte bu ticari ve sınai tarımdır.

Küçük işletmelerin varlıklarını sürdürebilmelerindeki bir diğer etkenin proleterleşme olduğunu söylemiştik. Aile nüfusunun artması ve diğer nedenlerle (bunlar kapitalist gelişmenin ortaya çıkardığı nedenlerdir) sahip oldukları topraktan geçinemez duruma düşen küçük çiftçiler proleterleşmektedirler. Örneğin mevsimlik işçiliğe başvurmakta ve ailenin genç bireyleri kente göç etmektedirler. Ama tüm bunlar olurken toprak elden çıkarılmamaktadır. Köyden şehire göç eden milyonlarca insan, proleterleşmiş küçük üreticilerden başkaları değildir. Bu proleterleşen, kente ya da yurt dışına giden insanlar kırla bağlarını koparmamakta, o küçük tarımsal işletmenin ayakta kalabilmesi için para yollamakta, yardımcı olmaktadırlar. Çünkü o toprak parçasını hem bir güvence (en kötü durumda sığınılacak yer) hem de gıda harcamalarına yardımcı olan bir destek güç olarak görmektedir.

Bu söylediklerimiz son 10-15 yılda meydana gelen ve ilk bakışta birbiriyle çelişiyor görünen bazı süreçleri de açıklamaktadır.

Son 10-15 yılda bir yandan, tarımsal işletme sayısı ve küçük toprak sahiplerinin sayısı artarken, aynı zamanda da tarımsal nüfus sadece oransal olarak değil, mutlak olarak da düşmektedir. Resmi verilere göre 1980'de 3.5 milyon olan tarımsal işletme sayısı 1991'de 4 milyonu geçmiştir. Aynı şekilde 100 dönümden küçük işletmelerin oranında da bir artış vardır. (Bkz. s. 47, tb 9) Ama bu artışlara karşın,

tarımla uğraşan nüfus 1978'den 1992'ye kadar neredeyse 1 milyon azalmıştır. (Bkz. sf. 47) Bu nasıl olmaktadır?

Bu birbiriyle çelişir görünen süreçler, aslında bizdeki küçük üreticiliğin gelişen kapitalizm ve büyük sermaye karşısındaki umutsuzluğunu göstermektedir. Mevcut kırsal nüfus ve kırsal nüfusa katılan yeni nüfus hızla proleterleşmektedir. Şehirlere göç ederek şehir nüfusunu ve şehirdeki işçi, işsiz, esnaf, seyyar satıcı sayısını arttırmaktadır. Tablo 9'da da görüldüğü gibi, 5 dekardan küçük işletmelerin toplam işletmelere oranı 1980'de yüzde 7.2 iken, bu oran 1991'de yüzde 6.3'e düşmüştür. Bu nedenle tarımsal nüfus azalmaktadır. Kırda kalan nüfus ise elinde kalan toprağı tekrar bölüşerek, sonuçta zaten çok parçalanmış durumda olan araziyi daha da küçük parçalara bölerek, işletme ölçeğini daha da küçülterek varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Nitekim 1980'de 64 dekar olan ortalama işletme büyüklüğü, 1991 yılında 51.6 dekara düşmüştür. İşletme büyüklüğündeki bu küçülme, şehire ve yurtdışına gidenlerin yardımlarıyla, zaman zaman da ücretli işçiliğe başvurularak, (*) daha az tüketilip daha çok çalışılarak telafi edilmeye çalışılmaktadır. Sonuç olarak, toprakların bu yeniden bölünmesinden dolayı işletme sayısı ve küçük üretici sayısı artmaktadır. Ama köylünün durumu daha da kötüleşmektedir.

Kısacası küçük işletmeler işçileşerek, artan yoksulluk karşısında kendilerini daha fazla yıpratarak ("Bugün tarımda çalışan bir kişi sanayide çalışanın yedide biri ölçüsünde gelir elde etmektedir." [49]) varlıklarını koruyabilmektedirler. Yani küçük işletmelerin sayısal varlıklarını koruyabilmeleri, hatta zaman zaman artırabilmeleri bunların değişmediği, kapitalizmden etkilenmediği anlamına hiç mi hiç gelmez. Bu küçük yapıların varlıklarını sürdürebilmelerinde bir diğer olgu olarak devletin tarıma desteğini, emperyalizmin politikalarını

(*) "Nitekim Çukurova üzerine yapılan ampirik bir araştırmada küçük üreticiliğin kaybolmama nedenlerinden biri olarak tarımdışı iş imkanlarının olduğu bulunmuştur." ("Tarımsal Destekleme Politikaları ve Sonuçları: ABD, AT ve Türkiye", İTO Yayın no. 1993-29 sf. 45)

(yıllardır uygulana gelen iç pazara dönük politikalar), hesaba katmak gerekir.

Türkiye tarımında üzerinde durulması gereken bir diğer önemli özellik de, tarımsal işletmelerin esas olarak kendi topraklarına sahip mülk sahipleri tarafından işlenmesi, kiracılık, yarıcılık gibi biçimlerin tali olmasıdır.

TABLO: 11
ARAZİNİN TASARRUF ŞEKLİNE GÖRE İŞLETME SAYISI VE İŞLEDİKLERİ ARAZİ

Arazinin Tasarruf şekli	İşletme sayısı	Arazi
Toplam	100	100
Yalnız kendi arazisini işletenler	92.57	89.30
Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler	5.78	9.75
Yalnız kira ile arazi işletenler	1.18	0.58
Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler	0.31	0.26
Diğer şekilde arazi işletenler	0.11	0.09
İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler	0.05	0.03

Kaynak: DİE Haber Bülteni. 25.12.1991 Tb. 11

Tablodan görüldüğü gibi işletmelerin %92.5'i yalnızca kendi arazisini işlemektedir. Ve bu tarzda işlenilen arazi toplam arazinin %90'ına yakındır.

Fakat bu oranlar işletme büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin 1980 verilerine göre, 1000 dekardan daha büyük işletmelerde sadece kendi mülk arazisi üzerinde çalışanların oranı % 77 idi.[50]

Özetle, Türkiye'de kiracılık, ortakçılık, vs. ile arazi işletilmesi yaygın ve önemli bir olgu değildir. Fakat örneğin Fransa'da kiracılık 1985'te %52 idi. Ortakçılıkla işletilen arazi ise %1 kadardı [51]

III. BİRİNCİ BÖLÜMDEN KIRSAL YAPININ ÖZELLİKLERİ KONUSUNDA ÇIKAN SONUÇLAR

1) Türkiye kırlarındaki üretim biçimi kapitalizmdir.

Özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye'de kırsal yapının kapitalist mi, yarı feodal mi olduğu tartışması sol içinde önemli bir yer tutuyordu. Ama günümüzde artık bu tartışmanın bilimsel bir anlamı kalmamıştır. Var olan Türkiye gerçeklikleri karşısında yarı-feodal yapıdan söz etmek mümkün değildir. Tekrar belirtelim Kürt halkının yaşadığı bölge Türkiye'nin kırı değildir. Ayrıca o bölge de kapitalist bir ülkedir. Egemen olan orada da sermayedir, diğer ilişkiler sermayeye bağımlı hale gelmişlerdir.

Bu noktada feodal üretim biçimi ile kapitalist üretim biçimi arasındaki temel farklılıkları çok kısa da olsa tekrar hatırlatmakta yarar var.

Feodalizm a) satış için değil, tüketim için üretimle, b)"özgür" emek gücünün kiralanması temelinde değil, medeni haklardan (aile, mülkiyet gibi) bile yoksun, özel yaşantısında bile özgür olmayan, toprağa bağımlı serf emeği temelinde üretimle ayırt edilir. (*)

Feodalizmde üretim dalları çok çeşitli değildir ve birbirinden ayrılmamıştır. Örneğin köylü buğdayı ekme, öğütme, ekmek yapma, pi-

(*) Lenin, serfliğin, angarya sisteminin varolabilmesi için gereken tarihi koşullar hakkında, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi" isimli kitabında şunları yazıyordu:
"Bu sistemin (angarya sisteminin bn.) varlığı aşağıdaki şu zorunlu koşulları öngörür: Birincisi, doğal ekonominin hakimiyeti. Feodal malikane, kendi kendini yöneten, kendi içine kapalı, dış dünya ile çok az ilişkisi olan bir varlık olmalıdır. Özellikle serfliğin son döneminde gelişen toprak beyleri tarafından satış için tahıl üretimi, daha şimdiden eski rejimin yıkıldığını müjdelemektedir. İkincisi böyle bir iktisat, doğrudan üreticiye, genel olarak üretim araçlarının özel olarak da toprağın dağıtılmasını ve aksi takdirde toprak beylerine, işçi sağlanması güvence altında olmayacağından, bu üreticinin toprağa bağlanmasını gerektiriyordu. O halde angarya iktisadında ve kapitalist iktisat koşullarında, artı-ürün elde etme yöntemleri tamamen birbirinin karşıtı-

şirme işlemlerini baştan sona kendi yapar ve ürettiğini de kendi tüketir. Aym şekilde, ayakkabısını, elbisesini, evini vs. gene başkasından satın almak suretiyle değil, bizzat kendi üreterek sağlar. Yani feodalizmde kendi içine kapanık, kendi kendine yeterli, birbirinden yalıtılmış ekonomik, toplumsal birimler sözkonusudur. Kısacası emek toplumsallaşmış değildir.

Serfin işçi gibi özgür olmadığını söyledik. Örneğin köylü derebeyinin izini olmadan evlenemezdi. Belirli günlerde derebeyi hesabına çalışmak zorundaydı. İzinsiz köyü terkedemezdi. İzinsiz mülk ve toprak satın alamazdı. Ve derebeyi tarafından bedensel cezalara çarptırılabilirdi. Bu saydıklarımız örneğin 1900'lerin Rusya'sında mevcuttu. Rus köylüsü "toprak ve özgürlük" isterken işte bu durumdan kurtulma özlemini dile getiriyordu.

Kapitalizmde isc durum farklıdır. Üretim dalları çeşitlenmiştir. Eskiden tek bir ekonomik faaliyet biçiminde bulunan üretim dalları birbirinden ayrılmıştır. Örneğin buğday üretimi, ekini öğütme, maya yapımı, pişirme ayrı ayrı üretim dalları haline gelmiştir. Bunlar da tüm bir ülke ekonomisine hatta dünya ekonomisine bağımlı onun bir parçası durumundadırlar. Üretim dallarının tümü bir zincirin halkaları biçiminde birbirine eklenmiştir. Bir halkada meydana gelen bir değişiklik tüm yapıyı etkiler. Yani kapitalizmde emek toplumsallaşmış-

dır: Birincisi üreticiye toprak sağlanması temeline dayanır. İkincisi ise üreticinin topraktan koparılmasına dayanır. Üçüncüsü böyle bir iktisat sisteminin bir koşulu da, köylünün toprak beyine kişisel bağımlılığıdır. Eğer toprak beyi köylünün kişiliği üzerinde doğrudan güç sahibi olmasaydı, bir parça toprağa sahip ve kendi çiftliğini işleten bir adamı, kendisi için çalışmaya zorlayamazdı. Dolayısıyla, bu iktisadi rejimi tanımlarken Marks'ın dediği gibi 'iktisadi baskı dışında baskı' gerekliydi. (Ve yukarda daha önceden de belirtildiği gibi Marks bunu emek-rant kategorisine dahil ediyordu.) Bu zorlama köylünün serf olma durumundan, toplumsal mevkilerde hak sahibi olamayışına kadar uzanan, çok çeşitli biçim ve derecelerde olabilir. Dördüncüsü ve sonuncusu, tanımlanan bu iktisat sisteminin bir koşulu ve sonucu da tekniğin son derece düşük ve durgun halidir, çünkü, çiftçilik yoksulluğun ezdiği ve kişisel bağımlılık ve cehaletin alçalttığı, küçük köylülerin elindedir." (age, sf. 170)

lir.

Kapitalizm feodalizme göre üretici güçlerde gelişmeyi ve emeğin toplumsallaşmasını ifade eder. Bu nedenle feodalizme göre ileri bir sistemdir. Kapitalist gelişme demek üretici güçlerde, özellikle de makineli üretimde gelişme, emeğin toplumsallaşmasında artış demektir. Ama üretici güçlerdeki gelişme ve emeğin toplumsallaşmasındaki artma ekonominin farklı dallarında, farklı süreçler biçiminde ortaya çıkar.

Lenin, emeğin toplumsallaşmasının kendini gösterdiği süreçler hakkında şunları yazmıştı:

"Kapitalizmin emeği toplumsallaştırması aşağıdaki süreçlerde kendini gösterir. Birincisi, bizzat meta üretimindeki büyüme doğal ekonomiye özgü olan, küçük iktisadi birimlerin dağınık durumunu yok eder ve küçük yerel pazarları büyük bir ulusal (sonra da dünya) pazarı halinde birleştirir. Kendi için üretim bütün toplum için üretime dönüşür ve kapitalizmin gelişmesi ne kadar büyük olursa üretimin kolektif niteliği ile mal edinmenin bireysel niteliği arasındaki çelişki o kadar güçlenir. İkincisi, kapitalizm, eski dağınık üretim yerine, gerek tarımda, gerekse sanayide görülmemiş bir yoğunlaşma getirir. Bu kapitalizmin incelemekte olduğumuz özelliğinin en dikkate değer ve en göze çarpan belirtisidir ama tek belirtisi değil.. Üçüncüsü, kapitalizm önceki ekonomik sistemlerin ayrılmaz bir parçasını oluşturan kişisel bağımlılık biçimlerini yok eder... Bağımlı ya da köle köylünün emeği ile karşılaştırıldığında ücretli işçinin emeği ulusal ekonominin bütün dallarında ilerici nitelik taşır. Dördüncüsü, kapitalizm zorunlu olarak nüfusta hareketlilik yaratır; bu, önceki toplumsal ekonomik sistemlerin gereksinmediği ve bu ekonomik sistemlerde geniş çapta gerçekleşmesi olanaksız olan bir şeydir. Beşincisi, kapitalizm (en geri toplumsal ve iktisadi ilişkilerin her zaman hüküm sürdüğü) tarımla uğraşan nüfus oranını sürekli olarak azaltır ve büyük sınai merkezlerin sayısını artırır. Altıncısı, kapitalist toplum nüfusun birleşme, örgütlenme gereksinmesini artırır ve bu örgütlere eski günler-

dekinden ayrı bir nitelik kazandırır. Kapitalizm, ortaçağ toplumumun dar, yerel lonca birliklerini yıkıp amansız bir rekabet yaratırken, bir yandan da bütün toplumu üretimde farklı yerler işgal eden büyük insan gruplarına böler, bu grupların her biri içinde örgütlenmeye büyük hız verir. Yedincisi, kapitalizmin eski ekonomik sisteme getirdiği yukarıda değinilen bütün bu değişiklikler ayrıca kaçınılmaz olarak nüfusun kafa yapısında da bir değişikliğe yol açar. İktisadi gelişmenin kısıntılı niteliği, üretim yöntemlerinin hızla değişmesi, üretimin büyük ölçüde yoğunlaşması, tüm kişisel bağımlılık biçimlerinin ve ilişkilerdeki ataerkilliğin yok olması, nüfusun hareketliliği, büyük sınai merkezlerin etkisi vb. bütün bunlar bizzat üreticilerin niteliğinde derin bir değişikliğe yol açmak zorundadır." [52]

Lenin'in yukarıda sözünü ettiği tüm süreçler Türkiye'de de mevcuttur. Mevcut olması bir yana bu süreçler epey mesafe katetmiş bulunmaktadırlar. Örneğin; tüm köyleri ve köylüleri de içine alan bir ulusal pazar, iç pazar oluşmuştur. Kırdaki ve şehirlerdeki tüm üreticiler bu pazar aracılığıyla birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Üretimin herhangi bir yerindeki tıkanma tüm ülkeyi etkilemektedir. Türkiye'deki iç pazar emperyalist sistemin organik bir parçası durumundadır. Üretim genelde kişisel tüketim için değil, toplum için, pazar için yapılmaktadır. Mülkiyetteki bireyselleşme, tüm ekonomiye, siyasete az sayıda holdingin, tekelci ailenin egemen olduğu bir hale gelmiştir.

Ekonomide ücretli emek kullanımı genel bir kural halindedir. Yukarıda gördüğümüz gibi tarımda da 1 milyon civarında işçi vardır. Ve mevsimlik işçilik ülkenin her yanında yaygın bir olgudur. Bireysel bağımlılık ilişkileri yok olmuştur ya da son derece istisnadır.

Nüfusta hareketlilik, köyden şehire, şehirden şehire göç, toplumsal sorunlardan biri durumundadır. Şehir nüfusu kır nüfusunu geçmiştir.

Kapitalist gelişimin ürünü olan, değişik sınıf ve tabakaların siyasi ve ekonomik demokratik örgütlenmelerindeki gelişmelere ayrıca de-

Almayı gereksiz görüyoruz. Ayın şekilde işçi sınıfının kendiliğinden ve siyasi bilincinde ifadesini bulan, toplumsal bilinçteki gelişim ve değişmenin üzerinde de durmuyoruz.

Özetle, Türkiye kapitalist bir ülkedir. Genel kapitalist gelişimin temel yasaları bizim ülkemizde de aynen işlemektedir.

Konumuz tarım olduğuna göre, tarımda kapitalizmin gelişiminin genel özellikleri üzerinde de kısaca duralım.

Tarımda da kapitalist gelişme genel çizgiyi izler. Yani üretici güçleri geliştirir, makine kullanımını yaygınlaştırır, üretimi toplumsallaştırır. Kırsal nüfus, bir yanda proletarya, diğer yanda irili ufaklı burjuvaziyi ve bunların arasında da orta tabakaları oluşturacak biçimde ayrışır. Bu sınıfsal parçalanma bir iç pazar yaratır ve geliştirir. Küçük işletmeler zamanla geriye itilir ve mülksüzleşir. Ama bu süreç farklı ülkelerde ve farklı dönemlerde değişik biçimler alır.

Tarımdaki kapitalist gelişme sanayiyi izler, ona göre biçimlenir. Tarım kesimi ihtiyacı olan üretim araçlarını sanayiden sağlamak zorundadır. Tarımda kapitalizm sanayiye göre daha yavaş gelişir. Örneğin sermayedeki yoğunlaşma ve merkezileşme sanayide küçük işletmeleri kısa sürede piyasadan silerken ya da büyük firmaların yan işlerini yapan organlara dönüştürürken, tarımda aynı işler aynı çabuklukta olmaz.

Tarımda kapitalist gelişmenin bu göreli yavaşlığını anlayabilmek için toprak rantı üzerinde kısaca durmalıyız.

Tarımsal ürünlerin değerleri sanayi ürünlerinden farklı bir biçimde belirlenir. Tarımsal ürün fiyatı, ürünlerin ortalama emek zamanı alınarak değil, ekili en verimsiz toprağın ürün değerine göre belirlenir. Çünkü o toprak daha az verimli de olsa, ürününe toplumun ihtiyacı vardır. Ve o toprak parçasının ekilebilmesi, ekimine devam edilmesi için, ürünün piyasa değeri bu ekili olan en verimsiz toprağın ürün değerinden düşük olmamalıdır. Tarımsal ürünlerin fiyatı böyle belirlenince, doğal olarak verimli topraklarla, verimsiz topraklar arasında bir gelir farkı ortaya çıkar. Verimli toprak, verimsize göre sahi-

bine, verimlilik farkı ölçüsünde fazladan bir gelir sağlar. İşte toprağın verimliliğinden kaynaklanan bu fazla gelire diferansiyel rant, farklılık rantı denir.(*)

Büyük toprakları ellerinde bulunduran ve tarımsal ürün piyasasına egemen olan büyük toprak sahiplerinin, bu tekel olma konumları sayesinde tarım ürünleri fiyatlarını yüksek tutarak sağladıkları fazladan gelire de mutlak rant denir. Yani mutlak rant toprak tekeli rantıdır. Toprak tekeli ve mutlak rant tarımda kapitalist gelişimi engelleyen, geciktiren önemli etkenlerden biridir.(**)

Çünkü, toprak tekeli nedeniye tarımsal ürünlerin fiyatında meydana gelen yükselişler, hem sanayi girdilerinin (tarıma dayalı sanayiler gibi) fiyatını, hem de ücretlerin genel düzeyini yükseltir. Tarımdan sanayiye kaynak aktarımına engel olur. Artı değerin önemli bir

(*) "Toprak yüzeyi sınırlı ve kapitalist ülkelerde mülk sahipleri tarafından tamamen işgal edilmiş bulunduğundan tarım ürünlerinin üretim fiyatı ortalama nitelikte bir toprak üzerindeki üretim giderlerine göre değil, tersine en kötü nitelikte bir toprağa ve yine ortalama değil, en elverişsiz ulaştırma koşullarına göre belirlenir. Bu fiyat ile yüksek nitelikte bir toprak üzerinde (ya da daha iyi koşullar altında) beliren üretim fiyatı arasındaki fark diferansiyel rantı oluşturur." (Lenin "Karl Marx ve Doktrini" Bilim ve Sosyalizm Yay. 1990 Sf.35)

(**)"..sanayinin ve genellikle ulusal ekonominin bütün dallarında kâr eşitliği, tam bir rekabet özgürlüğünü, sermayenin bir daldan bir başka dala serbestçe geçebilmesini gerektirir. Oysa toprağın özel mülkiyeti bu serbest geçişi engeller. Bu tekel yüzünden,sermayesinin organik kompozisyonu daha düşük olan ve bundan ötürü daha yüksek bireysel kâr oranı bırakan tarım ürünleri, kâr oranı eşitliğinin serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaz; toprak sahibi tekelinden yararlanarak fiyatları ortalamanın üzerinde tutabilir, ve böylece bu tekel fiyatı mutlak rantı yaratır. Diferansiyel rant kapitalist rejimde ortadan kaldırılamaz; buna karşılık, mutlak rant, örneğin toprağın kamulaştırılması yani devlet mülkiyetine geçirilmesi gibi tedbirlerle istenirse ortadan kaldırılabilir. Toprağın devlet eline geçmesi özel mülk sahiplerinin tekelini çökertir ve tarım alanında daha tutarlı ve daha eksiksiz bir rekabet özgürlüğünün yolunu açar." (Lenin y.a.g.e. Sf.36)

kısmı büyük toprak sahiplerinin elinde toplanır. Ayrıca topraktaki bu tekel durumu, sanayi ürünleri için kırsal bir iç pazarın gelişimini de engelleyebilir. Örneğin büyük toprak sahipleri modern üretim araç ve teknikleri, makineler kullanarak üretim yapma yerine ucuz kol gücünü tercih edebilirler. Özetle mutlak rant, toprak tekeli kapitalist gelişimi engelleyen bir faktördür. Bu nedenle bir zamanlar İngiliz burjuvazisi toprağın ulusallaştırılmasını istemişti. Toprağın devletleştirilmesi ile mutlak rant, toprak tekeli dolayısıyla da bundan kaynaklanan engeller ortadan kalkacaktı. Fakat bu öneri tüm üretim araçlarının kamulaştırılmasını da çağrıştırdığı için burjuvazi tarafından pek rağbet görmedi ve unutuldu.

Kapitalizmin tarımda gelişimini engelleyen, yavaşlatan engeller söz konusu olduğunda bağımlı ülkeler için, emperyalizme bağımlılığın büyük bir engel oluşturduğunu burada hatırlatalım. Bizim burada üzerinde durduğumuz etkenler, kapitalizmin dış bağlantılarından, ilişkilerinden kaynaklanan etkenler değil, kendi soyutlanmış gelişimi içinde ortaya çıkan engelleyici etkenlerdir.

Şimdi de kapitalizmin gelişimi karşısında tarımsal küçük üreticiliğin konumu üzerinde biraz duralım. Tarımda kapitalizmin sanayiye göre daha yavaş gelişmesinin bunlar üzerindeki etkilerini görelim.

Tarımda küçük üreticiler sanayidekiler kadar kolayca tasfiye olmazlar. Tarımda küçük üreticiliğin daha uzun süre varlığını koruyabilmesi hatta bazı ülkelerde zaman zaman sayısal olarak artması, bu kesim hakkında özel teorilerin icat edilmesine, Marksizmin genel gelişim yasalarının bu kesime uymadığının iddia edilmesine neden olmuştur. Tarımsal küçük işletmelerin büyük işletmelerden daha güçlü oldukları tezleri bile ileri sürülmüştür. (Lenin'in tarıma ilişkin yazı ve kitaplarında bu konuya ilişkin olarak bolca tartışma vardır.) Benzer görüş ve tezler Türkiye'de de ortaya çıkmıştır. Bunlara örnek olarak K. Boratav'ı, bizde kapitalizmin gelişiminin batıdakinden tamamen farklı olduğunu iddia edenleri sayabiliriz.

Tarımda küçük üreticilik, sanayidekine göre mülksüzleşmeye karşı daha dayanıklıdır. Çünkü:

Yukarıda gördüğümüz gibi tarımda sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşma eğilimi sanayiye göre daha ağır işler.

Tarımsal ürün fiyatlarının ekili en verimsiz toprağın ürün değerine göre belirlenmesi, küçük üreticinin ailecek geceli gündüzlü çalışarak, olağanüstü emek harcayarak ve normal standartların çok altında tüketerek yaşaması, daha fazla gelir getiren ticari ve sınai bitki üretimine geçmesi vs. sayesinde küçük mülk sahipleri ömürlerini uzun tutabilirler.

Ama küçük üreticilerin varlıklarını uzun süre koruyabilmeleri, bunların kendi içlerinde ve göreli durumlarında bir değişmenin meydana gelmediği, değişmeden kaldıkları anlamına gelmez. Küçük işletme var olmaya devam eder ama büyük sermayenin egemenliği altına girer. Ekonomideki yeri, üretimdeki, pazardaki, toplam üretim araçları sahipliğindeki payı geriler, azalır. Küçük toprak parçası proleter üreten bir kaynağa dönüşür. Yani aileye katılan her yeni nüfus, o toprak parçasında değil, başka kapıda, örneğin şehirlerde ekmek aramak zorunda kalır. Dolayısıyla kırdaki küçük mülk sahipliği olgusu, şehirleşmedeki artışla, kır nüfusunun göreli azalmasıyla yani, genel mülksüzleşme ve proleterleşmeyle birlikte ele alınmalıdır. Kırdaki küçük mülk sahiplerinin sayısındaki istikrarı ya da artmayı görüp, kır nüfusundaki göreli azalmayı, şehir ve proleter nüfustaki artmayı görmemek ve acaba şehirlere gelen bu milyonlarca insan, tarımda ortaya çıkan ücretli işçiler nereden peydah oldu diye düşünmemek bakar körlüktür. Yeni nesil proleterleşmektedir ama o toprak parçası hâlâ orada durmaktadır. Yani o küçük mülk bir bakıma aile bireylerinin, yeni kuşakların proleterleşmeleri sayesinde elde tutulabilmektedir.

Özetle, sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması süreci tarımda farklı biçimlerde, yavaş işleyen ama işleyen bir süreçtir.

"Toprak tekelinin ve mutlak rantın varlığı nedeniyle zorunlu olarak genel gelişme temposunun gerisinde kalan tarımda, yoğunlaşma ve merkezileşme yasası, sırf köylülüğün ayrışmasında ve geniş köylü

tabakalarının proleterleşmesinde değil, her şeyden önce küçük köylü ekonomilerinin açık ve gizli biçimlerde büyük sermayenin egemenliği altına sokulmasında da ifadesini buldu; küçük işletme ancak son derece büyük bir emek harcayarak ve sistematik olarak normalin altında tüketimde bulunmak pahasına bağımsızlık görüntüsünü koruyabildi."[53]

Tarımda kapitalizmin, sanayiye bağımlı ve göreli olarak yavaş gelişimi, küçük üreticiliğe daha uzun süre yaşayabilme koşullarını yaratırken, küçük üreticiliğin kendisi de tarımda kapitalist gelişmeyi yavaşlatan bir fonksiyona sahiptir. Küçük üretim ileri tarım tekniklerinin, gelişmiş makinelerin üretime uygulanmasına olanak tanımaz. Böylece tarımda üretici güçlerin gelişimini engeller.

2) Türkiye köylülüğü "özgür" küçük ve orta üreticilerden oluşmaktadır.

Türkiye'de tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin yüzde 85'i 100 dekardan az toprağa sahiptir. Yüzde 67'sinin sahip olduğu toprak da 50 dekardan küçüktür. Bu rakamlar daha önceki dönemlerde de yaklaşık olarak böyleydi. 1-50 dekarlı işletmeler 1950'de toplam işletmelerin yüzde 61.7'sini, 1973'te yüzde 70.5'ini ve 1980'de de yüzde 60.62'sini oluşturuyordu.

Tarımsal işletmelerin çoğunluğunu oluşturan bu küçük işletmeler kapitalist anlamda özgürdür. Yani kendi işledikleri toprağa sahiptirler. İşgüçlerini, tarlalarını, ürünlerini özgürce satabilirler. Kimse hesabına bedava çalışmak, angaryaya karşı geldiğinde, köyü terkettiğinde örneğin kırbaç cezasına katlanmak zorunda değillerdir.

Türkiye'deki tarımsal işletmelerin yüzde 92'si yalnızca kendi arazisini işlemektedir. Ve bu işletmeler toplam arazinin yüzde 89'unu elinde bulundurmaktadır. Daha önceki dönemlerde de tarımsal üretime kendi toprağına sahip küçük işletmeler egemendi.

"1950'de işletmelerin yüzde 72.6'sını mülk sahibi işlemekteydi; yüzde 21.5'inde ise işleyen en azından kısmen mülk sahibiydi. Diğer biçimler önemsizdi. 1963'te toprağın yüzde 85.3'ü mülk sahibi tara-

fından işleniyordu ve bu oran bütün işletme büyüklükleri için hemen hemen aynıydı.

Dolayısıyla savaş sonrası dönemin başında tarımsal üretimde egemen birim mülk sahibi tarafından işlenen küçük topraktı."[54]

"1963'te en fazla toprağı en küçük işletmeler kiraya veriyor ve 5-50 hektar arasındaki işletmeler kiralıyordu. Kiralanan toprağın tamamını 2 hektardan küçük işletmeler kiraya veriyordu ve kiraya verenlerin yarısı hiç toprak işlemeyen köylülerdi. Bu olgu en küçük toprak sahiplerinin, topraklarını (mülkiyetinden vazgeçmeksizin) kiraya vermesi ve tarım üretiminin dışına kaymasıyla birlikte mülkiyetle işletmenin birbirinden ayrıldığını göstermektedir. Söz konusu toprak sahipleri ya tarım sektöründe ama tarımdışı işlerde çalışmakta ya da daha önemlisi sektörü bütünüyle terk ederek kentlerdeki yedek emek ordusuna katılmaktadır."[55]

1980'de de mülk sahibi işletmeler toplam işletmelerin yüzde 90.52'sini oluşturuyor ve toprağın yüzde 86.7'sini elde bulunduruyorlardı. Ortakçılık ve kiracılık gibi işletme biçimleri tali idi. Üstelik tali olan bu biçimler yukarıdaki 1963'leri anlatan alıntıda olduğu gibi feodalizmi, yarı-feodalizmi değil, genelde kapitalizmi yani küçük mülk sahibinin topraktan koparak işçileşmesini ifade etmektedirler.

Tüm bunlar Türkiye'de örneğin Çarlık Rusya'sında olduğu türden bir toprak ve özgürlük sorununun olmadığının gösterir. Ya da emperyalizmin açık işgali altındaki Vietnam köylülüğünden, Çin köylülüğünden farklı bir yapıya sahip olduğunu gösterir.(*)

Türkiye köylüsünün feodal bağımlılıklarının yerini kapitalist bağımlılık ilişkileri almış durumdadır. Köylü pazara bağımlıdır, sermayeye bağımlıdır. Bankalara, bankalarla ortak çalışan tefecilere, taban fiyat belirleyen ve ürününü satın alan devlete, tarım girdilerini üreten emperyalist tekellere bağımlıdır.

(*) (Ulusal ve demokratik programı iki stratejik sloganla 'ulusal bağımsızlık' ve 'toprak işleyenin' sloganlarıyla vurgulayan partimiz..") (Le Duan, Vietnam Devrimi, Bilim ve Sosyalizm yay, s. 20,21)[56]

3) Toprak mülkiyetinde aşırı bir kutuplaşma yoktur.

Önce bu kutuplaşmaya ilişkin bir kaç örnek verelim.

"El Salvador'da ekilebilir alanların yarıdan fazlası nüfusun yüzde 2'den az bir bölümünü oluşturan 14 aileye aitti."[57] "1971'de altı ailenin sahip olduğu alan tüm kırsal nüfusun yüzde 80'inin sahip olduğundan fazlaydı."[58]

Nikaragua'da "devrimin zaferinden önce 2000 toprak sahibi, toprağın yüzde 50'sine sahipti; oysa 120.000 köylünün elindeki toprak toplam toprakların yüzde 3'ünü zor buluyordu."[59]

Türkiye'de durum bu ülkelerden farklıdır. 1991 Genel Tarım Sayımı'na göre Türkiye'de tarımsal işletmelerin yüzde 80'den fazlası 20-500 dekarlık toprak grubunda toplanmıştı. Ve bunlar toprağın yüzde 77'den fazlasını ellerinde bulundurmaktaydı. 5000 dekardan büyük işletmeler ise tüm işletmelerin binde birini oluşturuyor ve toprağın yüzde 2.04'üne sahip bulunuyordu. Yani Türkiye'de tarım yapılan topraklar küçük ve orta işletmelerin mülkiyetinde yoğunlaşmıştır.

Bu durumda tarımda gelişen kapitalizmin neden Türkiye'de bir uçta, toprakların büyük kısmına sahip ve az sayıda toprak sahibi, diğer uçta da önemsiz toprak büyüklüğüne sahip köylüler yığını yaratarak değil de, küçük ve orta üreticiler yığını yaratarak geliştiği üzerinde düşünmek gerekir.

Bu olgu bizdeki bağımlı kapitalist gelişmenin özelliklerinden biridir. Ama bizdeki kapitalizmin niteliği ile bir ilgisi yoktur. Üstelik sadece Türkiye'ye özgü bir olay da değildir. Dolayısıyla bu duruma yüzeysel olarak bakıp hemen, "bizdeki kapitalizm batıdaki gibi gelişmiyor, kırsal yapıyı değiştirip sınıfsal parçalanma yaratmıyor" türünden yargılara varmamak gerekir.

Bu oluşumun nedenleri olarak, tarihsel durumu, tarımın bugüne kadar emperyalist tarım tekellerinin doğrudan denetimine girmemiş olmasını, devletin uygulaya geldiği tarım politikalarını ve sınai-ticari tarımdaki gelişmeleri sayabiliriz.

Sınai ve ticari tarımdaki gelişmenin küçük üreticilerin sayısal artışındaki ve varlıklarını koruyabilmelerindeki önemini biraz önce görmüştük. Gene aynı yerde işçileşmenin bu konudaki etkisine de değinmiştik.

Tarihi nedenlerin, emperyalizme bağımlı gelişimin, devletin tarımı destekleyici politikalarının küçük ve orta üreticiler üzerindeki ve genel olarak toprak mülkiyetindeki etkileri üzerine de genel olarak şunları söyleyebiliriz:

Daha yukarıda Türkiye'de tarımın tarihi gelişimini anlatırken, Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan yapı üzerinde durmuştuk. Büyük toprak sahipliğinin, ağalığın yanısıra, özellikle devlete ait yani miri topraklar üzerinde, sayıları hayli kabarık bir küçük köylüler yığını bulunuyordu. Ve cumhuriyet döneminde bu yapı aşağı yukarı devam etmişti. Ve bu dönemde küçük mülk sahipliği önemli bir yer tutuyordu. "Toprak sahipliği konusundaki farklı bilgilerin hepsi, küçük birimlerin egemenliğine işaret etmektedir."[60]

Tarihi gelişimin anlatıldığı bölümde, küçük mülk sahipliğinin kaynakları üzerinde de durmuştuk. Emperyalizmin tarıma yatırım yapmada isteksiz davranışı, Osmanlı İmparatorluğu'nun tam sömürge olmayışı da tarımsal yapının emperyalizmin müdahalesiyle, örneğin Latin Amerika benzeri bir biçim almasına engel olmuştu.

Eğer Türkiye'de de örneğin Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi doğrudan dünya pazarı için ve emperyalist tekellerin denetiminde tarımsal üretim yapılsaydı, bu küçük ve orta üreticilerin önemli bir kısmı yaşam şansı bulamayacaklardı. Genelde iç pazara ve kişisel tüketime yönelik, genel olarak devletin satın alma gücüne göre belirlenen talep düzeyi büyük ölçekli üretimi zorunlu kılmamaktadır.

Fakat emperyalist tarım tekellerinin egemenliğinden ve dünya pazarı için büyük çaplı üretim zorunluluğundan dolayı örneğin Küba'da neredeyse sadece şeker kamışı üretiliyordu. Nikaragua'da sulanabilir toprakta dört ürün, şeker kamışı, pirinç, pamuk ve sebze yetiştiriliyordu. El Salvador tarımı kahve ve pamuğa dayalıydı. Boliv-

ya'da "6 milyonluk halkın üçte biri kokain ticaretine ekonomik olarak bağımlıdır"[61] Brezilya'da başlıca ihraç ürünü kahvedir. "Arjantin'de buğday ve başta et olmak üzere hayvancılık ürünleri temel ihraç ürünleridir."[62]

Örneklerini verdiğimiz bu tarımsal üretimin biçimlenmesi ile toprak dağılımındaki aşırı adaletsizlik arasında doğrudan ilişki vardır. Emperyalist tarım tekellerinin doğrudan denetiminde, ihracata yönelik ve büyük ölçekli tarımsal üretim küçük toprak parçalarında üretim yapan işletmelere yaşam şansı bırakmamakta, topraklar belli ellerde toplanmakta ve birkaç ürünün üretiminde uzmanlaşılmaktadır.

Türkiye tarımı şimdiye kadar yabancı tarım tekellerinin, emperyalist sermayenin doğrudan kontrolünde olmamıştır. Fakat 1980'den sonra uygulamaya konulan ve günümüzde hız verilen özelleştirme, ihracata yönelik üretim dallarının dışında bulunan alanları ölüme terketme politikalarıyla bu durumun ve küçük, orta üreticilerin kaderlerinin değişmesi beklenmelidir.

Devlet desteğinin küçük üreticiler üzerindeki etkisine gelince. Elbette devletin tarımı destekleme politikalarından esas olarak büyük toprak sahipleri, tüccar ve ürünlerine istikrarlı bir iç pazar bulan, ucuz üretim girdisi sağlayan sanayiciler yararlanmışlardır. Ama bu arada küçük üreticilere de varlıklarını zar zor da olsa sürdürebilecekleri bir takım kırıntılar düşer. Örneğin ürettiğini belli bir fiyattan ve tümüyle satma garantisi vardır. Tamamıyla piyasanın kör işleyisine terkedilmemiş olurlar.

4) Türkiye tarımı emperyalizmin, yerli işbirlikçi tekellerin, büyük toprak sahiplerinin ve bunların devletinin denetimi altındadır.

Türkiye tarımı ekonomik olarak ve uygulanan tarım politikalarının belirlenmesi bakımından emperyalizme bağımlıdır. Tarımın emperyalizme bağımlılığı genel olarak Türkiye'nin ekonomik, siyasi, askeri, kültürel bağımlılığının bir parçasıdır.

Tarıma yönelik politikalar emperyalizmin ve işbirlikçi tekellerin

egemenliğinde olan devlet tarafından belirlenir. Doğal olarak politika belirlemede emperyalizmin ve tekellerin çıkarları ön planda tutulur. Özellikle 1950'lerden sonraki tarımsal gelişimde emperyalizmin yönlendirici politikalarının ve bu yönde yaptığı desteklerin büyük önemi olmuştur.

Fakat Türkiye'deki tarım henüz, örneğin Latin Amerika ve Orta Amerika ülkelerinde olduğu gibi uluslararası tarım tekelleriyle bütünleşmiş, doğrudan onların denetimine geçmiş değildir. Uluslararası tekeller ve yerli işbirlikçileri tarımsal girdilerin ve kırsal alanda tüketilen bir çok tüketim maddesinin üretim ve pazarlamasında egemen durumdadırlar.

Örneğin traktör ve tarım makineleri üretimi tekellerin elindedir.

Tarım ilaçlarının %85'i yurt içinde üretilmekte ama bunların etkili maddelerinin %90'ı ithal edilmektedir.

Tüketilen gübrenin yaklaşık üçte biri ithal edilmektedir.

Devlet denetimine gelince: Devlet tarım kesiminde en örgütlü güçtür. Devletle birlikte örgütlü bulunan diğer güç büyük toprak sahipleri, tarım kapitalistleridir. Bunlar Türkiye Ziraat Odaları aracılığı ile etkili olabilmektedirler. Tarım üzerinde egemen güçlerin, özellikle de tüccarın ülke çapında örgütlü olduğu bir diğer kurum tarımsal ürün alınıp satılan ticaret borsalarıdır. Ayrıca devlet örgütlülüğü içinde bunlar doğrudan yer alırlar ve devletin politikalarının belirlenmesinde aktif bir güç oluştururlar.

Tarıma ilişkin devlet bürokrasisinin belli başlı ayakları şunlardır:

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı: Toprak mahsulleri Ofisi'ni bünyesinde bulundurur.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı: Tarım Satış Kooperatifleri bu bakanlığın bünyesindedir. Ayrıca Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. de bu bakanlığa bağlıdır. Dolayısıyla bakanlık şeker pancarı ve şeker üretimini kontrol eder.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı: ÇAY-KUR ve TEKEL bu bakanlığa bağlı olduğu için, tütün ve çay alımlarını, bu ürünlerin işlenmesini

düzenler.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı: Kalkınma planlarını ve tarım politikalarının ana hatlarını belirler.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı: Tarım sektörünün finansmanı ve tarım ürünlerinin dış ticareti ile ilgili politikaları uygular.

Merkez Bankası ve Ziraat Bankası: Merkez Bankası tarımsal KİT'leri, Ziraat Bankası da Tarım Satış Kooperatiflerini finanse eden, tarımsal kredileri denetimlerinde bulunduran devlet bankalarıdır.

Tarımla ilgili kamu kuruluşları (KİT) ve bunların ilgi alanına giren tarımsal ürünler şöyledir:

TMO: Tahıllar, yemeklik baklagiller, haşhaş kapsülü.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.: Şeker pancarı

ÇAYKUR: Çay

TEKEL: Tütün

ORÜS: Orman ürünlerinin değerlendirilmesi

SÜMERBANK: Pamuk, yapağı, yağlı tohumlar ve deri ürünlerinin değerlendirilmesi

YAPAĞI TİFTİK A.Ş

EBK

TSEK: Süt, canlı hayvan, et, balık gibi hayvancılık ürünleri

Tarımsal Girdi Üreten Kuruluşlar: TZDK (Türkiye Zırai Donatım Kurumu), Yem Sanayi A.Ş., Türkiye Gübre A.Ş.

Kamu kurumlarının devletçe atanan elemanlardan oluşan sekretaryaları ve gene devletçe atanan yönetim kurulları vardır. Bunların zararı devletçe üstlenilir. Finansman ihtiyaçları da, satış hasılatları dışında Hazineden ve Merkez Bankasından karşılanır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri:

Üreticiden satın alınan ürünleri değerlendirmek, işlemek, pazarlamak için 1935'ten sonra kurulmaya başlanmışlardır. Bu birliklerden bazıları şunlardır:

Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, Antbirlik, Antalya Birlik, Marmara Birlik, Trakya Birlik, Çukobirlik, Fiskobir-

lik, Karadeniz Birlik, Koza Birlik, Gülbirlik, Taskobirlik, Güneydoğu Birlik, Tariş İncir, Tariş Pamuk, Tariş Üzüm, Tariş Zeytinyağı.

Pamuk, kuru üzüm, kuru incir, zeytin, zeytinyağı, ayçiçeği, fındık, yer fıstığı, antep fıstığı, koza, tiftik, gül çiçeği, kırmızı mercimek gibi ürünler bu birlikler tarafından satın alınır, işlenir ve pazarlanır.

Bu birliklerin kredi ihtiyacı Ziraat Bankası tarafından karşılanır. Birliklerin başında, genel müdürü devlet tarafından atanan yönetimler bulunur.

Devlet tarım kesimi üzerinde böylesine bir örgütlenmeye sahiptir. Elbette devletin bu güçlü örgütlülükle kurmuş olduğu denetim, büyük tarım kapitalistlerinin, tekelci burjuvaların, tüccarın aleyhine değil lehine çalışır.

Devletin tarıma yaptığı desteklere gelince:

Destekleme Alımları: Destekleme alımları 1930'lu yıllardan bu yana uygulanmaktadır. 1980'de 21 olan desteklenen ürün sayısı 1988'de 10'a düşmüş, 1992'de tekrar 25'e yükselmiştir.

Devlet tarımsal ürün pazarına güçlü bir alıcı olarak girer ve fiyatların belli bir düzeyin altına inmesine engel olur.

Sübvansiyonlar: Gübre, ilaç, tohumluk, damızlık hayvan, yem gibi üretim girdileri devlet tarafından sübvanse edilmektedir. Zaten bunları üreten fabrikaların çoğu da devlete aittir. Devlet bu girdileri üreticilere piyasa fiyatının altında sat(tır)makta, aradaki farkı da satıcı kuruma ya da fabrikaya ödemektedir.

Destekleme alımları ve sübvansiyonların yanısıra, kırsal kesimin yol, su, elektrik gibi altyapı tesisleri devlet tarafından yapılmaktadır. Bunlara ek olarak:

Tarımsal kredilerde faizler daha düşüktür.

Tarım ürünlerinin ihracatı teşvik edilmektedir.

Sulamada kullanılan elektrik ücreti düşüktür.

Çiftçiler sattıkları ürün bedeli üzerinden ödedikleri stopaj dışında (stopaj bitkisel ürünlerde %4, hayvansal ürünlerde %2'dir) hemen hemen hiç vergi ödememektedirler. 1987'de çıkarılan bir kanunla ör-

neğin hububat tarımında 610 dönümün, çayda 20 dönümün, pamuk ve tütünde 200 dönümün, sebzede 150 dönümün, fındıkta 220 dönümün altındaki işletmeler gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Bu ölçüler önceki yıllarda çok daha küçüktü. Örneğin hububatta 300 dönüm, tütün ve pamukta 50 dönüm, fındıkta 60 dönümdü. [63]

Tüm bu destekler satacak ürünü çok az olan, ya da ürününü devlete değil de tüccara satmak zorunda kalan, modern girdi kullanabilecek sermaye ve toprak büyüklüğüne sahip olmayan küçük üreticilerden çok, esas olarak büyük tarım kapitalistlerine, bankalara, tüccara yaramaktadır.

Devletin tarıma yönelik örgütlenmesini ve kooperatiflerin aslında birer resmi devlet kuruluşu olduklarını, egemen sınıflara hizmet ettiklerini gördük. Şimdi de kelimenin gerçek anlamıyla kooperatifçiliğin tarımda ne durumda olduğuna kısaca değinelim.

Küçük üreticileri çatısı altında toplayan, bağımsız (devletten ve egemen sınıflardan) bir yönetime sahip olan, küçük üreticilerin sorunlarına sahip çıkan üretim ve tüketim kooperatiflerinin sözünün bile edilmesine, egemen sınıfların tahammülü yoktur. Bunun sözünü eden B. Ecevit gibi bir sermaye uşağı bile olsa ve bu düzenin selameti için böyle bir şeyi önerse bile egemen sınıflar rahatsız olmaktadır. Ecevit bu konuda kendisine yapılan baskılardan şöyle şikayet ediyor:

"Son yıllarda Türkiye'deki özel sektörün büyük sermaye çevreleri kooperatifçiliği adeta devletçilikten daha büyük bir hasım gibi görür duruma gelmişlerdir. Oysa kooperatifçilik, özel girişimciliğin çok demokratik bir türüdür...

Son seçim kampanyasında kooperatifçiliğe ağırlık verdiğim için bana yönelen eleştirilerin temel kaynağımn bazı büyük sermaye çevreleri olduğunu seziyorum, nitekim bazı toplantılarda da bu, büyük sermaye çevreleri temsilcileri tarafından nazik bir üslupla da olsa dile getirildi."[64]

1971'de kurulan Köy Kooperatifleri Merkez Birliği (Köy-Koop)

çatısı altında gelişen nispeten demokratik kooperatifçilik, 1980 cuntası tarafından ezilmiştir. Köy-Koop'un yöneticileri tutuklanmış ve 1984'te Köy-Koop kapatılmıştır. Daha sonra Merkez Birliğe bağlı bazı bölgesel birlikler faaliyete geçmiş ama, Merkez Birliğin tekrar kurulması engellenmiştir. Çıkartılan yasalar ve konulan yasaklarla ülke genelinde yeni bir demokratik kooperatifçiliğin gelişimi imkânsız hale getirilmeye çalışılmıştır. 1982 Anayasası'nın kooperatifçiliğe ilişkin maddesinde şunlar yazılı:

"Kooperatifler, devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup siyasetle uğraşamaz ve siyasal partilerle işbirliği yapamazlar."

Demokratik kooperatifçiliğe saldırı, işçi sınıfının sendikal haklarına grev yapmasına karşı geliştirilen faşist saldırıların kırsal kesime yansımasıdır. Bugün emperyalizm ve işbirlikçilerinin, büyük toprak sahiplerinin devletinin bürokrasisi, tüm hantallığı ve gericiliği ile köylülüğün üzerine çöreklenmiş durumdadır.

5) Toprak sorunu uzun yıllardır kırdaki demokratik devrimin temel sorunu olmaktan çıkmıştır.

Şimdiye kadar küçük üreticilerle ilgili olarak ve toprak mülkiyetine ilişkin verdiğimiz bilgiler, Türkiye'de feodal, yarı-feodal ağaların topraklarının serf durumunda olan köylülere dağıtılması türünden bir toprak sorunu olmadığını çok açık biçimde göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete devreden feodal, yarı-feodal yapı günümüze kadar uzanan süreç içinde emperyalizme bağımlı kapitalist bir yapıya dönüşmüştür.

Cumhuriyetten sonra toprak reformu yasasının çıkartılması bir çok kez gündeme gelmiş ama çıkarılamammıştır. 1970'lerde çıkarılan ve uygulanamayan tarım reformu yasası da 12 Eylül cuntasının hışmına uğramıştır. Cunta 1984'te çıkardığı bir yasayla 1980'den önce kamulaştırılan ama dağıtılmayan toprakları eski sahiplerine iade etmiştir.

Ama doğru dürüst bir tarım reformu yapılamamış olmasına rağmen özellikle 1950'lere kadar köylülere dönem dönem toprak dağı-

tıldığı olmuştur.

1923-1924'te devlete ait 711 bin 322 hektar arazi topraksız köylülere ve göçmenlere dağıtıldı.

1934-1938 arasında da dağıtılan toprak miktarı yaklaşık 300 bin hektardı. Dağıtılan toprak büyüklüğü, göçmenlerde aile başına 4, topraksız ve az topraklı köylülerde 3.1, göçebelerde 1.7 hektardı.[65]

1945'teki Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'ndan sonra ve çoğunluğu da DP döneminde olmak üzere 400 bini aşkın aileye 3 milyon hektarın üzerinde toprak dağıtıldığını daha önce belirtmiştik.

1950'li yıllarda tarımla uğraşan aile sayısının 2.3 milyon, ekili alanın da 14.5 milyon hektar civarında olduğunu hatırlarsak, toprak sahibi yapılan ailelerin ve bunlara dağıtılan toprak miktarının pek de küçüksenmemesi gerektiği sonucu ortaya çıkar. Kırsal kesimde küçük mülk sahipliğinin oluşum ve gelişmesinde devletin hatırı sayılır bir payı vardır.

Cumhuriyetten bu yana kırsal kesimde küçük üreticiliğin ağırlığını hissettirmesi, sınıflar mücadelesinde de yankısını bulmuştur. Türkiye'de toprak istemi temelinde ciddi bir köylü hareketi gelişmemiştir. Kürdistan'daki mücadele ise esas olarak ulusal temelde gelişmektedir.

Dolayısıyla "Bugün ülkemizde feodalizmle-halk yığınları arasındaki çelişme 'diğer çelişmelerin gelişmesini belirleyen ve onlar üzerinde etki icra ettiği' için, 'yönetici ve belirleyici rol oynadığı' için baş çelişmedir." [66] türünden tespitlerin var olan gerçeklikle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Aynı şekilde "toprak devrimi için köylü bölgelerde yürütülecek silahlı mücadelenin esas olması gerektiğinden"[67] sözetmek de Türkiye kır gerçekliği ile bağdaşmamaktadır. Kaldı ki bugün İ. Kaypakkaya ile aynı siyasi çizgide yürüdüklerini iddia edenler savaşımlarını feodal ağalara karşı toprak devrimi temelinde değil, faşizme, emperyalizmin ve holdinglerin devletine, faşizmin sivil resmi işbirlikçilerine karşı vermektedirler. Savundukları teori ile pratikleri arasındaki bu apaçık çelişkiden rahatsız olup

olmamaları bu anlayışların kendi sorunudur.

Burada bir konuya daha değinmemiz gerekiyor. Türkiye'de demokratik devrim genellikle feodalizmin tasfiyesi, toprak sorununun çözümü ile özdeşleştirilmiştir. Örneğin TİP reformizminin karşısında yer alan ve zamanında solun tüm militan kesimlerini çevresinde toplamış olan MDD, önümüzde devrimci adım emperyalizme karşı olduğu için milli, feodalizme karşı olduğu için demokratiktir diyordu. Devrimin demokratik niteliği burada doğru konulamamıştı. Çünkü biraz önce de değindiğimiz gibi köylülüğü asıl ezen, feodal yarı-feodal ilişkiler değildir. İşlediği toprağa sahip olmaması değildir. Köylünün başlıca dertlerinin örneğin tüccara, tefeciye, bankalara borçlanmasının, ürün bedelini devletten zamamında alamamasının, mevsimlik işçilik yapmasının, sonuçta da köyü terkedip şehrin yolunu tutmasının nedeni kapitalist ilişkilerdir. Köylünün pazara bağımlı bir küçük burjuva olmasıdır. Sermayesinin (toprağın, üretim araçlarının vs) küçüklüğü, bu nedenle de büyük sermaye karşısındaki güçsüzlüğüdür. Köylülüğü hem siyasi olarak hem de ekonomik olarak ezen şey emperyalizmle işbirliği halindeki yerli sermayedir.

Bu nedenlerden dolayı önümüzdeki devrimci adım demokratik devrimdir, ama esas olarak feodalizmi tasfiye edeceği için değil. Kürt sorununu çözeceği, siyasi üst yapıdaki faşizme, işbirlikçi tekellerin işçiler, küçük üreticiler, esnaf yani halk üzerindeki siyasi ekonomik egemenliğine son vereceği için demokratiktir.

KAYNAKLAR

GİRİŞ

(1) E. Işıklı, C. Abay, "Tarım Haftası '93 Sempozyum, Tarımsal Destekleme Politikaları, Sorunlar Çözümler", TMMOB-ZMO içinde, sf. 219
(2) Gülten Kazgan, Yage, sf. 321
(3) Osman Devrez, "Sosyalist Hareket ve Halkçılık", Yaşam Yay., 2. Baskı, 1990

BİRİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

(1) R. Yeni, Y. Akın, "Tarım Haftası '92 Sempozyum, 2000'li yıllara doğru Türkiye Tarımı", TMMOB-ZMO içinde sf. 66
(2)Gülcan Eraktan, "Gıda Sanayi Kongresi", Kasım 1991, TMMOB-ZMO, sf. 84
(3) Ahmet Şahinöz, "Tarım Haftası '93 Sempozyum..." TMMOB-ZMO, sf. 167
(4) Cemil Ertuğrul, yage, sf. 121, 135
(5) Ahmet Şahinöz, yage, sf. 168
(6) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 160
(7) Ahmet Şahinöz, "Gıda Sanayi Kongresi Kasım 1991" TMMOB-ZMO, sf. 200
(8) Ahmet Şahinöz, yage, sf. 202
(9) Haydar Tuncer, "Tarım Haftası '93 Sempozyum..", TMMOB-ZMO, sf. 370
(10) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 362
(11) Sencer Divitçioğlu, "Asya Üretim Tarzı ve Osmanh Toplumu", Koz Yay., 2. Baskı, 1971
(12) Sencer Divitçioğlu, yage, sf. 87
(13) Doğan Avcıoğlu, "Türkiye'nin Düzeni I", Tekin Yay., 1984, sf. 169
(14) Stefanos Yerasimos, "Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye II", 5. Baskı, Belge Yay, 1987, sf. 296
(15) Stefanos Yerasimos, yage, sf. 297
(16) Lothar Rathmann, "Berlin-Bağdat Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi", Belge Yay., 1982, sf. 109
(17) A. D. Noviçev, "Osmanh İmparatorluğunun Yarı Sömürgeleşmesi",

Onur Yay., 1979, sf. 48
(18) A. D. Noviçev, yage, sf. 79
(19) A. D. Noviçev, yage, sf. 142
(20) A. D. Noviçev, yage, sf. 50
(21) D. Avcıoğlu, yage, sf. 189
(22) Fikret Başkaya, "Paradigmanın İflası", Doz Yay., 1991, sf. 126
(23) D. Avcıoğlu, yage, sf. 354
(24) Rozaliyev, "Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960)", Onur Yay., 1978, sf. 33
(25) Rozaliyev, yage, sf. 29
(26) Rozaliyev, yage, sf. 24
(27) Rozaliyev, yage, sf. 38
(28) Çağlar Keyder, "Türkiye'de Devlet ve Sınıflar", 3. baskı, İletişim Yay., sf. 164-165
(29) Rozaliyev, yage, sf. 194
(30) Ç. Keyder, yage, sf. 181-182
(31) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 44
(32) '92 Petrol-İş Yıllığı, sf. 153, Tablo 4
(33) "Türkiye Tarımı 1980-1990 Sempozyum", Ocak 1991, TMMOB-ZMO, sf. 23
(34) Osman Özbek, "Türkiye Tarımı 1980-1990", TMMOB-ZMO, sf. 66
(35) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 77
(36) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 81
(37) Hasan Vural, "Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sempozyumu, TZOB, Ağustos 1992, sf. 32
(38) Türkiye İstatistik Yıllığı 1991, sf. 280
(39) Aktaran Metin Talim, "Türkiye Tarımı 1980-1990" TMMOB-ZMO, sf. 221
(40) DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1991, Tb. 325
(41)Gülcan Eraktan, "Tarım Haftası '92 Sempozyum..", TMMOB-ZMO, sf. 93
(42) Mahir Gürbüz, "Türkiye Tarımı 1993 Yapı Gelişim Sorunlar Çözümler RAPOR", TMMOB-ZMO, sf. 4
(43) Ziya Gökalp Mülayim, "Türkiye Tarımı 1980-1990.." sf. 161
(44) E. Işıklı, C. Abay, "Tarım Haftası '93 Semp...", sf. 219
(45) DİE Haber Bülteni Aralık 1991
(46) G. Çapan, "Tarım Haftası '93 Semp..", sf. 201
(47) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 123
(48) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 90, 92, 123

(49) Cemal Taluğ, "Türkiye Tarımı 1980-1990 Semp. " TMMOB-ZMO, sf. 96
(50) Metin Talim, "Türkiye Tarımı 1980-1990" sf. 216
(51) Metin Talim, yage, sf. 216
(52) Lenin, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi", Sol Yay, 1978, sf. 517-518
(53) Komünist Enternasyonal Programı, Aktaran "Tarım ve Köylü Sorunu" İnter Yay., 1989, sf. 15-16
(54) "Geçiş Sürecinde Türkiye", Beige Yay., 1990, sf. 303
(55) "Geçiş Sürecinde Türkiye", sf. 307
(56) Le Duan, "Vietnam Devrimi", Bilim ve Sosyalizm Yay., sf. 20-21
(57) "El Salvador'da Devrim, Wolfram Brönner, Horst Eckart Gross Hg., Yarın Yay.
(58) "Farabunda Marti San Salvador'da", Belge Yay., sf. 51
(59) "Nikaraguda'da Sandinist Halk Devrimi, Sandinist Önderler Konuşuyor" Yarın Yay.., sf. 78
(60) Çağlar Keyder, "Geçiş Sürecinde Türkiye", kitabı içinde sf. 312
(61) "Gerilla Bilanço Çıkarıyor", Gaby Weber, Belge Yay., sf. 282
(62) "Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım", "Yurt Yay., sf. 135
(63) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 294
(64) "Tarım Haftası '92 Sempozyum. 2000'li ...", TMMOB-ZMO içinde B. Ecevit'in konuşması
(65) Yakup Kepenek, "Türkiye Ekonomisi", Verso Yay., 1990, sf. 65
(66) İbrahim Kaypakkaya, "Seçme Yazılar", Umut Yay., sf. 393
(67) İ. Kaypakkaya, yage, sf. 370

İKİNCİ BÖLÜM
TARIM BÖLGELERİNE GÖRE TARIMSAL YAPI

Resmi veriler Türkiye'yi 9 tarım bölgesine ayırmaktadır. (Bkz. Tb. I) Biz Kürt halkının çoğunlukta yaşadığı bölgeleri yani 5, 6 ve 8. bölgeleri incelemenin dışında tutacağız. Doğu ve Orta Karadeniz, Akdeniz, Marmara ve Trakya, Ege, Orta ve İç Anadolu'yu kapsayan 1, 2, 3, 4, 7 ve 9. tarım bölgeleri üzerinde duracağız.

Tarım bölgelerini işletme sayısı, işletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı, arazinin kullanılış biçimi, en çok ekilen ürünler, traktör ve karasaban sahipliği, arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve mevsimlik işçilik bakımından inceleyeceğiz.

TABLO: I

TARIM BÖLGELERİ

1.Bölge	2.Bölge	3.Bölge	9.Bölge	4.Bölge	7.Bölge
1.Ankara	1.Aydın	1.Bursa	1.A.Karahisar	1.Adana	1.Giresun
2.Bilecik	2.Balıkesir	2.Edirne	2.Kayseri	2.Antalya	2.Gümüşhane
3.Bolu	3.Burdur	3.İstanbul	3.Konya	3.Gaziantep	3.Kastamonu
4.Çankırı	4.Çanakkale	4.Kırklareli	4.Nevşehir	4.Hatay	4.Ordu
5.Çorum	5.Denizli	5.Kocaeli	5.Niğde	5.İçel	5.Rize
6.Eskişehir	6.İzmir	6.Sakarya	6.Aksaray	6.K.Maraş	6.Samsun
7.Kırşehir	7.Isparta	7.Tekirdağ	7.Karaman		7.Sinop
8.Kütahya	8.Manisa				8.Trabzon
9.Uşak	9.Muğla				9.Zonguldak
10.Yozgat					10.Bayburt
11.Kırıkkale					

ÇOĞUNLUKLA KÜRT HALKININ YAŞADIĞI BÖLGELER

5. BÖLGE	6. BÖLGE	8. BÖLGE
1. Ağrı	1. Bingöl	1. Adıyaman
2. Artvin	2. Bitlis	2. Amasya
3. Erzincan	3. Diyarbakır	3. Elazığ
4. Erzurum	4. Hakkari	4. Malatya
5. Kars	5. Mardin	5. Sivas
	6. Muş	6. Tokat
	7. Siirt	7. Tunceli
	8. Ş. Urfa	
	9. Van	
	10. Batman	
	11. Şırnak	

1) 1 NCİ VE 9 NCU BÖLGE: İÇ VE ORTA ANADOLU BÖLGESİ

a) İşletme sayısı: 876.546

Türkiye'deki işletmeler toplamının yüzde 22,2'si[1]

b) İşletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı (%)[2]

A:İşletme sayısı **B: Arazi**

			İşletme Büyüklüğü (dekar)											
			5'den az		5-9		10-19		20-49		50-99			
Bölgeler	Toplam													
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
Türkiye	100	100	6.34	0.28	9.61	1.07	18.96	4.28	32.13	16.49	17.98	19.94		
1. Bölge	100	100	3.40	0.12	5.83	0.49	12.80	2.26	31.41	12.95	22.70	19.89		
9. Bölge	100	100	6.52	0.19	5.92	0.48	12.80	2.14	26.14	10.05	22.18	18.21		

	İşletme Büyüklüğü (dekar)											
	100-199		200-499		500-999		1000-2499		2500-4999		5000 +	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
Türkiye	9.66	20.49	4.38	19.82	0.61	6.39	0.26	5.91	0.05	2.79	0.01	2.04
1. Bölge	4.91	25.73	8.05	28.80	0.79	6.66	0.12	2.05	0.00	0.02	0.00	1.03
9. Bölge	16.86	27.51	8.36	27.30	1.01	7.45	0.20	4.46	0.00	0.13	0.00	2.07

Görüldüğü gibi 1. Bölge'de işletmeler 20-49 ve 50-99 dekarlık gruplarda yoğunlaşmıştır. İşletmelerin yarıdan fazlası bu gruplardadır. 9. Bölge'de de aynı durum söz konusudur. Bu grupların yanısıra 100-199 dekarlık toprağa sahip işletmeler de bu tarım bölgelerinde yoğundur.

Toprak ise 100-199 ve 200-499 dekarlık işletme gruplarında yoğunlaşmıştır. 1. Bölge'de toprağın yüzde 54.53'ü, 9. Bölge'de ise yüzde 54.82'si bu büyüklükteki işletmelerin elindedir. Türkiye genelinde 100-199 ve 200-499 dekarlık işletmelerin en çok bulunduğu bölgeler bu bölgelerdir. Türkiye'deki toplam 100-199 dekar toprağa sahip işletmelerin yüzde 35.83'ü, 200-499 dekarlık işletmelerin tümünün yüzde 41.44'ü, İç ve Orta Anadolu (1. ve 9. Bölgeler) bölgesindedir. Yani bu bölge orta büyüklükteki işletmelerin egemen oldu-

ğu bir tarım bölgesidir.

Bu özelliğin yanısıra 20 dekardan daha az toprağa sahip olan işletmeler sayısal olarak bölgedeki tüm işletmelerin yaklaşık dörtte birini oluşturmalarına karşılık (1. Bölge'de yüzde 22.03, 9. Bölge'de yüzde 25.24) toprakların sadece 2.8'ine sahiptirler. Bu büyüklük bölgede sayıları onbinde birden bile daha az olan 5000 dekardan daha büyük toprağa sahip işletmelerin ellerinde bulunan toprak kadardır.

c)Arazinin kullanılış biçimi (%) [3]

	Ekili-dikili alan			
Bölgeler	Toplam	Tarla	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
Türkiye	100	83.20	13.40	3.40
1. Bölge	100	91.44	5.44	3.12
9. Bölge	100	92.25	5.72	2.03

Görüldüğü gibi İç ve Orta Anadolu'da ekili-dikili arazinin neredeyse tamamı tarla arazisidir. Bu bölge Türkiye'nin tahıl deposudur. Türkiye'de

Buğday ekili toplam alanın yüzde 37'si,

Arpa ekili toplam alanın yüzde 40.7'si,

Yulaf ekili toplam alanın yüzde 35.2'si,

Çavdar ekili toplam alanın yüzde 61.5'i bu iki bölgede bulunmaktadır.[4]

İl düzeyinde üç il, Ankara, Konya ve Yozgat buğday ekili toplam alanın yüzde 16'sına sahiptir.[5] Bölgedeki toprakların dörtte üçünden fazlası buğday ve arpa üretimine ayrılmıştır. Türkiye buğday üretiminin üçte biri bu bölgede gerçekleştirilmektedir.[6] Bunun yanısıra; Türkiye'de:

Pancar ekili alanın yaklaşık yarısı (yüzde 48.70'i)

Nohut ekili alanın yarıya yakını (yüzde 48.15'i)

Fasulye ekili alanın yüzde 40.9'u,

Fiğ ekili alanın yüzde 47'si,

Patates ekili alanın yüzde 44.2'si gene bu iki bölgededir.[7]

d) Traktör sayısı: 223.407

Karasaban sayısı: 2.656[8]

Bölgede tarım modern üretim araçlarıyla yapılmaktadır. Bölgedeki işletmelerin yaklaşık yüzde 25'inin 20 dekardan daha küçük toprağa sahip olduklarını ve bu nedenle de traktör sahibi olmadıklarını varsayarsak, 20 dekardan büyük işletmelerin her üç tanesinden birinin traktör sahibi olduğunu söyleyebiliriz.(*) Bölgedeki buğday ve arpa üreten işletmelerin yaklaşık yüzde 95'i kimyasal gübre kullanmaktadır.

e) Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi[9]

A: İşletme sayısı B: Arazi
YKAİ: Yalnız kendi arazisini işleyenler
BATBAV: Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler
YKİAİ: Yalnız kira ile arazi işletenler
YOİAİ: Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler
DŞAİ: Diğer şekilde arazi işletenler
İVDFTŞAİ: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler

	Toplam		YKAİ		BATBAV		YKİAİ		YOİAİ		DŞAİ	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye	100	100	92.57	89.30	5.78	9.7	1.18	0.58	0.31	0.26	0.11	0.09
1. Bölge	100	100	91.62	81.92	7.53	17.11	0.58	0.53	0.23	0.32	0.06	0.12
9. Bölge	100	100	94.69	92.87	4.53	6.53	0.48	0.47	0.16	0.10	0.11	0.02

Not: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler 1. bölge için istatistiklerde yer almamaktadır. (0.00'dır) 9. Bölge için ise işletme sayısı ve arazi olarak 0.02 gibi önemsiz bir rakamdır.

(*) 20 dekardan küçük işletme sayısı yaklaşık 220 bin eder. Bu rakamı toplamdan çıkarırsak; 876.546-220.000=656.546 kalır. Bu durumda 20 dekardan büyük işletme başına düşen traktör sayısı: 223.407/656.546=0.34'tür. Burada traktör sahibi olarak 20 dekardan büyük işletmeleri dikkate almamızın nedeni, traktörle işlenmeye uygun arazi parçasının asgari 20 dekar olarak kabul edilmesinden dolayıdır.

Her iki bölgede de topraklar mülk sahibi tarafından işlenmektedir. 9. Bölgede işletmelerin yüzde 90'ından fazlası kendi toprağını işlemektedir. Ve bu şekilde işlenen toprak toplamın yüzde 90'ından fazlasını oluşturmaktadır. 1. Bölgede ise başkasından arazi tutanların oranı yüzde 7.53 ve bu şekilde işlenen arazi oranı da yüzde 17.11'dir. Fakat verilere bakarak bu başkasından toprak tutanların hangi büyüklükte işletmeler olduklarını ve bunlara toprağını verenlerin kendilerinin ne iş yaptığını öğrenemiyoruz.

f) Mevsimlik işçilikte durum:

Orta ve İç Anadolu bölgesi dışarıdan mevsimlik işçi alan bir bölgedir. 1. Bölgedeki yerleşim yerlerinin yüzde 30'u, 9. Bölgedeki yerleşim yerlerinin yüzde 34'ü dışarıdan mevsimlik işçi almaktadır. Buna karşılık dışarı mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı daha azdır. Bu konuya ilişkin veriler şöyledir:[10]

Bölgeler	Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı	Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri sayısı
Türkiye	100	26.3	26.8
1. Bölge	100	17.6	30.1
9. Bölge	100	29.5	34

g) İşletme başına gelir ve tarımsal krediler açısından bölgenin durumu[11]

1. Bölge işletme başına düşen gelir ve dekar başına gelir açısından Türkiye ortalamasının gerisindedir. 9. Bölge ise Türkiye ortalaması civarındadır. Fakat istatistikler işletme düzeyinde verilmediği için, gelir ve kredi kullanımı açısından işletmeler arasındaki farklılıkları bilemiyoruz.

1. ve 9. bölgelerin tarımsal kredilerden aldıkları pay diğer bölgelere göre düşüktür. 1. bölge 1990'da tarımsal kredilerin %7'sini, 9. bölge ise yaklaşık %4'ünü kullanmıştır. Gelir düzeyindeki ve kredi kullanımındaki bu göreli düşüklük, bölgedeki tarımın örneğin bir

Ege ve Marmara Bölgesi'ne göre daha içine kapalı yani iç tüketime yönelik olduğunu gösterir. Nitekim bölgenin genelde hububat ekilen bir alan olması ve hububattaki pazarlama oranının düşük olması bu yargıyı güçlendirmektedir.

2) 2 NCİ BÖLGE: EGE BÖLGESİ

a) İşletme sayısı 783.995

Türkiye'deki tarımsal işletmelerin yaklaşık yüzde 20'si bu bölgedir.

Ege Bölgesi Türkiye'nin küçük üreticiler beldesidir. Türkiye'deki 5 dekardan az toprağa sahip toplam işletmelerin yüzde 23.27'si, 5-9 dekarlık işletmelerin yüzde 24.50'si, 10-19 dekarlık işletmelerin yüzde 23.29'u, 20-49 dekarlık işletmelerin yüzde 22.18'i bu bölgede yoğunlaşmıştır.[1]

b) İşletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı[2]

A:İşletme sayısı B: Arazi

		İşletme Büyüklüğü (dekar)									
Toplam		5'den az		5-9		10-19		20-49		50-99	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
100	100	7.48	0.54	11.93	2.16	22.38	8.25	36.12	29.82	15.42	19.89

İşletme Büyüklüğü (dekar)											
100-199		200-499		500-999		1000-2499		2500-4999		5000 +	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
5.23	18.36	1.34	10.19	0.06	1.06	0.04	1.01	0.00	0.32	0.00	0.30

Görüldüğü gibi işletmelerin yüzde 80'e (77.9) yakınının toprağı 50 dekardan küçüktür. Bu işletmelerin sahip olduğu toprak ise bölge toplamının yüzde 40.7'sidir. Gene işletmelerin yüzde 40'tan fazlasının (41.79) toprağı 20 dekardan küçüktür.

Orta ve İç Anadolu'da ise 100-500 dekarlık işletmelerde de belli bir yoğunluk gözleniyordu. Ege'de ise 100-499 dekarlık işletmelerin oranı sadece yüzde 6.57, sahip oldukları toprak da yüzde 28.65'tir.

Bu bölgede toprağın yoğunlaştığı işletme büyüklüğü ise 20-199 dekar toprağa sahip gruplardır. Bunlar bölge toprağının yüzde 68'ine sahiptirler.

20 dekardan küçük işletmeler bölgedeki işletmelerin yüzde 42'ye yakınını oluşturmalarına karşın toprağın yaklaşık yüzde 11'ine (10.95) sahip bulunmaktadırlar.

5000 dekardan büyük toprak sahipliği bu bölgede Orta ve İç Anadolu'dan çok daha küçük bir yer tutmaktadır.

c) Arazinin kullanılış biçimi[3]

	Ekili-dikili alan		
Toplam	Tarla	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
100.00	70.18	24.93	4.84

Görüldüğü gibi bu bölgede meyveye, uzun ömürlü bitkilere ve sebzeye ayrılan alan yaklaşık yüzde 30'dur. Bu rakam Türkiye ortalaması olan yüzde 16.80'in epey üzerindedir. Bu durumuyla Ege bölgesi ticari ve sınai tarımın gelişimiyle, küçük burjuva nüfustaki ve işçileşmedeki artış arasındaki ilişkiyi gösteren iyi bir örnektir. Daha önce de değindiğimiz gibi sınai bitki üretimi daha küçük işletmelerde yapılmaktaydı.(*) Ve Ege bölgesindeki 20 dekardan küçük toprağa sahip işletmeler yüzde 42'ye yakındı. Pamuk, zeytin, tütün gibi sınai bitkilerin üretimi bu bölgede yoğun olarak yapılmaktadır. (**)

Türkiye'deki pamuk ekili alanın yüzde 44.64'ü,

Türkiye'deki zeytin dikili alanın yüzde 77.07'si,

Türkiye'deki meyve ve uzun ömürlü bitki ekili alanın yüzde 25.99'u bu bölgededir.

(*) "Tütüncüler genellikle 5-7 dönüm (dekar) kadar araziye sahiptir."(12)

(**) "Ege bizim (tütün bn.) ihracatımızın en fazla olduğu yerdir, üretimin %60-70'ini buradan karşılamaktayız"[13]

d) Traktör sayısı: 151.822

Karasaban sayısı: 84.624[8]

Bu bölgede 20 dekardan büyük işletmelerde, her üç işletme başına bir traktör düşmektedir.

e) Arazinin Tasarruf biçimi:

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi[9]

A: İşletme sayısı B: Arazi

YKAİ: Yalnız kendi arazisini işleyenler

BATBAV: Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler

YKİAİ: Yalnız kira ile arazi işletenler

YOİAİ: Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler

DŞAİ: Diğer şekilde arazi işletenler

İVDFTŞAİ: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler

Toplam		YKAİ		BATBAV		YKİAİ		YOİAİ		DŞAİ		İVDFTŞAİ	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
100	100	87.39	83.99	9.33	14.18	2.43	1.32	0.54	0.35	0.13	0.02	0.17	0.15

"Yalnız kendi arazisini işletenler"in en düşük olduğu bölge bu bölgedir. Başkasından arazi tutma, toprak kiralama, ortakçılık ve diğer tasarruf şekillerinin Türkiye'de en yaygın olduğu bölge burasıdır. Türkiye'de iki ve daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenlerin yüzde 71.40'ı, yalnız kira ile arazi işletenlerin yüzde 40.84'ü, yalnız ortakçılık ile arazi işletenlerin yüzde 34.35'i bu bölgededir. Bu özellikler bölgede kapitalist çiftçiliğin diğer bölgelere göre daha gelişkin olduğunu gösterir.

f) Mevsimlik işçilikte durum (%)[10]

Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı	Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri sayısı
100.00	33.9	35

Yerleşim yerlerinin üçte birinden fazlası mevsimlik işçi vermekte ve bunlardan biraz daha fazlası mevsimlik işçi almaktadır. Yani bölgede tarım işçiliği epey yaygın bir olgudur.

g) İşletme başına gelir ve tarımsal krediler açısından bölgenin durumu(%)[1]

Ege Bölgesi Akdeniz Bölgesi ile birlikte işletme başına gelirin ve dekar başına gelirin en yüksek olduğu bölgedir. Bölge 1990'da tarımsal kredilerin %16.3'ünü kullanmıştı. Bu durum bölgede pazara dönük üretimin önemini göstermektedir. Ege Bölgesi'ndeki üreticiler, Marmara ve Akdeniz ile birlikte tarımsal kredilerin %60'tan fazlasını kullanmaktadırlar.

3) 3 NCÜ BÖLGE: MARMARA-TRAKYA BÖLGESİ

a)İşletme sayısı: 330.528[1]

b) İşletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı[2]

A: İşletme sayısı **B: Arazi**

İşletme Büyüklüğü (dekar)											
Toplam		5'den az		5-9		10-19		20-49		50-99	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
100	100	5.66	0.27	7.63	0.92	16.11	4.11	33.80	19.80	22.79	28.64

İşletme Büyüklüğü (dekar)											
100-199		200-499		500-999		1000-2499		2500-4999		5000 +	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
10.76	26.68	2.91	14.28	0.33	4.04	0.01	0.30	0.000.23		0.00	0.74

Görüldüğü gibi bu bölgede Ege bölgesine benzemektedir. Nüfus 50 dekardan küçük işletmelerde yoğunlaşmıştır. İşletmelerin yüzde 63.2'sinin toprağı 50 dekardan küçüktür. Toprak ise 50-200 dekarlık işletmelerde yoğunlaşmıştır. Bu işletmeler toprağın yüzde 55.3'ünü ellerinde bulundurmaktadır.

5000 dekardan büyük toprak sahipliği sayı ve toprak büyüklüğü bakımından burada da çok önemli değildir. Bu tür işletmeler toprağın binde 74'üne sahiptir.

c) Arazinin kullanılış biçimi[3]

Toplam	Ekili-dikili alan		
	Tarla	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
100	84.54	11.26	4.20

Bölgede alan olarak en çok ekilen ürün buğday ve ayçiçeğidir. Ekili alanın yaklaşık yüzde 60'ına buğday, yüzde 21.67'sine de ayçiçeği ekilmektedir. Türkiye'de ayçiçeği ekili toplam alanın yüzde 65.09'u bu bölgededir.

Bu bölge ayrıca Türkiye'nin en gelişkin, en büyük sanayi bölgesidir. K. Çekmece'den başlayarak İstanbul, Gebze, İzmit, Bursa'ya uzanan şerit Türkiye'nin en yoğun sanayi kuşağıdır. Bu özellik bölgenin tarımsal yapısını, sınıfsal yapısını doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur.

d) Traktör sayısı: 110.482

Karasaban sayısı: 11.380[8]

Bu bölgede 20 dekardan büyük işletmelerde, her iki işletme başına bir traktör düşmektedir.

e)Arazinin Tasarruf Biçimi:

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi[9]

A: İşletme sayısı B: Arazi

YKAİ: Yalnız kendi arazisini işleyenler

BATBAV: Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler

YKİAİ: Yalnız kira ile arazi işletenler

YOİAİ: Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler

DŞAİ: Diğer şekilde arazi işletenler

İVDFTŞAİ: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler

	Toplam	YKAİ	BATBAV	YKİAİ	YOİAİ	DŞAİ	İVDFTŞAİ
A	100	90.09	8.86	0.63	0.30	0.05	0.07
B	100	80.79	18.42	0.24	0.33	0.09	0.12

Tablodan da görüldüğü gibi bu bölgedeki işletmeler esas olarak yalnız kendi arazisini işleten işletmelerdir. Bunların oranı yüzde 90'dan fazladır. Bunun yanısıra başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler de bölgede önemli bir yer tutmaktadır. Arazinin yaklaşık beşte biri (%18.42) başkasından arazi tutan işletmelerce işlenmektedir. Bu durum bölgede kapitalist üretim yapan bazı işletmelerin giderek büyüme eğiliminde olduğunu , bir kısmının ise mülksüzleşme yolunda olduklarını, toprakların belli ellerde yoğunlaşmaya doğru gittiğini göstermektedir.

f) Mevsimlik işçilikte durum [10]

Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı	Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri sayısı
100.00	19.37	34.9

Bu bölgede Ege'ye göre dışarı mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı daha düşüktür. Ege'de bu oran yaklaşık yüzde 34'ü bulurken Marmara-Trakya bölgesinde yüzde 19.37'de kalmaktadır. Fakat buna karşılık yerleşim yerlerinin yüzde 35'e yakını dışarıdan mevsimlik işçi almaktadır. Başkasından tutularak işlenen arazi büyüklüğünü (%18.42) bu olguyla yani dışarıdan mevsimlik işçi tutulmasının yaygınlığıyla birleştirirsek, yukarıda vardığımız yargı daha da güçlenir. Bölgede başkasından arazi tutarak ve mevsimlik işçi kullanarak üretim yapan kapitalist işletmeler daha gelişkindir.

g) İşletme başına gelir ve tarımsal krediler açısından bölgenin durumu[11]

İşletme başına ve dekar başına gelirin en yüksek olduğu üç bölgeden biridir. 1990'da tarımsal kredilerin %19.3'ü bu bölgeye açılmıştı.

4) 4 NCÜ BÖLGE: AKDENİZ BÖLGESİ:

a)İşletme sayısı: 463.865[1]

b) İşletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı[2]

A:İşletme sayısı **B: Arazi**

	İşletme Büyüklüğü (dekar)							
Toplam	**5'den az**	**5-9**	**10-19**	**20-49**	**50-99**	**100-199**	**200-499**	**500-999**
A100	**9.99**	**11.13**	**21.31**	**30.91**	**16.18**	**6.78**	**2.91**	**0.39**
B 100	**0.59**	**1.64**	**6.06**	**20.28**	**23.20**	**18.79**	**17.28**	**5.56**

	İşletme Büyüklüğü (dekar)	
	1000-2499	**5000 +**
A	**0.01**	**0.00**
B	**0.71**	**0.36**

Bu bölgede de işletmeler, küçük işletme büyüklüğünde yoğunlaşmıştır. İşletmelerin yüzde 73.34'ünün toprağı 50 dekardan küçüktür. En yoğun olan işletmeler 20-49 dekarlık işletmelerdir.(%30.91) İşletmelerin yüzde 42.43'ünün toprağı 20 dekardan küçüktür. Bu işletmeler toprağın sadece yüzde 8.29'una sahiptirler.

Toprağın yoğunlaştığı işletme büyüklükleri ise 50-499 dekar arası işletmelerdir. Toprağın yüzde 60'a yakını bu gruptadır.

c) Arazinin kullanılış biçimi[3]

	Ekili-dikili alan		
Toplam	**Tarla**	**Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler**	**Sebze ve çiçek bahçeleri**
100	**77.66**	**16.88**	**5.46**

Bölgede arazi büyüklüğü olarak en fazla yer kaplayan iki ürün buğday ve pamuktur. Arazinin yüzde 56.34'üne buğday, yüzde 13.28'ine pamuk ekilmektedir. Türkiye'de pamuk ekili toplam alanın yüzde 38.13'ü bu bölgededir. (Yüzde 44.64'ü de Ege bölgesindeydi).

Akdeniz bölgesi Ege'den sonra en fazla sebze ekilen alana sahiptir. Toplam sebze alanının yüzde 18.83'ü buradadır.

Akdeniz bölgesinin özelliği turunçgillerin neredeyse tek yetiştirme alanı olmasıdır. Greyfurt, limon, portakal ağaçlarının ve bu ağaçların ekili olduğu alanın yüzde 90'dan fazlası bu bölgededir. Mandalina üretiminde ise Ege bölgesi Akdeniz'den daha ileridedir. Mandalina ağaçlarının yüzde 50.67'si Ege'dedir.

d) Traktör sayısı:74.969

Karasaban sayısı: 99.549[8]

Tarım araçları sahipliğinde Akdeniz bölgesi daha önce incelediğimiz üç bölgeden daha geridedir. Orta ve İç Anadolu, Ege, Marmara ve Trakya bölgelerinde traktör sayısının karasaban sayısından fazla olmasına karşılık bu bölgede karasaban sayısı traktör sayısından fazladır. Akdeniz bölgesinde 20 dekardan büyük işletmelerde, her 3.5 işletmeye bir traktör düşmektedir.

e)Arazinin tasarrfu biçimi :

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi[9]

A: İşletme sayısı B: Arazi

YKAİ: Yalnız kendi arazisini işleyenler

BATBAV: Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler

YKİAİ: Yalnız kira ile arazi işletenler

YOİAİ: Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler

DŞAİ: Diğer şekilde arazi işletenler

İVDFTŞAİ: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler

Toplam	YKAİ	BATBAV	YKİAİ	YOİAİ	DŞAİ	İVDFTŞAİ
A 100	88.83	7.12	2.95	0.54	0.52	0.04
B 100	86.44	11.89	0.88	0.67	0.11	0.01

Başkasından arazi tutmak ve yalnızca kira ile arazi işlemek bu bölgede de nispeten önemlidir. Bu tasarruf biçimine ait rakamlar Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ege bölgesi için söylediğimiz küçük mülk sahiplerinin mülksüzleşmesi ve kapitalist tarımın daha da gelişmesi olgusu burası için de geçerlidir.

f) Mevsimlik işçilikte durum (%)[10]

Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı	Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri sayısı
100.00	43.8	50.6

Türkiye ve Kürdistan genelinde dışarıdan en fazla mevsimlik işçi alan bölge Akdeniz bölgesidir. Bu durum bölgedeki ücretli işçi sömürüsünün, yani kapitalist sömürünün gelişkinliğini göstermektedir. Biraz ilerde göreceğimiz gibi bölgeye gelen mevsimlik işçiler genellikle Kürt işçilerdir.

g) İşletme başına gelir ve tarımsal krediler açısından bölgenin durumu[11]

İşletme başına gelirin en yüksek olduğu bölge bu bölgedir ve Akdeniz bölgesi tarımsal kredilerin dörtte birinden fazlasını kullanmaktadır.

5) 7 NCİ BÖLGE: ORTA VE DOĞU KARADENİZ

a)İşletme sayısı: 637.906[1]

b) İşletme büyüklüğüne göre arazinin dağılımı[2]

A:İşletme sayısı B: Arazi

		İşletme Büyüklüğü (dekar)							
	Toplam	5'den az	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500-999
A	100	6.66	15.42	27.85	36.22	10.54	2.83	0.73	0.02
B	100	0.71	3.61	13.24	37.52	23.65	12.48	6.17	0.48

	İşletme Büyüklüğü (dekar)		
	1000-2499	2500-4999	5000 +
A	0.04	-	0.00
B	1.96	-	0.18

Türkiye'de küçük toprak mülkiyetinin en yaygın olduğu bölge bu bölgedir. Türkiye'deki toplam işletmelerin yüzde 16.14'ü bu bölge-

dedir. Buna karşın 5-9 dekar toprağa sahip Türkiye'deki küçük işletmelerin yüzde 25.38'i bu bölgededir. 10-19 dekar toprağı olan işletmelerin Türkiye toplamının yüzde 23.70'i gene Orta ve Doğu Karadeniz bölgesindedir.

Bölgedeki işletmelerin yüzde 86.15'i 50 dekardan küçük işletmelerdir. Ve bunlar bölgedeki toprakların yüzde 55.08'ini tasarruflarında bulundurmaktadırlar.

Toprak 20-100 hektarlık işletme gruplarında yoğunlaşmıştır. Bu gruptaki işletmeler bölgedeki toprağın %73.65'ini tasarruflarında bulundurmaktadır.

Bölgedeki işletmelerin küçüklüğü ve yaygınlığı şehir boyutuna inildiğinde daha da çarpıcıdır. Örneğin;

Rize'deki işletmelerin yüzde 97.13'ünün,

Trabzon'daki işletmelerin yüzde 92.12'sinin,

Giresun'daki işletmelerin yüzde 90.44'ünün toprağı 50 dekardan küçüktür.[14]

Büyük toprak mülkiyeti bu bölgede de önemsizdir.

c) Arazinin kullanılış biçimi[3]

Ekili-dikili alan

Toplam	Tarla	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
100	60.33	36.37	3.30

Türkiye genelinde toprağın en fazla kısmını meyve ve diğer uzun ömürlü bitkilere ayıran bölge bu bölgedir. Tabloda da görüldüğü gibi, bölge arazisinin yüzde 40'a yakını tarla ürünlerinin dışındaki ürünlerin ekimine ayrılmaktadır.

Tüm Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölgede de en çok ekilen ürün buğdaydır. (Ekili alanın yüzde 42.62'si) Buğdaydan sonra en çok ekilen ürün mısırdır. Ekili alanın yüzde 22.58'ini mısır tarlaları kaplamaktadır. Türkiye'deki mısır ekili toplam alanın yüzde 55.75'i bu bölgededir.

Bunun yanısıra fındık, çay, tütün gibi sınai bitkilerin üretimi Karadeniz bölgesinde yaygın olarak yapılmaktadır. Türkiye'de çayın tamamı bu bölgede üretilmektedir. Türkiye'deki fındık ekili alanın yüzde 77.82'si, fındık ağaçlarının da yüzde 81.43'ü bu bölgededir.

d) Traktör sayısı: 51.488

Karasaban sayısı: 100.539[8]

Türkiye genelinde en fazla karasabanın bulunduğu bölge bu bölgedir. Ve belirtmek gerekir ki, bu durum feodalizmle, yarı feodalizmle bir ilgisi yoktur. Karasaban sayısının daha az, traktör sayısının daha fazla olduğu Kürt halkının yaşadığı bölgede yarı-feodal ilişkiler bu bölgeye göre daha güçlüdür.

Üretim araçlarındaki bu gerilik, toprağın çok küçük parçalara bölünmüş olmasından ve birçok yerde bu küçük arazi parçalarının traktör kullanımına uygun olmamasından, traktörle tarımın (satın alarak ya da kiralayarak) el emeğiyle tarıma göre daha pahalı olmasından kaynaklanmaktadır.

e)Arazinin Tasarruf Biçimi :

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi[9]

A: İşletme sayısı B: Arazi

YKAİ: Yalnız kendi arazisini işleyenler

BATBAV: Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler

YKİAİ: Yalnız kira ile arazi işletenler

YOİAİ: Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler

DŞAİ: Diğer şekilde arazi işletenler

İVDFTŞAİ: İki veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler

	Toplam	YKAİ	BATBAV	YKİAİ	YOİAİ	DŞAİ	İVDFTŞAİ
A	100	96.83	3.07	0.01	0.07	0.02	-
B	100	95.71	4.21	0.00	0.07	0.01	-

Bu bölgede de Türkiye genelinde olduğu gibi esas olarak kendi arazisini işleyenler, mülk sahipleri egemendir. İşletmelerin yüzde 96'dan çoğu yalnız kendi arazisini işleyenlerden oluşmaktadır. Ve arazinin yüzde 95'ten fazlası yalnız kendi arazisini işleyen işletmelerce işlenmektedir.

f) Mevsimlik işçilikte durum (%)[10]

Tarımsal Amaçlı Mevsimlik İşçi Alan ve Veren Yerleşim Yerleri(%)

Toplam yerleşim yeri sayısı	Dışarıya mevsimlik işçi veren yerleşim yeri sayısı	Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yeri sayısı
100.00	18.2	21.7

İşletmelerin bunca parçalanmış ve küçük olmalarına rağmen, mevsimlik işçi alış verişinin gene de işletmelerin yaklaşık beşte biri için söz konusu olması, ekilen ürünlerle ilgili bir durumdur. Örneğin fındık, tütün, çay gibi ürünlerin belli bir zaman içinde toplanması zorunluluğu, işletme küçük de olsa geçici işçi kullanımını gerektirmektedir.

g) İşletme başına gelir ve tarımsal krediler açısından bölgenin durumu[11]

Bu bölge 5. Bölge'den (Ağrı, Artvin, Erzincan, Erzurum, Kars) sonra işletme başına gelirin en düşük olduğu bölgedir. Karadeniz Bölgesi'nin tarımsal kredilerden aldığı pay da düşüktür. 1990'da bölge tarımsal kredilerin yüzde 1.76'sını kullanmıştır. Bu oran tüm bölgeler içindeki en düşük orandır.

Karadeniz Bölgesi'nin nüfusu küçük üreticilerden ve yarı-proleterlerden oluşmaktadır. Bölgede yaklaşık 100 bin aile fındık üretimiyle, 225 bin aile çay tarımıyla uğraşmaktadır. Çay üreticilerinin bir kısmı aynı zamanda çay fabrikalarında işçi olarak çalışmaktadır. Bölgedeki ÇAY-KUR fabrikalarında çalışan 28 bin işçinin %90'ı ay-

nı zamanda çay üreticisidir.[15] Yüzde 82'si 5 dekara kadar, yüzde 16'sı 5-10 dekar, yüzde 2'si 11-15 dekar kadar çay alanına sahiptirler.[16]

****

Bölgeler düzeyinde yaptığımız bu incelemeden sonra, tarımsal nüfusun sınıfsal parçalanması hakkında neler söyleyebiliriz?

En başta sınıfların sayısal durumu hakkında iddialı ve kesin rakamlar veremeyiz. Bu bölümde incelediğimiz veriler, tarımsal yapı hakkındaki ayrıntılı (!) istatistiklerdir. Gördüğümüz gibi bunlar da bölge düzeyindedir. İşletme düzeyinde veriler bir çok olgu için ya yoktur ya da çok sınırlıdır. Sınıfsal parçalanmayı ortaya koyabilmek için, toprak sahipliği dışında dişe dokunur veri yoktur. Gerçi resmi kaynaklar örneğin, hane halkının gelirlerini ve harcamalarını da yayımlıyorlar. Tek tek illere göre tarıma ilişkin bilgiler de veriyorlar. Ama bunların hiç biri birbiriyle karşılaştırılabilecek nitelikte değildir. Örneğin hane halkı anketlerinde, hane halklarının gelir türleri, gelir düzeyleri, tüketim harcamaları yayımlanmaktadır. Ama hane halkı "kentsel yerler", "kırsal yerler" diye bir ayırıma tabi tutulmaktadır. Ve "kırsal" yerler 20.000'den daha az nüfuslu yerleşim yerlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla tarımla uğraşan uğraşmayan, ama nüfusu 20.000'den az olan yerlerde yaşayan herkes bu kapsama girmektedir. Dolayısıyla bu verilerden tarımsal işletmelerin durumuna ilişkin sonuçlar çıkarmak mümkün değildir. Ya da ekilen alan, ürün türü, arazinin kullanış biçimi, tarımsal araç gereç sayısı, mevsimlik işçi kullanımı gibi bilgiler il düzeyinde de yayımlanmaktadır. Ama bu sefer de işletme büyüklüğü değil, "yerleşim yerleri" kriter olarak alınmaktadır. Bu yerleşim yeri kavramı da tüm köyleri ve nüfusu 5000'den az ilçe merkezlerini anlatmaktadır. Dolayısıyla "yerleşim yeri" ile tarımsal işletmenin karşılaştırılabilir bir tarafı yoktur. Bu sinir bozucu durum, devletin bilinçli çabasının bir ürünüdür. Bu durum, tarımdaki

yapılanmaya ilişkin olarak verilerin yetersiz olmasından değil, devletin elindeki verileri kasıtlı olarak yayınlamamasından, yayınladıklarını da gene kasıtlı olarak, birbirleriyle karşılaştırılamayacak, anlamlı sonuçlar çıkartılamayacak biçimde düzenlemesinden, buna özel itina göstermesinden ileri gelmektedir. Yani devlet, kırda nasıl bir sınıfsal yapı oluştuğunun, bunun ne yönde geliştiğinin, kısacası köylünün durumunun bilinmesini istememekedir. Devletin bu niyeti son derece açıktır.

Tarımla ilgili araştırma yapan herkesin değişmez şikayetinin, istatistiklerdeki bu keşmekeş, karşılaştırma bakımından anlamsız veriler olduğuna yazının başında da değinmiştik. Ama şunu da belirtmekte yarar var; Türkiye halkını cahil bırakmak için istatistiklerde bu tür yollara başvuran devlet, emperyalist güçlerin, örneğin Dünya Bankası'nın, İMF'nin gerçek durumu öğrenebilmesi için elinden geleni yapmaktadır. Devlet, kamuoyuna yayınladığı istatistikleri değil, özel olarak hazırladığı verileri bu kurumlara sunmaktadır.

Devletin tüm bu sınırlamalarına, bilgi edinmeyi, gerçeği öğrenmeyi engelleme çabalarına rağmen, kırdaki sınıfsal parçalanma hakkında neler diyebiliriz?

Tarımsal bölgeler düzeyinde yaptığımız inceleme, en başta, bir önceki bölümde sözü edilen kırsal yapıya ilişkin tespitleri doğrulamaktadır. Yani Türkiye kırlarında kapitalist bir üretim biçimi vardır. Türkiye köylülüğü "özgür" küçük üreticilerden, küçük burjuvalardan oluşmaktadır. Toprak mülkiyetinde aşırı bir kutuplaşma yoktur ve toprak ihtiyacı demokratik devrimin temel sorunu olmaktan çıkmıştır.

Kırsal nüfusu sınıfsal kategorilere bölebilmek için ise elde mevcut tek ciddi veri toprak sahipliğidir. Bu nedenle de şimdiye kadar köylüyü sınıflandıranlar, bu sınıflandırmayı toprak büyüklüğüne göre yapmışlardır. Ama toprak büyüklüğüne göre yapılan bir sınıflandırmanın, büyük yanılgı payı taşıdığını ve bu nedenle riskli olduğunu görmüş bulunuyoruz. Örneğin 50 dönümden daha az toprağa sahip

olan tüm köylüleri yoksul köylü kategorisine sokamayız. Çünkü gördük ki, sebze ve diğer uzun ömürlü bitkilerin tarımı 5 dönümden küçük işletmelerde yapılmaktadır. Tütüncüler genellikle 5 ile 7 dönüm araziye sahiptir. Çay üreticilerinin yüzde 98'inin toprağı 10 dönümden küçüktür. Bu durumda tüm bu ticari, sınai bitki üreticilerini, toprakları 50 dekardan küçük diye yoksul köylü saymak mümkün değildir. Daha sağlıklı bir sınıflandırma için hiç değilse işletme büyüklüğü düzeyinde, üretim araçları sahipliği, ücretli işçi kullanma ve dışarı verme durumu, gelir türü ve düzeyi, harcamalar konusunda bilgilere ihtiyaç vardır.

Tüm bu olanaksızlıklara rağmen, toprak büyüklüğü kriterini bölgelere ve ekilen ürüne göre değiştirerek bir sınıflandırma yapabiliriz. Bundan amacımız genel bir fikir verebilmektir.

1. ve 9. bölgelerde (Orta ve İç Anadolu) tahıl tarımının egemen olduğunu ve 50 dekardan küçük bir arazinin tahıl üretimiyle bir aileyi geçindirmeye yetmeyeceğini varsayarak, bu bölgelerdeki 0-50 dekarlık işletmeleri yoksul köylü ve küçük bir toprak parçasına sahip tarım proleteri saydığımızda; (*)

(*)Küçük bir toprak parçasına sahip olan ama ücretli işçilik yapmadan geçinemeyen, geçimini esas olarak bu yolla sağlayan yoksul köylüler, Marksist iktisatta tarım proletaryası olarak kabul edilirler. Örneğin, Lenin Rusya'da tarım proletaryasının hiç toprağı olmayan köylülerle, yoksul köylüleri içerdiğini yazıyordu. Ve tarım proletaryasının özellikleri hakkında şunları söylüyordu:

"Kapitalizmin özgür topraksız işçi gerektirdiği yolundaki teorik önerme, bizim yazınımızda çoğu kez, son derece basmakalıp bir anlayışla ele alınmaktadır. Bu önerme esas eğilimi yansıtması bakımından doğrudur; ama kapitalizm tarıma, özellikle yavaş olarak ve son derece çeşitli biçimler altında girer. Kırsal işçiye toprak verilmesi çoğu kez bizzat kırsal patronların çıkarınadır, ve bunun için de, ufak bir toprak parçasına sahip kırsal işçi tipi, bütün kapitalist ülkelerde görülebilen bir tiptir. Bu tip farklı ülkelerde farklı biçimler alır... Ama bu durum iktisatçının onların hepsini tek tip tarım proleteri olarak sınıflandırmasına engel teşkil etmez. Ufak toprak parçası üzerinde hak sahibi olmasının hukuki temeli, böyle bir sınıflandırmada hiç önemli değildir... Yoksul köylüleri, kır proletaryası arasında saymakla, hiç de yeni bir şey söylemiş olmuyoruz. Bu terim daha önce de bir çok yazar tarafından sık sık kullanılmıştır."[17]

2. (Ege) ve 3. (Trakya-Marmara), 4. (Akdeniz) bölgelerde, ticari ve sınai tarımın ağırlıkta olduğunu gözönünde tutarak 0-20 dekarlık işletmeleri yoksul köylü ve proleter nüfusa dahil ettiğimizde;

7. bölgede (Orta ve Doğu Karadeniz) çay, fındık, tütün üreticiliğinin egemenliğini dikkate alarak 0-10 dekarlık işletmeleri proleter ve yoksul köylü kategorisine kattığımızda;

Tüm bu varsayımlar ışığında, Türkiye'de incelediğimiz bölgelerdeki yaklaşık 3 milyon toplam tarımsal işletmenin, yaklaşık 1 milyon 200 bininin, yani yüzde 40'ının proleter ve yoksul köylü olduğu ortaya çıkar. (Hesaplamaları ayrıca buraya aktarmıyoruz.) Söylediğimiz gibi bu elbette sağlıksız bir rakamdır. Ama genel olarak Türkiye'de tarımsal nüfusun en az üçte birinin proleter ya da proleterleşme sınırında bulunan köylülerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Sahip olduğu toprak büyüklüğü yukarıda kriter olarak aldığımız büyüklüklerden daha fazla olan işletmelerin sayısı, bu proleter ve yoksul köylü işletmelerin sayısından daha yüksektir. Çok küçük bir yüzde tutan büyük toprak sahiplerinin dışında, kırsal nüfusun üçte ikilik kısmı bu küçük ve orta üreticilerden oluşmaktadır.

Fakat bu söylediklerimizden büyük toprak sahiplerinin kırdaki toplumsal ve ekonomik hayatta önemsiz oldukları sonucu çıkarılmamalıdır. Tam tersine, sayısal olarak işletmelerin çok azını oluşturmalarına karşın kırların egemenleri; büyük toprak sahipleri, tefeciler, tüccarlar, bankalar ve egemen sınıfların devletidir.

Özellikle ticari ve sınai ürün üreten küçük işletmeler tefeciye ve tüccara, tarıma dayalı sanayicilere çalışmaktadırlar. Tüccar sömürüsü örneğin sebze ve meyve üreten küçük üreticilerde çarpıcıdır.

Üretilen sebze ve meyvenin yüzde 25-35'i çürümektedir.[18] Çünkü küçük üreticiler kendi ürünlerini pazarlama imkanlarından yoksundur. Bu iş için tüccara muhtaçtırlar. Tüccar da malın fiyatı düşmesin diye ya ürünü almamakta, ya da satın aldığı ürünü toplatmayıp tarlada çürümeye terketmektedir.

"Yapılan bir araştırmaya göre, ülkemizde tüketicinin ödediği pa-

radan üreticinin eline geçen miktarın %11'e düştüğü ortaya konmuştur."[19] Yani tüketicinin sebze meyve alırken ödediği paranın yaklaşık yüzde 90'ı aracılara, tüccarlara gitmektedir.

Küçük üreticilerin bu kötü durumlarına bir başka örnek olarak fındık üreticilerini verebiliriz.

"Özellikle Ordu ve Giresun'da fındık, sahil şeridinin neredeyse tek gelir kaynağıdır. Bu illerde yaşayanların büyük bir çoğunluğu fındık şeridine yerleşmiştir. Sahile yakın yerlerde yoğunlaşan nüfus, fındık üreticisidir. Fındık üreticilerinin büyük bir bölümü bir iki ton civarında fındık üretirler. Fındıktan elde edilen gelir, üreticilerin geçimine yetmemekte ve erkeklerin çoğu fındık mevsimi dışında Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlere giderek mevsimlik işçilik yapmaktadırlar.

... Bir avuç tefeci-tüccar, fındık üreticisinin alın terine el koymaktadır. Ürettiği malın değerini alamayan emekçi fındık üreticileri borçlanmakta, yasal faiz hadlerinin çok üstünde tefecilere faiz ödemek zorunda kalmaktadır. Öyle ki yasal faiz hadlerinin %20 olduğu dönemlerde tefeciler borçlandırdıkları üreticilerden %100-200'ler civarında faiz almaktadır. Böylece üreticiler, ürettikleri fındığı borç aldığı tüccarlara daha ucuza satmak zorunda kalmaktadırlar...

Fındık fiyatları Ticaret Bakanlığı tarafından fındık ihracatçıları yararına belirlenmektedir... Fındığı dalında iken tefeci tüccara satmış olan üreticinin, fındık fiyatlarının belirlenmesinde hiç bir söz hakkı yoktur.

Fındık üreticilerinin yararına kurulduğu iddia edilen Fiskobirlik ihracatçıların ve tefeci tüccarların yararına politikalar izlemektedir. Devletin, Fiskobirlik'in fındık üreticilerine verdiği krediler, tüccarlara, ihracatçılara açılan kredilerden pek az olduğundan halk tefecilerin insafsız sömürüsüne terk edilmektedir. Devletten aldığı kredilerle tefeciler halkı iliğine kadar sömürmektedir."[20]

Tahılda ve diğer tarım ürünlerinde de durum pek farklı değildir. Küçük üretici para ihtiyacını tefeciden karşılar. Ürününü bazen daha

tarladayken tüccara, tefeciye satmak ve onun verdiği fiyatı kabul etmek zorunda kalır.

Büyük tarım kapitalistlerinin ve tüccarların, TZOB'de ve Ticaret borsalarında, Türkiye çapında örgütlü olduklarını daha önce değinmiştik. Hükümetler, tarımın bu egemen kesimlerini ikna etmeden, bunları hesaba katmadan kolay kolay adım atamazlar. Düzenin kırdaki dayanakları, bunlardır. Düzenin siyasi partilerinin köylerdeki ayaklarını bunlar oluşturur.

İKİNCİ BÖLÜME EK

Buraya kadar olan bölümde Türkiye'nin kırlık bölgelerindeki ekonomik ve sınıfsal yapıyı genel hatlarıyla incelemiş bulunuyoruz. Resmi istatistiklerde "VI. Bölge" olarak geçen yer Kürdistan illerini kapsamaktadır. Bu iller; Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Ş. Urfa, Van, Batman ve Şırnak'tır. Aynı şekilde 5. ve 8. bölge içinde gösterilen Artvin, Amasya, Sivas, Tokat gibi şehirler dışında kalanlar gene Kürdistan illeridir. Bu iller Garzan, Amed, Botan, Serhat, Devrimci Gap, Güney Batı ve Orta eyaletleri olarak da adlandırılmaktadır. 5nci, 6ncı, 8nci bölgeleri incelememizin dışında tuttuk. Çünkü buradaki ulusal sorun ve bu sorunun bölgenin tarihi gelişimine, mevcut ekonomik ve sınıfsal yapılanmasına etkileri özel olarak incelenmeden, sanki Türkiye ile aynı siyasi, iktisadi, sosyal, kültürel koşullara sahipmiş gibi, fark gözetmeden inceleme yapmak ve sorunlara çözüm olarak birbirinin aynı yöntemleri önermek gerçeklere terstir. Dolayısıyla bilimsel olmaktan uzaktır.

Fakat Türkiye ortalaması içine sokulan ve şimdiye kadar Türkiye olarak incelenen bu bölge ile Türkiye'deki tarımsal yapı arasındaki farklılığı görebilme açısından 6. bölgenin incelenmesi yararlı olacaktır.

6. Bölge'deki işletme sayısı 319.359'tur.[1]

Arazinin işletme büyüklüğüne göre dağılımı ise şöyledir[2]

A:İşletme sayısı B: Arazi

İşletme Büyüklüğü (dekar)	Toplam	5'den az	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499
A	100	6.35	4.14	11.36	23.03	20.22	17.85	11.35
B	100	0.10	0.18	1.00	4.83	8.97	15.19	20.66

İşletme Büyüklüğü (dekar)	500-999	1000-2499	2500-4999	5000 +
A	2.80	2.06	0.58	0.12
B	11.86	18.40	12.38	6.44

Görüldüğü gibi bu bölge büyük toprak sahipliğinin toprak mülkiyetindeki önemi açısından Türkiye genelinden ayrılmaktadır. Bu farklılığı daha açık biçimde gösterebilmek için, 1000 dekardan büyük işletmelerin Türkiye genelindeki dağılımını gösteren aşağıdaki tabloyu aktarıyoruz.

TABLO: II
1000 DEKARDAN BÜYÜK İŞLETMELERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI(%)

	İşletme büyüklüğü (dekar) 1000-2499		2500-4999		5000 +	
Bölgeler	**A**	**B**	**A**	**B**	**A**	**B**
Türkiye	100	100	100	100	100	100
1. Bölge	5.37	5.34	0.10	0.12	0.91	7.76
2. Bölge	2.68	2.09	1.30	1.38	1.59	1.82
3. Bölge	0.31	0.37	0.62	0.61	1.13	2.66
4. Bölge	8.13	8.44	2.12	2.30	0.91	1.57
5. Bölge	2.04	1.91	-	-	0.45	2.16
6. Bölge	66.89	65.04	92.44	92.79	91.84	65.82
7. Bölge	2.27	2.55	-	-	0.45	0.69
8. Bölge	4.44	3.81	2.75	2.14	1.36	3.48
9. Bölge	7.87	10.44	0.67	0.66	1.36	14.03

Kaynak: yag DİE Haber Bülteni, sf. 15

Tablodan da görüldüğü gibi Türkiye'deki 2500-4999 dekarlık işletmelerin yüzde 92'si bu bölgededir. Gene bu büyüklükteki işlet-

melerin işlediği toplam alanın yüzde 93'ü de gene buradadır. Aym özellik 5000 dekardan büyük toprağa sahip işletmeler için de geçerlidir. Denilebilir ki İç ve Orta Anadolu'nun cüzi payını bir yana bırakırsak, büyük toprak sahipliği bu bölgeye özgü bir olgudur.

Büyük toprak sahipliği olgusu ile birlikte topraksız köylülüğün en yoğun olduğu yerler de buralarıdır. GAP bölgesinde tarımla uğraşan ailelerin yarısının topraksız olduğu hesaplanmaktadır.

Bu bölge özellikle Akdeniz bölgesinin ve genelde Türkiye'nin ucuz mevsimlik işçi kaynağıdır. Bu bölgedeki yerleşim yerlerinin yaklaşık yarısı (%44.92'si) dışarı mevsimlik işçi vermektedir. Dışardan mevsimlik işçi alan yerleşim yerlerinin oranı ise %15.8'dir.

Bu bölgede 24.035 traktöre karşılık 84.647 karasaban vardır.

"Adana ili (gübre bn.) tüketimi, Diyarbakır, Bitlis, Bingöl, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Urfa ve Van'dan oluşan Güneydoğu bölgesinden çoktur."[21]

"1988 yılı itibariyle Marmara bölgesinde ortalama buğday verimi 328 kg/dekar iken, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde 134 kg/dekar, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise 165 kg/dekardır."[22]

Toplam tarımsal kredilerden 6. bölgeye düşen pay %2 civarındadır.

Aktardığımız veriler bu bölgede tarımda kapitalizmin Türkiye'ye göre bile ne derece geri olduğunu göstermektedir. Kaldı ki burada sadece iktisadi veriler üzerinde duruyoruz. Eğitim, sağlık, kültür durumu, toplumsal ilişkilerde hala varlıklarını sürdürebilen yarı-feodal özellikler üzerinde durmuyoruz. Asırlardır süregelen ulusal baskının yarattığı tahribatlara değinmiyoruz. Dediğimiz gibi tüm bunlar başlı başına ve Türkiye tarımından ayrı olarak incelenmesi gereken konulardır.

Türkiye'nin yarı-feodal bir ülke olduğundan, demokratik devrimin esas görevinin toprak sorununu çözmek olduğundan sözedenlerin, bu iddialarına kanıt olarak gösterdikleri yer genelde işte bu bölgedir. Ama Türkiye'yi anlamak için bakılacak yer buraları değildir. Ayrı bir ülke, ayrı bir ulus, sömürge olma durumu hesaba katılmadan ne Türkiye'yi ne de bu bölgeyi değerlendirebilmek ve sorunlara doğru devrimci, enternasyonalist çözümler bulabilmek mümkün değildir.

EK TABLO 1

Temel Tarımsal Faliyette Bulunan Hanehalkı (işletme) sayısının bölgelere göre dağılımı

Bölgeler	Toplam	Bitkisel Üretim veya bitkisel üretim ve hayvan cılık yapan	Yüzde	Yalnız hayvan cılık yapan hanehalkı
Türkiye	4.091.530	3.943.340	100	148.190
1.Bölge	486.124	477.120	12.01	9.004
2.Bölge	803.607	783.995	19.73	19.612
3.Bölge	338.131	330.528	8.20	7.603
4.Bölge	480.312	463.865	11.65	16.447
5.Bölge	239.972	223.136	5.78	16.836
6.Bölge	367.616	319.359	8.42	48.257
7.Bölge	643.169	637.906	16.14	5.263
8.Bölge	317.351	308.005	7.92	9.346
9.Bölge	415.248	399.426	10.15	15.822

Kaynak: 1991 Genel Tarım Sayımı, Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları DİE. TB: 2.1 S.93

EK TABLO : 1 A .

İşletme Büyüklüklerine göre işletme sayılarının ve işletmelerin tasarrufunda bulunan arazinin bölgelere göre oranları (%)

A. İşletme sayısı B. Arazi

İşletme Büyüklüğü (Dekar)

	Toplam		5 den az		5-9		10-12		20-49		50-99	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1.Bölge	12.01	15.42	6.43	6.25	7.26	7.09	8.10	8.23	11.74	12.11	15.17	15.38
2.Bölge	19.73	12.23	23.27	23.24	24.50	24.54	23.29	23.57	22.18	22.11	16.93	17.16
3.Bölge	8.20	7.35	7.31	7.05	6.51	6.31	6.97	7.04	8.62	8.82	10.39	10.55
4.Bölge	11.65	9.01	18.35	18.74	13.74	13.81	13.09	12.74	11.21	11.08	10.40	10.48
5.Bölge	5.78	5.85	4.80	5.00	6.53	6.51	5.55	5.45	5.10	5.05	6.36	6.23
6.Bölge	8.42	20.89	8.42	7.18	3.60	3.48	5.04	4.88	6.03	6.12	9.47	9.40
7.Bölge	16.14	7.68	15.93	19.23	25.36	25.91	23.70	23.75	18.20	17.47	9.46	9.11
8.Bölge	7.92	7.75	4.05	4.18	6.01	6.06	7.40	7.53	8.67	6.81	9.23	9.05
9.Bölge	10.15	13.82	10.43	9.13	6.26	6.19	6.85	6.91	8.26	8.43	12.52	12.83

İşletme Büyüklüğü (Dekar)

	100-199		200-499		500-999		1000-2499		2500-4999		5000+	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1.Bölge	18.52	18.90	22.05	22.40	15.63	15.07	5.37	5.36	0.10	0.12	0.12	7.75
2.Bölge	10.67	10.70	6.04	6.28	1.85	2.03	2.68	2.09	1.30	1.38	1.59	1.82
3.Bölge	9.13	9.34	5.65	5.29	4.46	4.65	0.31	0.37	0.62	0.61	1.13	2.55
4.Bölge	8.17	8.07	7.74	7.85	7.53	7.52	8.13	8.04	2.42	2.30	0.91	1.57
5.Bölge	6.80	6.69	7.17	7.36	6.99	6.96	2.04	1.91	-	-	0.45	2.16
6.Bölge	15.54	15.12	21.81	21.77	38.59	39.75	66.89	65.01	92.44	92.79	91.84	85.87
7.Bölge	4.73	4.57	2.68	2.39	0.63	6.57	2.77	2.53	-	-	0.45	0.69
8.Bölge	8.72	8.51	7.69	7.61	7.48	7.01	4.44	3.81	2.75	2.14	1.35	3.48
9.Bölge	17.71	18.12	19.36	19.04	15.88	15.11	7.87	10.44	0.67	0.66	1.36	14.03

Kaynak : DİE Haber Bülteni. 25. 12. 1991 "1991 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletme (Hanehalkı) Araştırması geçici sonuçları" s.15 Tb. 8

EK TABLO: 2

İşletme Büyüklüklerine göre işletme sayılarının ve işletmelerin tasarrufunda bulunan arazinin bölgeler içindeki oranları (%)

A. İşletme sayısı B. Arazi

	Toplam		İşletme büyüklüğü(dekar) 5 den az		5-9		10-19		20-49		50-99	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye	100	100	6.34	0.28	9.61	1.07	18.96	4.28	32.13	16.49	17.98	19.94
1.Bölge	100	100	3.40	0.12	5.83	0.49	12.80	2.25	31.41	12.95	22.70	19.89
2.Bölge	100	100	7.48	0.54	11.93	2.16	22.38	8.25	36.12	29.02	15.42	27.99
3.Bölge	100	100	5.68	0.27	7.63	0.92	16.11	4.11	33.80	19.60	22.79	28.64
4. Bölge	100	100	9.99	0.59	11.33	1.64	21.31	6.06	30.91	20.28	16.18	23.20
5.Bölge	100	100	5.27	0.24	10.85	1.19	18.21	3.99	28.31	14.22	19.76	21.22
6.Bölge	100	100	6.35	0.10	4.34	0.18	11.36	1.00	23.03	4.83	20.22	8.97
7.Bölge	100	100	6.65	0.71	15.12	3.61	27.85	13.24	36.22	37.52	10.54	23.65
8.Bölge	100	100	3.25	0.15	7.30	0.84	17.71	4.16	35.16	18.75	20.95	23.25
9.Bölge	100	100	6.52	0.19	5.92	0.48	12.80	2.14	26.14	10.05	22.18	18.21

	İşletme Büyüklüğü (dekar) 100-199		200-499		500-999		1000-2499		2500-4999		5000+	
Bölgeler	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye	9.66	20.99	4.38	19.82	0.61	6.39	0.26	5.91	0.05	2.75	0.01	2.04
1.Bölge	14.91	25.73	8.05	28.80	0.75	6.65	0.12	2.05	0.00	0.02	0.00	1.03
2.Bölge	5.23	18.36	1.34	10.19	0.06	1.05	0.04	1.01	0.00	0.32	0.00	0.30
3.Bölge	10.76	26.68	2.91	14.28	0.33	6.06	0.01	0.30	0.00	0.28	0.00	0.74
4.Bölge	6.78	18.79	2.91	17.28	0.39	9.18	0.18	5.53	0.01	0.71	0.00	0.36
5.Bölge	11.35	23.98	5.43	24.92	0.24	5.53	0.05	1.53	-	-	0.00	0.75
6.Bölge	17.85	15.91	11.35	20.06	2.80	11.80	2.86	10.40	0.53	12.33	0.12	6.44
7.Bölge	2.83	12.40	0.73	5.17	0.02	6.46	0.04	1.36	-	-	0.00	0.18
8.Bölge	16.86	27.51	8.36	27.31	1.01	7.45	0.20	4.45	0.09	0.13	0.00	2.07

Kaynak : DİE Haber Bülteni. 25.12.1991 "1991 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletme (Hanehalkı) Araştırması Geçici Sonuçları" s.14 Tb:7

EK TABLO : 3

Yerleşim yerlerinde arazinin kullanış biçimlerinin bölgeler içindeki oranları

Bölgeler	Kıl-Dik Alan			
	Toplam	Tarla	Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	Sebze ve çiçek bahçeleri
Türkiye	100.00	83.20	13.40	3.40
1.Bölge	100.00	91.44	5.44	3.12
2.Bölge	100.00	70.18	24.98	4.84
3.Bölge	100.00	84.54	11.26	4.20
4.Bölge	100.00	77.66	16.88	5.46
5.Bölge	100.00	92.60	6.11	1.29
6.Bölge	100.00	89.89	7.66	2.45
7.Bölge	100.00	60.33	36.37	3.30
8.Bölge	100.00	85.31	11.81	2.88
9.Bölge	100.00	92.25	5.72	2.03

Kaynak : 1991 Genel Tarım Sayımı, Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları DİE. S.98 TB.2.4B

EK TABLO : 4

BÖLGELERE GÖRE TRAKTÖR VE KARASABAN SAYISI

Bölgeler	Taraktör	Karasaban
Türkiye	702.822	554.474
1.Bölge	127.932	35.161
2.Bölge	151.822	84.624
3.Bölge	110.482	11.380
4.Bölge	74.969	99.549
5.Bölge	16.415	56.168
6.Bölge	24.035	81.647
7.Bölge	51.488	100.539
8.Bölge	50.204	59.622
9.Bölge	95.475	25.784

Kaynak: Genel Tarım Sayımı, Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları Tb.2.9 Sf.109

"1000 hektara düşen traktör sayısı oranı 1963 yılında 2.1 iken 1989 yılı itibarıyla gelişmiş ülkelerde traktörün arkasına çeşitli amaçlarla takılan ekipmanların toplam ağırlığı 10 ton iken, Türkiye'de bunun henüz 2.5 ton civarında olduğu belirtilmektedir." (Emin Işıklı, Canan Abay. "Tarım Haftası '93 Sempozyum. Tarımsal destekleme politikaları sorunlar çözümler." TMMOB-ZMO Sf. 228)
Traktörle işlemeye uygun arazi parçası asgari 20 dekar olarak kabul edilmektedir. (M. Talim. "Türkiye Tarımı 1980-1990 Sempozyum."Ocak 1991. TMMOB-ZMO Sf. 220)

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazinin bölgeler içindeki oranı (%)

A. İşletme sayısı B. Arazi

Bölgeler	Toplam işletme sayısı	Toplam Arazi	Yalnız kendi arazisini işletenler A	Yalnız kendi arazisini işletenler B	Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler A	Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler B	Yalnız kira ile arazi işletenler A	Yalnız kira ile arazi işletenler B	Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler A	Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler B	Diğer şekilde arazi işletenler A	Diğer şekilde arazi işletenler B	İki ve daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler A	İki ve daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler B
Türkiye	100.00	100.00	92.57	89.30	5.78	9.75	1.18	0.58	0.31	0.26	0.11	0.9	0.05	0.03
1.Bölge	100.00	100.00	91.62	81.92	7.53	17.11	0.58	0.53	0.23	0.32	0.06	0.12	-	-
2.Bölge	100.00	100.00	87.39	83.99	9.33	14.18	2.43	1.32	0.54	0.35	0.13	0.02	0.17	0.15
3.Bölge	100.00	100.00	90.09	80.79	8.86	18.42	0.53	0.24	0.30	0.33	0.05	0.09	0.07	0.12
4.Bölge	100.00	100.00	88.83	86.44	7.12	11.89	2.95	0.88	0.54	0.67	0.52	0.11	0.04	0.01
5.Bölge	100.00	100.00	98.14	97.93	1.52	1.91	2.24	0.16	0.09	0.10	-	-	-	-
6.Bölge	100.00	100.00	96.27	94.02	2.35	4.92	1.05	0.63	0.32	0.21	0.02	0.03	-	-
7.Bölge	100.00	100.00	96.83	95.71	3.07	4.21	0.01	0.00	0.07	0.07	0.02	0.01	-	-
8.Bölge	100.00	100.00	95.58	91.87	3.02	7.53	0.99	0.43	0.40	0.16	-	-	-	-
9.Bölge	100.00	100.00	94.69	92.87	4.53	6.53	0.40	0.47	0.16	0.10	0.11	0.02	0.02	0.02
(Ş.-Urfa-Hark)			92.45	88.52	5.99	10.62								

Kaynak : DİE Haber Bülteni 25.12.1991

"1991 Genel Tarım sayımı Tarımsal İşletme (Hanehalkı) Araştırması Geçici Sonuçları. " s. 20 Tb:12

EK TABLO : 5 A

Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazinin bölgelere göre oranları (%)
A. İşletme Sayısı B. Arazi

Bölgeler	Toplam işletme sayısı	Toplam arazi	Yalnız kendi arazisini işletenler A	Yalnız kendi arazisini işletenler B	Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler A	Başkasından arazi tutup başkasına arazi vermeyenler B	Yalnız kira ile arazi işletenler A	Yalnız kira ile arazi işletenler B	Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler A	Yalnız ortakçılık ile arazi işletenler B	Diğer şekilde arazi işletenler A	Diğer şekilde arazi işletenler B	İki'veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler A	İki'veya daha fazla tasarruf şekliyle arazi işletenler B
Türkiye	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.0	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
1.Bölge	18.01	15.42	11.69	14.14	15.64	27.07	5.85	14.01	8.68	19.18	5.92	21.07	-	-
2.Bölge	19.73	12.23	18.63	11.50	31.83	17.76	40.84	27.79	34.35	16.52	22.96	2.75	71.40	58.38
3.Bölge	8.20	7.35	7.98	6.65	12.56	13.89	4.36	3.05	7.90	9.43	3.67	7.67	13.06	29.01
4.Bölge	11.65	9.01	11.16	8.72	14.35	10.99	29.28	13.72	19.98	23.55	52.97	11.24	10.86	3.27
5.Bölge	5.79	5.85	6.13	6.41	1.52	1.15	1.19	1.59	1.73	2.36	-	-	-	-
6.Bölge	8.42	20.89	8.75	21.99	3.42	10.55	7.49	22.84	5.50	16.99	1.59	52.29	-	-
7.Bolge	19.14	7.66	16.88	8.23	8.58	3.32	0.09	0.02	3.52	2.03	2.96	0.67	-	-
8.Bölge	7.92	7.75	8.13	7.98	4.14	5.99	6.70	5.82	10.08	4.76	-	-	-	-
9.Bölge	10.15	13.82	10.38	18.38	7.95	9.26	4.16	11.15	5.25	5.13	9.94	3.50	4.68	9.34

Kaynak : DİE Haber Bülteni 25.12.1991
"1991 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletme (Hanehalkı) Araştırması Geçici Sonuçları. " s. 20 Tb. 12

EK TABLO : 6

Bölgelere Göre Bitkisel Üretim Değerleri (1988) (Milyon Tl.)

Tarım Bölgeleri	Bitkisel üretim Değeri(1)	İşletme sayısı (2)	Tarım alanı Dekar(3)	İşletme Başına Gelir (1/2)	Dekar Başına Gelir (1/3)
1.Bölge	2.067.434	471.113	37.757.903	4.388	0.05
2.Bölge	4.480.609	690.504	30.732.331	7.068	0.15
3.Bölge	2.038.738	315.668	19.743.023	6.400	0.10
4.Bölge	3.130.245	356.297	19.702.828	8.700	0.15
5.Bölge	411.489	244.518	18.877.444	1.600	0.02
6.Bölge	1.381.038	360.390	34.582.245	3.800	0.03
7.Bölge	1.771.111	591.077	19.968.778	2.900	0.08
8.Bölge	299.019	256.728	13.469.237	3.800	0.07
9.Bölge	2.160.801	364.315	32.806.500	5.900	0.06
Genel Toplam ve Ortalama	18.840.484	3.650.910	227.640.289	5.160	0.08

1) Üretim Değerleri; TC. Ziraat Bankası, Türkiye Tarımsal Üretim Değeri 1988

2) İşletme Sayısı; 1980 Tarım Sayımı Sonuçları

3) Tarım Alanı; Tarımsal Yapı veÜretim, 1988

KAYNAK : Zıral ve İktisadi Rapor 1990-1991 TZOB Sf.166, Tb.67

EK TABLO 7
TARIMSAL KREDİLERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI (%)

Tarım Bölgeleri	1987	1990
Orta Kuzey (1.Bölge)	9.84	7.03
Ege (2.Bölge)	18.27	16.33
Marmara (3.Bölge)	20.82	19.36
Akdeniz (4.Bölge)	20.96	25.26
Kuzeydoğu (5.Bölge)	3.35	2.00
Güneydoğu (6.Bölge)	3.61	1.76
Karadeniz (7.Bölge)	13.40	21.32
Ortadoğu (8.Bölge)	3.59	2.95
Ortagüney (9.Bölge)	6.10	3.96
Toplam	100.00	100.00

Kaynak : Zıral ve İktisadi Rapor 1990-1991 TZOB.Tb. 82'den

İKİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

(1) Bkz. Ek Tablo I: Temel Tarımsal Faaliyette Bulunan Hanehalkı (İşletme sayısı)nın Bölgelere Göre Dağılımı
Ek Tablo IA: İşletme büyüklüklerine göre işletme sayılarının ve işletmelerin tasarrufunda bulunan arazinin bölgelere göre oranları(%)
(2) Bkz. Tablo II: İşletme büyüklüklerine göre işletme sayılarının ve işletmelerin tasarrufunda bulunan arazinin bölgeler içindeki oranları(%)
(3) Bkz. Ek Tablo III: Yerleşim yerlerinde arazinin kullanış biçimlerinin bölgeler içindeki oranları
(4) DİE 1991 Genel Tarım Sayımı Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları, sf. 100
(5) DİE 1991 Genel Tarım Sayımı Köy... sf. 8
(6) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 81
(7) DİE 1991 Genel Tarım Sayımı, sf. 100-101
(8) Bkz. Ek Tablo IV: Bölgelere göre traktör ve karasaban sayısı
(9) Bkz. Ek Tablo V: Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazinin bölgeler içindeki oranı
Ek Tablo VA: Arazinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazinin bölgelere göre oranları
(10) Bkz. Birinci Bölüm'de Tablo IIB Tarımsal Amaçlı Mevsimlik İşçi Alan Veren Yerleşim Yerlerinin Bölgelere Göre Oranları
(11) Bkz. Ek Tablo VI: Bölgelere göre bitkisel üretim değerleri (1988)
Ek Tablo VII: Tarımsal kredileri bölgelere göre dağılımı
(12) G. Çapan, "Tarım Haftası '93 Sempozyum Tarımsal Destekleme Politikaları Sorunlar Çözümler", TMMOB-ZMO, sf. 201
(13) G. Çapan, yage, sf. 202
(14) DİE Haber Bülteni, 25 Aralık 1991, sf. 6
(15) Özgür Gündem Gzt., 24 Mayıs 1993
(16) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 123
(17) Lenin, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi", Sol Yay., 1988, sf. 159-160
(18) Yaşar Ünal, "Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sempozyumu" Ağustos 1992, TZOB, sf. 9
(19) Erol Baraz, "Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sempozyumu", TZOB, sf. 6
(20) Fatsa Devrimci Yol Savunması, "Bir Yerel Yönetim Deneyi Fatsa", kitabı içinde sf. 125, Simge Yay., 1989
(21) Mahir Gürbüz, "Türkiye Tarımı 1993. Yapı Gelişim Sorunlar Çözümler RAPOR" TMMOB-ZMO, sf. 75
(22) "Zırai ve İktisadi Rapor 1990-1991", TZOB, sf. 165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRDA SINIFLAR MÜCADELESİ

1) Egemen Sınıfların Tarım Sorununa Yaklaşımları:

Kırsal kesimde uygulanacak politikalar tarih boyunca egemen sınıflar arasında çelişki konusu olagelmiştir. Egemen sınıflar köylülüğü, kır emekçisini kimin daha çok sömüreceği konusunda sürekli mücadele içinde olmuşlardır. Aynı durum bugün için de geçerlidir. Günümüzde emperyalizm ve işbirlikçi tekeller, büyük toprak sahipleri, tefeci tüccarlar köylülüğün sömürüsünden en büyük payı alabilmek için yarış içindedirler.

Aralarındaki çelişkilere rağmen egemen sınıfların tümünün genel olarak şikayetçi oldukları tarımsal özellikler şunlardır:

* Türkiye'nin kırsal kesiminde yaşayan nüfus Batılı ülkelere göre çok yüksektir. Kırsal nüfus ekonomiye, yani egemen smıfların el koydukları artı-değere sayısı oranında katkı yapamamaktadır. Örneğin Avrupa'da 4 kır emekçisinin ürettiğini (orada tarımsal nüfusun %3-5 olduğunu hatırlayalım), Türkiye'de 40 kişi üretememektedir. Egemen sınıflar 36 kişiyi gereksiz bir yük olarak görmektedirler. Bu nedenle de tarımsal nüfusun azaltılmasını, nüfus artış hızının düşürülmesini istemektedirler.

Ayrıca hızlı nüfus artışı toprakların daha küçük parçalara bölünmesi sürecini ilerletmekte, böylece gelişen sanayinin, kapitalizmin ihtiyaç duyduğu iç pazar genişlemesi, verimlilik artışı gerçekleşememektedir.

Bunların yanısıra kırlardaki kalabalık nüfus gelecek açısından yani er geç kırlarda da yükselecek devrimci mücadele açısından egemen sınıfları rahatsız etmektedir. Kırsal nüfus ne kadar kalabalık olursa ve kırda ne kadar yaygın olarak bulunursa, devrimci mücadelenin savaş alanları da o kadar geniş olacak, devrimci mücadele o öl-

çüde kitle desteğine sahip olacaktır.

Tüm bu nedenlerden dolayı kırsal nüfusun azaltılması, dağıtılması dağınık köylerin belli merkezlerde toplanması emperyalizm ve egemen güçler açısından önem taşımaktadır.

* Egemen güçler, ortalama işletme genişliği 51.6 dekara düşmüş, küçük küçük işletmelere bölünmüş ve her biri ortalama 6 parçadan oluşan tarımsal yapıdan hoşnut değildirler. Bu yapı modern girdi ve teknoloji kullanımını engellemektedir. Yani üretim araçları satıcıları için iç pazarı daraltmaktadır. Örneğin traktörle işlenebilecek arazi büyüklüğü asgari olarak 20 dekar kabul edilmektedir. Bu durumda 1991 Genel Tarım Sayımına göre toprağı 20 dekardan küçük 1.4 milyon işletmenin (yaklaşık 4 milyon işletmenin %35'i) traktör kullanamayacağı sonucuna varırız. Bu kadar işletmenin traktör, mazot yedek parça, lastik vs. alıcısı olmaktan çıkması emperyalizm ve yerli tekeller için hiç de hoş bir durum değildir. İşletmelerin küçüklüğü ve bunların sayısının çokluğu, verimin düşük olmasına da neden olmaktadır. Yani şehirler ve ihracat için yeterince bol ve ucuz tüketim maddesi, (bunlar ücretlerin düşük bir seviyede tutulabilmesine imkan verecektir), tarımsal ürünlere dayalı gıda, tekstil gibi sanayi sektörleri için bol ve ucuz hammadde üretilememektedir.

Gene küçük mülk sahipliğine dayalı bu yapı küçük üretici ailelerin çok az bir gelirle yarı aç, yarı tok idare etmelerine neden olmakta, dolayısıyla tüketim araçları için iç pazarın genişlemesini engellemektedir.

Bu nedenlerden dolayı emperyalizm ve egemen sınıflar bu küçük ve çok parçalı üretim yapılanmasının dağıtılmasını, ücretli emek kullanarak üretim yapan verimlilik düzeyi az çok yüksek, ortalama toprak büyüklüğü ve girdi kullanımı emperyalizmin, sanayicilerin ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde olan tarım işletmelerinin oluşmasını istemektedirler.

* Yukarıdakilere ek olarak egemen sınıflar tarımın yol, su ve sulama, elektrik gibi alt yapı yatırımlarının yetersizliğinden yakınmak-

tadırlar.

Bu genel hoşnutsuzluklar düzen partileri ve düzenin sözcüsü aydınlar tarafından dile getirilmektedir.

Bu ortak şikayetlerle birlikte egemen sınıfların kendi aralarında birbiriyle çelişen istemleri de söz konusudur. Tarıma ilişkin politikaların belirlenmesinde birbiriyle çatışan sınıf ve kesimler; emperyalizmin işbirlikçisi tekelci sermaye, ithalat ve ihracatçılar, tarım ürünlerine dayalı üretim yapan sanayiciler, büyük toprak sahipleri ve büyük tarım kapitalistleri, tefeci-tüccarlardır.

Büyük tarım kapitalistleri ve küçük üreticilerin sırtından geçinen tefeci-tüccarlar tarım kesimindeki geleneksel egemenliklerinin sarsılmasını, tarımda yaratılan artı-değerden kendilerine düşen payın azalmasını istememektedirler. Bunların genel istemlerinin belli başlılarını şöyle sayabiliriz:

Tarıma yapılan devlet desteği azaltılmamalı, tersine artırılmalıdır. Bu kesim tarıma yapılan devlet desteğinin sürekli azalmasından rahatsızdır. (Örneğin destekleme alımlarının tarımsal katma değere oranı 1975'te %20.5 iken, 1991'de %12.8'e düşmüştür.[1])

Taban fiyatları düşük tutulmamalı ve ödemeler zamanında yapılmalıdır.

Tarıma açılan krediler artırılmalı ve faiz oranları düşürülmelidir.

Sübvansiyonlar artırılmalıdır.

Girdi fiyatları düşük tutulmalıdır.

İthalat tarıma zarar vermektedir. Bu nedenle ithalata konulan fonlar ve vergiler gibi koruyucu önlemler kaldırılmamalı, azaltılmamalıdır.

Güçlü üretici organizasyonları kurulmalı, devlet bunların söylediklerine kulak vermelidir. (Büyük tarım kapitalistlerinin bundan kastettikleri elbette küçük üreticilerin örgütlenmesi değildir. Onlar tarım burjuvalarının örneğin TÜSİAD gibi güçlü ve etkili organizasyonlara sahip olmalarını istemektedirler.)

Yukarıda saydığımız ve benzeri istemler özellikle TZOB (Türki-

ye Ziraat Odaları Birliği) başkanları tarafından (O. Özbek, E. Baraz gibi) dile getirilmektedir.

Burada konuyla ilgili bir hususa tekrar değinelim; görüldüğü gibi, taban fiyat uygulaması, devlet desteği, sübvansiyonlar, tarıma kredi gibi uygulamalar küçük üreticilerden daha çok büyük tarım kapitalistlerinin işine yaramaktadır. Çünkü küçük üreticiler sermayelerinin, topraklarının küçüklüğü, verimin düşüklüğü nedeniyle az bir ürün elde edebilmekte, bunun da kendi tüketimlerinden arta kalan az bir kısmını satışa sunabilmektedirler. Üstelik ürününü devlete değil, saydığımız aym nedenlerle yani güçsüzlüğü yüzünden bağımlı hale geldiği tüccara satmak zorunda kalmaktadırlar. Küçük üreticinin devletin uzun sürede ve taksit taksit ödeyeceği ürün bedelini beklemeye tahammülü yoktur. Kaldı ki bir çok küçük üretici ürününü daha tarladayken tüccara satmaktadır. Dolayısıyla destekleme alımları, ya da taban fiyat uygulaması, çok ürün elde edebilen ve bunu pazarlayan kapitalist büyük çiftçilere yaramaktadır. Bu uygulamalar bu halleriyle kırda sınıfsal farklılaşmayı derinleştirmektedir.

Tarıma türlü biçimlerde yapılan devlet desteğinin işine yaradığı bir diğer kesim bankalardır. Çünkü destek ve sübvansiyonlar doğrudan üreticiye değil, aracı kurumlara yapılmaktadır. Aracı kurumları finanse edenler ise yüksek faizle borç veren bankalardır. Devletin tarımı desteklemek için ayırdığı paranın önemli bir kısmı özellikle son yıllarda faiz olarak bankalara gitmektedir. Örneğin TMO, ŞEKER, ÇAY-KUR ve TEKEL 1992'de 13.9 trilyonluk alım yapmışlar, buna karşılık bu kurumlara 13.5 trilyonluk faiz tahakkuk etmiştir.[2]

Aynı şeyler yani devlet desteğinin küçük üreticilerden ziyade esas olarak büyük tarım kapitalistlerine, tüccara, bankalara yaraması tarım kesimine açılan nispeten düşük faizli krediler için de geçerlidir. Banka kredileri tüccara ve büyük toprak sahiplerine gitmektedir. Küçük üreticiler kredi ihtiyaçlarını tefecilerden karşılayabilmektedirler. 1975'te yapılan bir araştırmaya göre toplam kredinin %55'i örgütlenmemiş kredi piyasası denilen tefeci kesimden sağlanmaktadır. Aynı

durum aşağı yukarı günümüz için de geçerlidir.[3]

Gerçekler böyle olduğu halde küçük üreticilerin özellikle 12 Eylül öncesinde, yukarıda belli başlılarını saydığımız tarım burjuvalarının istemlerini haykırarak protesto eylemlerine girişmeleri sık rastlanan bir durumdu.

İşbirlikçi tekelci burjuvazi, ithalatçı ve ihracatçılar, tarımsal ürünlere dayalı sanayicilere gelince: Bunlar tarımda yıllardır uygulanagelen politikaların terkedilmesinden ve yeni bir yapılanmaya gitmekten yanadırlar. Bu egemen sınıflar ve bunların siyasi sözcüleri, sanayi ve tarımdaki tüm KİT'lerin özelleştirilmesini, devletin ekonomiden elini ayağını çekmesini istiyorlar.

Bunlar devletin destekleme politikalarından, tarıma kaynak aktarıldığı, tarım kesimindeki küçük mülk sahipliğine dayalı üretim yapısının dağılmasını geciktirdiği, hem de devletçi politikalar üst düzeyde bütünleşmek istenen emperyalizmin işine gelmediği için, devletin tarıma destek politikalarından şikayetçidirler. Bu kesim arazilerin toplulaştırılmasını, küçük mülk sahipliğinin tasfiyesini, kredi ve desteklerin ürün türü, verimlilik, girdi kullanımı vs. bakımlardan kendi çıkarlarına uygun biçimde tarımsal işletmelerin oluşumunu sağlayacak biçimde verilmesini istemektedirler.

Günümüzde bu egemen kesimin istemleri doğrultusunda pratik adımlar atılmaktadır. Tarıma ayrılan kaynakların kısılıp bu kesime aktarılmaya başlanması, tarımsal KİT'lerin özelleştirilme çabaları, pamukta prim sistemine geçiş, hububat borsasının kurulması hazırlıkları dışarıdan ucuz tarım ürünleri ithalatı bu adımlar arasındadır.

İşbirlikçi tekelci burjuvazi bu adımları atarken halkı karşısına almamak için, "enflasyonu önlüyoruz" demagojisine sığınmaktadır. Tarıma devlet desteğinin azaltılması ve giderek kaldırılmasıyla tarımsal KİT'lerin ve kooperatif birliklerinin özelleştirilmesiyle bütçe açığının, bütçedeki 5 delikten birinin kapanacağını iddia etmektedir.

Halbuki devlet kaynaklarından tarıma ayrılan desteği, devletin başka alanlara ayırdıklarıyla kıyasladığımızda tarıma ayrılan para de-

vede kulak kalır. Örneğin:

"Ürün fiyatı, girdi sübvansiyonu, düşük faizli kredi ve diğer teşvikler dahil 1992 verileriyle Türkiye'nin sektöre sağladığı parasal destek yaklaşık 10.3 trilyon düzeyindedir."[4]

Bu miktar devletin Kürdistan'daki savaşa, köy korucularına ödediği, hayali ihracatçılara kaptırdığı paralarla, her yıl emperyalistlere ve yerli tekellere ödenen borç faizleriyle, ihracatçılara sanayicilere yapılan teşviklerle kıyaslandığında denizde bir damla gibidir.(*)

Burada niyetimiz devlet desteğinin kaymağını yiyen tarımın egemen sınıflarını, bunlara desteğin devam etmesi gerektiğini savunmak değil. Devletin tarıma devlet desteğini kısarak, KİT'leri özelleştirerek enflasyonu önleyeceğini iddia etmesinin koca bir yalan olduğunu, demagojiden ibaret olduğunu gösterebilmek.

İşbirlikçi tekelci burjuvazinin amacı tarımsal yapıyı uygulanmakta olan ve 24 Ocak kararları olarak bilinen, ihracata yönelik ekonomik biçimlenmeye uygun bir şekle sokabilmektir. İşbirlikçi tekelci burjuvazi emperyalizmle daha üst düzeyde bütünleşebilmek, gıda ve tekstil gibi sanayi dallarına ucuz girdi sağlayabilmek, bütçe açıklarında çok fazla bir yer tutmasa da tarıma desteği kısarak tasarruf sağlayabilmek için, kısacası kırsal kesimdeki sömürüyü daha da artırmak için tarımsal yapıda değişiklikler yapmaya zorlanmaktadır.

Egemen sınıfların tarım kesimine yaklaşımları, istemleri genel olarak böyledir.

2) Kırsal Kesimin Sorunları Nelerdir ve Nasıl Çözülebilir?

Görüldüğü gibi herkes ait olduğu sınıfın çıkarları açısından tarı-

---

* Ayrıca Batılı ülkelerin tarıma yaptıkları destekle kıyaslandığında da, Türkiye'de tarıma yapılan destek çok azdır. Tarım üreticisi başına AET'de 8 bin, Finlandiya'da 26 bin, İsveç'te 25 bin, ABD'de 20 bin Japonya'da 15 bin dolar destek yapılırken, Türkiye'de bu rakam 230 dolardır. AT'de topluluk bütçesinin %60'dan fazlası tarıma ayrılmaktadır.[5]

ma yaklaşmaktadır. Burada da bilimsel olarak doğru olan, meseleye işçi sınıfının çıkarları açısından yaklaşmaktır.

Bugün tarım kesiminin, köylülüğün sorunlarının temelinde, emperyalistiyle, işbirlikçisiyle, sanayici ve tüccarı ile genel olarak sermayenin kırda egemen üretim ilişkisi olması yatar. Devlet sermayenin devletidir, tarım politikaları yerli ve yabancı sermayenin çıkarlarına göre oluşturulur. Küçük üreticilerin durumunun kötülüğünün ve giderek daha da kötüleşmesinin temelinde bunların sermayelerinin küçüklüğü, büyük sermaye karşısındaki güçsüzlükleri yatar. Küçük üreticileri tefecilere, tüccarlara mahkum eden şey işte bu özelliktir. Kırlardaki milyonlarca tarım proleter ve yarı proleterinin sefaletinin nedeni, bunların yaşamlarının emek-güçlerini sermayeye satabilmelerine bağlı olmasıdır.

Ülkemizde hem şehirlerde hem de kırlarda sermayenin egemenliği devam ettiği sürece emekçilerin mevcut dertleri bitmek bilmeyecektir. Sermayenin bu düzeni devam ettiği sürece, tarımda verimliliği artırmak, üretim tekniğini geliştirmek için vs. hangi tedbirler alınırsa alınsın, tüm bunlar bir avuç tarım kapitalistinin, sanayicinin, ihracatçının, tefecinin daha da zenginleşmesine, milyonlarca köylünün ise iflasına, topraksız, işsiz ve aç kalmasına neden olacaktır. Mevcut üretim ilişkileri sistemi içinde her tür teknik ilerleme, belli bir asalak azınlığın çalışan, üreten çoğunluk zararına durumunu daha da iyileştirmesinden başka sonuç vermeyecektir.

Bu nedenle köylülüğün gerçek kurtuluşu tarımın sermayenin boyunduruğundan kurtarılmasındadır. Ücretli kölelik düzeninin, meta ekonomisinin kaldırılmasındadır. Kırların ekonomik, sosyal, kültürel her bakımdan gelişerek şehirleşmesi, mevcut köy, kent farklılığının ortadan kalkması bu şekilde mümkündür. Bunu gerçekleştirebilecek tek sınıf ise şehirlerdeki ve kırdaki proletaryadan başkası değildir.

Bugün bu amaca varabilmenin önündeki ilk engel, ülkemizin ve tarımın emperyalizme, işbirlikçi tekellere ve bunların devletine bağımlı bulunmasıdır.

Egemen sınıflar ve onların sözcülerinin tarımdan şikayetlerini gördük. Bunlar kendileri dışında her şeyden şikayetçiler. Hele küçük üreticileri hiç mi hiç sevmiyorlar. Bunları kurtulunması gereken bir yük olarak görüyorlar. Küçük üreticileri çeşitli yöntemlerle ortadan kaldırmak niyetindeler. Gerçekte ise küçük üreticiler, yoksul köylüler tarımsal yapıdaki bozuklukların sorumlusu değil, tersine kurbanıdırlar. Kaldı ki tarımsal yapıdaki en büyük bozukluklardan biri, küçük üretici milyonlarca insanın her bakımdan geriliğe mahkum edilmiş olmasıdır. Bugünkü durumu küçük üreticiler yaratmadı. Tam tersine bugünkü Batıya göre ilkel, verimi düşük ve son yıllarda ülkemizi doyurabilmede yetersiz tarımsal yapıyı, yarı aç yaşayan, en sıradan uygarlık nimetlerinden, eğitimden, sağlık hizmetlerinden yoksun yoksul köylülüğü, bunların sırtından geçinen asalak tefecileri, tüccarı vs. yaratan şey emperyalizme bağımlı kapitalist gelişmeden başkası değildir.

Günümüzde tarımın halkın yararına gelişiminin önündeki en büyük engeller; tefeciler, tüccarlar, büyük toprak sahipleri, yerli ve yabancı sermayedarlardır. Köylülüğün bilinçlenmesinin ve örgütlenmesinin önüne konulan faşist terördür. Mezhepçiliktir, şovenist baskılardır. Emperyalizme bağımlılık nedeniyle kendi başına, ülkenin ve halkın yararına bağımsız politikalar geliştirebilme imkânlarından yoksunluktur.

Tarımın emperyalizme ve yerli işbirlikçi tekellere bağımlılığını hesaba katmayan görüşler, ne kadar iyi niyetli olursa olsunlar egemen sınıflara akıl hocalığı yapmaktan başka bir anlama gelmezler. Türkiye'de tarımın günümüze kadar gelişimini, uygulanan politikaları ABD'yi, Marshall yardımını vs. hesaba katmadan açıklayabilir miyiz? 1980'den sonra Türkiye'nin tarım ürünleri ithalatçısı durumuna düşmesini, tarıma ayrılan kaynakların azalmasını, üretim girdilerinin fiyatlarının tarımsal ürün fiyatlarından hep fazla artmasını emperyalist sömürüden ayrı düşünebilir miyiz? Tarımda korumacılığın kaldırılmaya çalışılması, KİT'lerin, birliklerin özelleştirilmesi emperyaliz-

min baskılarından ayrı tutulabilir mi? Yerli üreticilerin elinde buğday, pirinç, çay, tütün vs. dururken ya da bunlar para etmezken dışarıdan buğday, pirinç, sigara, çay, gıda ürünleri ithal edilmesi, ithalatın kolaylaştırılması siyasilerin emperyalizme köleliğinden ayrı düşünülebilir mi?

Kısacası köylülüğün ve tarımın içinde bulunduğu sorunlardan kurtuluşun ilk adımı emperyalizme bağımlılığa, egemen sınıfların iktidarına, faşizme son veren, Kürt sorununu çözen demokratik devrimdir.

Devrimcilere düşen görev köylü yığınlarını bu demokratik devrim sürecine kazanmaktır. Ama bu pek kolay olmayacaktır. Çünkü köylülüğün örgütlenip, bilinçlenerek devrimci bir güç haline gelmesinin kendi kaderine sahip çıkmasının önünde bir çok engel vardır.

Şimdi kısaca bu engeller üzerinde duralım.

3) Kırda Sınıflar Mücadelesinin Gelişimini Engelleyen Etkenler

Cumhuriyetten sonraki sınıflar mücadelesine -Kürdistan'ı ayrı tutarsak- kırlar değil şehirler damgasını vurmuştur. 1960'lardan sonraki yükselen halk hareketinde de gene kırlar değil, şehirler öndeydi.

Elbette kırlarda hiç bir şey olmadı demek istemiyoruz. 1960'lı yıllarda köylü eylemlerinde de bir yükselme görülmüştür. Köylü eylemleri arasında örneğin;

Akhisar ve Ödemiş tütün üreticileri mitingini, Rize'de çay üreticilerinin fabrika işgalini, Karadeniz fındık mitinglerini, Ege'de toprak işgallerini sayabiliriz. Ama bu benzeri eylemlerin hiç biri örneğin bir Saraçhane mitingi kadar, 15-16 Haziran eylemleri kadar sürece damgasını vuran, toplumu sarsan eylemler değildir.

Aynı şekilde 70'li yıllarda yükselen anti-faşist kitle hareketinde de şehirler öndeydi. 1980 cuntasına kadar olan döneme damgasını vuranlar öğrenci ve gençlik hareketi, gecekondular, işçi sınıfı idi. 1 Mayıslar, DGM direnişi, Tariş gibi işçi eylemleri bu dönemin ses ge-

tiren olaylarıydı. Köylü eylemleri, küçük üretici protestoları, sivil, resmi faşist güçlere karşı, mezhepsel, ulusal baskılara, devletin kitle katliamı girişimlerine karşı kendiliğinden eylemler olarak biçimlendi.

1980'den günümüze kadar ise Türkiye'de kitle hareketleri adına işçi eylemleri ön planda oldu. Cuntaya karşı ilk kitlesel eylem onlardan geldi. 1986'da demiryolu memurlarının, tren makinistlerinin iş bırakma eylemi, Netaş grevi, Zonguldak maden işçilerinin Ankara yürüyüşü, 89 bahar eylemleri ve bunun peşinden tarihlerinde ilk kez kendi sendikal örgütlülükleriyle sahneye çıkan memur hareketi ülke çapında geniş yankılar uyandırdı.

Özetle, köylülük şehirlerin, şehirlerdeki işçi sınıfı hareketinin hep gerisinde kaldı. Sadece gerisinde kalmadı, cuntaların, sağ partilerin kitle tabanı ve oy potansiyeli olmaktan kurtulamadı. DP, AP, DYP gibi partiler genelde köylü oylarına dayanarak hükümet olmuşlardı.

Kırda sınıflar mücadelesinin bu geriliğinin nedenleri olmalıdır.

İlk olarak akla subjektif nedenler gelmektedir. Yani köylü hareketinin bu durumda olmasında Türkiye solunun sağlam ve kalıcı bir örgütlenme yaratamamış olmasının, kırlarda mücadeleyi gereken biçimde örgütleyememiş olmasının önemli payı vardır. Fakat bu geriliğin bilince çıkartılması gereken çok daha önemli nesnel nedenleri vardır. Bu nesnel nedenler doğru kavranılmadan kırlara, köylülüğe uygun mücadele ve örgüt biçimleri geliştirilemez. Bu nesnel nedenlerin belli başlılarını kısaca açıklamaya çalışalım.

a) Köylülüğün sınıfsal yapısının etkileri

Bilindiği gibi köylülük bir sınıf değildir. Bizim köylülükten kastımız, Türkiye kırlarında nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan küçük üreticiler yığınıdır. Kır proletaryası işçi sınıfının bir parçasıdır. Kır yarı-proletaryasını da işçi sınıfının bir parçası olarak değerlendirebiliriz.

Türkiye'de köylünün tavır ve davranışlarına yansıyan özellikler özünde küçük burjuvazinin sınıfsal özellikleridir. Fakat bu özellikler

şimdiye kadar sınıf bilinci tam oluşmamış, kendini burjuvazi ve küçük burjuvaziden ayrı örgütleyememiş (tarım burjuvaları ziraat odalarında, kooperatiflerde örgütlüdürler) eylemleriyle kendini ayırt edememiş tarım işçilerine ve yarı-proleterlerine (yoksul köylülük) de sinmiştir. İstisnai toprak işgalleri bu genel doğruyu değiştirmez.

Bu küçük burjuva köylü kitlesi kendine güvensizdir. Düzenden ve istikrardan yanadır. Rahatının (!) bozulmasını istemez. Kendine fazla dokunmadığı takdirde genel gelişmelerle ilgilenmez. Adam sendecilik, nemelazımcılık, belanın üstüne gitme yerine kenarından dolaşma kurnazlığı (!), suya sabuna dokunmama, otoriteye uysalca boyun eğme eğilimi bu kitlenin genel özelliklerindendir.

Aynı şekilde kadercilik, dine sığınma gene köylülüğün içinde bulunduğu çaresizliğin, küçük üreticinin kapitalizm ve büyük sermaye karşısındaki acizliğinin bir ürünüdür.

Engels, küçük köylünün tutucu yanını, sosyalist propaganda karşısındaki tavrını şöyle anlatıyordu:

"Böyle bir kişi olarak, (geleceğin proleteri olarak bn.) sosyalist propagandayı can kulağıyla dinlemesi gerekir. Ama içine işlemiş bulunan mülkiyet duygusu, onu henüz bundan alıkoyar. Kendi bir avuç toprak parçasını korumak için ne kadar sert bir biçimde savaşım vermek zorunda kalırsa, umutsuzluk onu oraya ne kadar sıkı ("O kadar" olması gerekir bn.) bir biçimde kenetler, toprak mülkiyetinin ortaklaşa mülkiyete geçirilmesinden söz eden sosyal demokrat da ona o kadar, tıpkı tefeci ve avukat gibi, tehlikeli bir düşman olarak görünür."[6]

Lenin de küçük üreticilerin hoşnutsuzluğu ile proletaryanın hoşnutsuzluğu arasındaki farkı özellikle vurguluyordu :

"Küçük üreticilerin hoşnutsuzluğu çoğu kez, küçük mülk sahipleri olarak varlıklarını korumak çabasını uyandırmaktır. (ve kaçınılmaz olarak onlarda veya onların önemli bir bölümünde bu çabayı uyandırmak zorundadır) yani var olan sistemin temellerini savunmak ve bu şekilde daha da geriye dönmektir."[7](aç. Lenin)

Bu çalışmanın başlarında da gördüğümüz gibi Türkiye'de küçük mülk sahipliğinin uzun bir tarihi geçmişi vardır. Küçük mülk sahiplerinin ekonomi içindeki, sınıflar içindeki, genel nüfus karşısındaki göreli konumları sürekli değişikliğe uğramış, bağımlı kapitalizmin gelişimine uygun biçimler almıştır. Fakat bu kesim sayı olarak uzun yıllardır kendini şöyle böyle muhafaza edebilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak yukarıda saydığımız olumsuz özellikler, kuşaktan kuşağa aktarılarak yeniden üretilerek geleneksel hale gelmişlerdir.

Doğal olarak bu geleneksel sınıfsal özellikler kırda devrimci bilincin, örgütlenmenin ve eylemin gelişmesini engellemiştir ve engellemektedir.

b) **Devlete** bağımlılık

Türkiye köylülüğü egemen sınıfların devletine bağımlı durumdadır. Köylünün toprağına ne ekeceğini neredeyse devlet belirler. Çünkü ürünün önemli alıcılarından biri devlettir. Ürünün fiyatını devlet belirler. Tarımsal krediler üzerinde devlet söz sahibidir. Hangi ürünün desteklenip desteklenmeyeceğine devlet karar verir. Bazı tarım girdilerinin üreticisi devlettir. Örneğin, tohumluk, yem, gübre gibi üretim girdileri ve bazı tarım makineleri devlet kuruluşları tarafından üretilmektedir. (İGSAŞ, TZDK, YEM SANAYİ vs.)

Bunların yanısıra köylere yol, su, elektrik getiren, altyapı tesislerini yapan da gene devlettir.

Gerçi devletin tarıma bu biçimlerde müdahalesi örneğin taban fiyat uygulaması esas olarak büyük tarım burjuvalarına, tüccara ve sanayiciye yaramaktadır. Fakat bu arada küçük üreticiler özellikle sınai bitki üreticileri de asgari düzeyde de olsa bunlardan yararlanmakta, ürettiğini satma garantisine sahip olmaktadırlar.

Devlete bağımlılık emperyalizme, holdinglere, büyük toprak sahiplerine bağımlılık demektir. Devlet bir yandan köylüyü egemen sınıflar adına ezer ve soyarken, diğer yandan onun koruyucusu gibi görünür. Devlete ekonomik bağımlılık küçük burjuva sınıf yapısının

zaaflarıyla birleşince ortaya ciddi yanılsamalar, devlet ve egemen sınıflar hakkında yalan yanlış ön yargılar çıkar. Sonuçta köylülük hem ideolojik olarak, hem de siyasi olarak burjuvazinin, faşizmin peşine takılır.

Destekleme politikaları köylülüğün pasifize edilmesinde ve düzen partilerinin peşine takılmasında önemli rol oynar. Gözünü köylülerin desteğine, dolayısıyla oylarına diken düzen partilerinin en önemli silahı taban fiyatlarının artırılacağı vaadidir. Demirel başbakan olabilmek için köylüyü "ANAP ne fiyat verirse ben 5 bin lira fazla vereceğim" diye kandırmaya çalışıyordu. 1980 cuntasından sonra azaltılmış olan desteklenen ürün sayısı, 1989 ve 1991'den sonra yani seçimlerle birlikte tekrar yükseltilmişti. Destekleme kapsamından çıkarılan ürünler tekrar destekleme kapsamına alınmışlardı. Özetle, düzen partilerinin köylülüğü arkalarına takıp düzene yedeklemelerinde, kırda devrimci muhalefetin gelişimini engellemelerinde tarıma devlet desteğinin önemli rolü vardır.

"Kerim devlet", "baba devlet" ya da son dönemlerde ortaya çıkan "Baba Demirel" imajının tutunabilmesinin kitlesel temeli köylülüktür.

Ürünlerine az çok iyi taban fiyat veren, köye, yol, su elektrik getiren bir kaç işsizi kasaba ya da şehirde işe yerleştiren siyasi parti cahil köylü için en iyi siyasi önder gibi görünebilmektedir. O parti vatanı satıyormuş, işkenceci imiş, çalışanların demokratik istemlerini terörle bastırıyormuş, uluslararası planda ülkenin ve insanlarımızın haysiyetini üç paralık ediyormuş vs. bunlar pek umurunda değildir.

Devletin tarıma müdahalesi bu çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde de değindiğimiz gibi yeni bir olgu değildir. Burjuvazi kendi ekonomik, siyasi çıkarları gereği bu yola başvurmuştur. Bu çıkarlar hakkında genel olarak şunları söyleyebiliriz.

Burjuvazi uyguladığı tarım politikalarıyla kırdaki feodalizmi uzun yıllara yayılan bir süreç içinde tasfiye etmiştir. Kapitalist dönüşümleri sağlamıştır. Geliştirdiği bağımlı kapitalizme az çok istikrarlı

bir iç pazar yaratabilmiştir.

Son dönemlere kadar ithalat için gereken döviz tarım ürünleri ihracatından (pamuk, tütün, fındık, üzüm gibi) sağlanıyordu. Alt yapı yatırımları, taban fiyat uygulaması, sübvansiyonlar iç pazarın gelişmesine hizmet ediyordu ve tütün, içki, gıda, testil gibi sanayiler için ucuz hammadde girdisi sağlanmış oluyordu.

Bağımlı kapitalist gelişmenin ortaya çıkardığı tarımsal yapı, işçi ücretlerinin de düşük düzeyde tutulabilmesine yardımcı oluyordu. Tarımsal yapının işçi ücretlerine etkisi bir kaç yolla olmaktadır. Bunlardan biri tarım ürünlerinin fiyatının ücretleri etkilememesidir. Bilindiği gibi işçilerin tükettiği mallardan bir çoğu tarım tarafından üretilir. Gıda maddeleri ve giyecek bunların başında gelir.Bu tüketim mallarının fiyatlarının devletin tarıma müdahalesiyle belli bir düzeyde tutulabilmesi, ücretlerin de belli bir düzeyde tutulabilmesinde etkili olur.

Bunun yanısıra kırda kapitalist gelişme bir ayağı kırda, bir ayağı şehirde olan yaygın bir işçi kesimi ortaya çıkarmıştır. Artan aile nüfusunun ve küçük mülk sahipliğinin gelişen kapitalizm karşısında dayanamamasının bir sonucu olarak toprak yetersiz hale gelmekte ve ailenin genç bireyleri şehrin yolunu tutmaktadırlar. Fakat toprak tamamen terkedilmemekte ailenin bir kısım fertleri gene toprakla uğraşmaya devam etmektedirler. Ve şehirlerdekileri özellikle gıda maddeleri bakımından desteklemektedirler. Aynı şekilde şehirdekiler ya da yurtdışındakiler de imkân buldukça köydekilere para yollamaktadırlar. Özellikle yurtdışındakileri küçümsememek gerekir. Sadece Almanya'da 2 milyona yakın Türkiyeli ve Kürdistanlı vardır. Ve Türkiye'nin başta gelen döviz kaynaklarından biri Avrupa'da bulunan işçilerin yolladıkları, beraberinde getirdikleri yabancı paralardır. Köydekinin şehirdeki işçiye yardımı bu işçinin, düşük ücretlere, işsizliğe karşı daha dayanıklı olmasına, sesini çıkarmamasına neden olmaktadır. Yani köyde kalanla şehre giderin bu dayanışmasından esas kârlı çıkan burjuvazi olmaktadır.

Burjuvazinin uyguladığı tarım politikalarıyla amaçladığı siyasi, ideolojik hedeflere gelince:

Türkiye'de kapitalizmin hem kırda hem de şehirde bir küçük üreticiler yığını oluşturarak geliştiğini söyledik. Bu elbette iradi bir olgu değildir, doğal gelişim böyle olmuştur. Ama burjuvazi bu durumun kendine sağladığı avantajları bilinçli bir biçimde kullanmıştır.

Burjuvazi bu küçük mülk sahipleri yığınını gelişebilecek bir işçi sınıfı hareketine karşı bir tampon olarak kullanagelmiştir. Yani siyasi iktidarı elinde tutmanın bir aracı olarak kullanmıştır. Burjuvazi özel mülkiyet ve zengin olma hırsıyla kapitalizme, devlete düzene bağlanan bu geniş kitleyi yanma çekebilmiş, sağ, gerici partilerin, faşist cuntaların kitle temeli haline getirebilmiştir. Gericilik, şovenizm, devletçilik köylüler içinde işçiler içinde olduğundan daha gelişkindir. Burjuvazi mecbur kalmadıkça bu kitlenin üzerine doğrudan ve açıktan açığa gitmemiştir. Hatta yaşayabilmesi için yukarıda gördüğümüz gibi devlet aracılığıyla bazı imkânlar da sağlamıştır. Örneğin: işçi ücretinin, memur maaşının yarıdan fazlasını dolaysız vergi olarak devlete kaptırır. Ama köylülük üzerinde dolaysız vergiler (örneğin tekel maddeleri satın alırken ödenen ya da KDV gibi) dışında hemen hemen vergi yükü yoktur. Devlet esnafların, küçük üreticilerin örgütlerine pek dokunmaz, şehirlerde "sanayi sitesi" adı altında küçük mülk sahipleri, zanaatkarlar için dükkânlar açar.

Bugüne kadarki bu ekonomik uygulamalarla, küçük burjuvalar içinde düzen partilerinin, gericilerin, faşistlerin yaptığı örgütlü çalışmalarla ve bunlara ek olarak da basının,TV'nin yardımıyla devlet, bu kitleyi işçi sınıfına, devrime, sosyalizme karşı bir güç olarak denetiminde tutabilmiştir.

c) Şovenizm

Burjuvazi şovenist duyguları geliştirmek, başka uluslara karşı beslenen duyguları çarpıtmak için elinden geleni yapmaktadır. Emperyalist ülkelere karşı hayranlık, ezilen hakkını arayan, emperyaliz-

me köleliğe razı olmayan uluslara karşı düşmanlık yaratılmaya çalışılmaktadır. İnsanlar daha küçük yaştan itibaren ırkçı bir anlayışla, "bir Türk dünyaya bedeldir", "Ne mutlu Türküm diyene" gibi sloganlarla büyütülmektedir. Egemen sınıflar bu çalışmalarından sonuç da almaktadır.

Türkiye'de şovenizm güçlüdür. 1950'li yıllarda Kore'ye asker yollanmasına bir avuç aydın ve komünist dışında tepki gösteren olmamıştır. 1974 Kıbrıs işgali sırasında millet gönüllü yazılmak için askerlik şubelerinin önünde kuyruğa girmiştir. Kürdistan'daki devrimci mücadele, hele bir de ayrı bir Kürt devletinin kurulması ihtimali, bırakalım sıradan vatandaşı, sosyalist ve komünist geçinen bir çok örgütlü insanı bile tedirgin etmektedir. Kitlede genel olarak bir Rum ve Ermeni düşmanlığı vardır.

Genel olarak kitleler ve özel olarak da köylülük içindeki şovenist duyguların güçlülüğünün, enternasyonalist duyguların çarpıklığının (örneğin soykırıma uğrayan Boşnak müslümanlar için seferber olunurken daha beter durumda olan Kürt halkına can düşmanı gözüyle bakmak gibi) önemli bir nedeni işte bu, devletin kitleleri ideolojik olarak etki ve denetim altında tutabilmesidir. Fakat devletin bu amacına varmasını kolaylaştıran bazı etkenlerden de söz edebiliriz. Örneğin tarihi geçmişimizdeki bazı özellikler, şovenizmin azdırılmasına çanak tutacak niteliklere sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti 600 yıllık Osmanlı sömürgeciliğinin mirası üzerinde kurulmuştur. Bu devlet, örneğin Latin Amerika ülkeleri gibi, asırlar boyu sömürgeci, emperyalist boyunduruk altında kalmış, soykırıma, asimilasyona uğratılmış bir gelenekten gelmemektedir. Osmanlı İmparatorluğu Rusya, İngiltere, Fransa gibi emperyalist ülkelerle bağımsızlık için değil, eldeki sömürgelerini kaybetmemek için, onların topraklarına el koyabilmek için savaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu kendisine karşı bağımsızlık savaşları verilen bir devletti. Örneğin Yunanistan, Bulgaristan gibi Balkan ülkeleri, Ortadoğu ve Afrika'daki Arap ülkeleri bağımsızlık için Osmanlı'ya karşı sa-

vaştılar.

Mustafa Kemal önderliğinde verilen Kurtuluş Savaşının anti-emperyalist yanı da güçlü değildi, yüzeyde kalmıştı. Bu savaşta doğrudan emperyalist güçlerle savaşmaktan çok, onların güdümünde olan Rumlarla, Ermenilerle savaşılmıştır. Savaşın öncü kadrosu Osmanlı devlet cihazı içinde yetişmiş ve bir çoğu eski ünvanlarını koruyan asker ve bürokratlardan oluşuyordu.

"Kurtuluş savaşının önder kadrosu savaştan, bir tek şehit vermeden, işkence hapis gibi çileler çekmeden savaşa girdiği gibi sapasağlam çıkmıştır. Bu önder kadro, örneğin Cezayir'deki gibi emperyalistler ve yerli işbirlikçileri tarafından katledilen, zulme uğrayan, hapislerde çürütülen, öldürülen bir konumda değil, tersine işçiye, köylüye kendisinden daha yakın (olan) siyasi rakiplerini yok etme, onları baskı altında tutup gelişmelerini engelleme için gizli açık binbir yolu deneyen bir konumdadır."[8]

Çin, Vietnam, Cezayir, Libya gibi ülkelerin ulusal kurtuluş savaşları ile kıyaslandığında Türkiye'deki kurtuluş savaşı cılız kalır.

Tarihimizin bu tür özellikleri devletin şovenizmi kitlelere karşı devrimci harekete karşı bir silah olarak kullanabilmesine uygun zemin hazırlamaktadır.

Ama bu tür olumsuz yanlarına rağmen tarihi geçmişimizde halkların kardeşliği ve anti-emperyalist duygular bakımından olumlu özellikler de vardır. Örneğin kitlelerde genel olarak içten içe köklü bir Batı emperyalizm düşmanlığı vardır. "Gavur"a karşı alerji vardır. Kurtuluş savaşı yılları ve sonrası, 1960'lı yıllar anti-emperyalist duygu ve eylemlerin tüm ülkeyi sardığı yıllardı. Bugün dinci akımlar en büyük parsayı anti-emperyalist, anti-Amerikancı görünerek toplamaya çalışmaktadırlar. Bu sebepsiz değildir.

Bunun yanısıra Anadolu, çok çeşitli uluslardan insanların asırlardır bir arada yaşadıkları, iç içe geçtikleri bir bölge olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve Cumhuriyetin kurulmasından sonra günümüze kadar ve günümüzde uygulanan zorla asimilasyon, Türkleştir-

me, gönüllü değil zoraki birlik politikaları bu tarihi olguyu değiştirmez.

Şovenist, çarpıtılmış milliyetçi duygular genel olarak kitlelerin, özel olarak da köylülüğün devrimci eyleme katılmasını engelleyen, mücadeleyi zayıflatan, bölen önemli bir faktördür. Örneğin Kürt halkının mücadelesine karşı sürdürülen şoven ideolojik kampanyaya kendini kaptıran köylülük, sözde vatanı bölünmekten kurtarmaya çalışan darbeci işkenceci generallerin, subayların, polisin yani düşmanının destekçisi durumuna düşmektedir. Kürt halkına karşı beslenen düşmanca duygular Türkiye halkıyla Kürt halkının güçlerini birleştirmelerine Kürt ulusal hareketiyle, Türkiye devrimci hareketinin birleşmesine engel çıkarmaktadır.

Şovenizm devrimci hareketin mücadele yürütmesi gereken en önemli engellerden birisidir.

d) Şehirlere ve yurtdışına göç

Kırlarda mücadelenin gelişimine olumsuz etki eden faktörlerden biri de şehirlere ve yurtdışına göçtür.

İster ekonomik nedenlerle, ister faşist siyasi baskılar, mezhepsel baskılar gibi nedenlerle olsun, köylerde yaşam olanakları kalmayan kitleler şehirlere ve yurtdışına göç etmektedirler. Bunun sonucu olarak kırdaki nüfus, özellikle de genç nüfus dışarı akmaktadır. Daha yukarıda gördüğümüz gibi kırsal nüfusta son yıllarda mutlak bir azalma eğilimi vardır. Kırlar sürekli kan kaybeden alanlar durumundadırlar. Bu nüfus kaybı, özellikle genç nüfus kaybı doğal olarak kırda mücadelenin gelişimini olumsuz etkilemektedir.

e) Askerliğin etkileri

Nüfus kağıdında "Türk" yazan herkes için zorunlu "vatani görev" olan askerlikte sadece silah kullanmak ve muharebe etmek öğretilmez. Askerlik bu düzenin istediği insan tipinin, kişiliğin şekillenmesinde önemli rolü olan bir düzen çarkıdır.

Tüm vatandaşlar askerlik boyunca sıkı bir ideolojik ve siyasi eğitimden geçirilirler. Doğal olarak bundan en çok etkilenenler cahil ya da yarı cahil yoksul köylülerdir. Askerde Kürtlere uygulanan Türkleştirme yöntemlerini, baskıları, aşağılamaları burada konu dışı tutuyoruz.

Askerlik bireyleri güdülen bir sürü durumuna getirmenin, orduyu her şeye muktedir, karşı konulmaz bir güç olarak kafalara yerleştirmenin, genel olarak şovenizmi, özel olarak da Kürt halkı hakkındaki önyargıları güçlendirmenin bir aracıdır.

Sıradan insanın resmi üniforma, polis, amir karşısındaki kişiliksiz uysal, boynu kıldan ince tavrı aslında geleneksel "asker memet" kişiliğinin bir uzantısıdır.

"Asker memet" kuru sıkı övgülerle göklere çıkarılır ama ona ordu malı bir katır kadar, sıradan bir demirbaş eşya kadar değer verilmez. "Vatani görev" adı altında ona subayların evlerinde hizmetçilik (bunun resmi adı "emireri"dir) yaptırılır. Askerlikte "emir demiri kestiği" için memet her denilene körü körüne itaat etmek zorundadır. Haklı da olsa komutanın emrine, isteklerine karşı gelmek demek, verilecek her tür cezaya müstehak olmak demektir. Dayak ve küfür yemek zaten memetin gündelik "vatani" vazifelerindendir.

Memedin düşünmesi, tartışması, görüş bildirmesi yasaktır. Ona boş zaman bırakılmaz. Askeri eğitimden ve nöbetten arta kalan zamanlarda ot yoldurulur, mıntıka temizliği yaptırılır. Tüm bunlara rağmen gene de zaman kalırsa memet patates ve soğan soymak için mutfağın yolunu tutar.

Bu uygulamalar yıllardır yapıla yapıla o hale gelmiştir ki artık toplum tarafından kanıksanmış, aksi ve insanın doğasına uygun davranışlar garip karşılanır olmuştur.

Köylüler bu askerlik anılarını ömür boyu anlata anlata bitiremezler. Anılar genelde çavuştan, astsubaydan, subaylardan nasıl dayak yenildiğine, hangi küfürlerin edildiğine ilişkindir. Ya da ana dilini konuşması bile yasaklanmış medeniyetin en sıradan imkânlarından

bile mahrum büyümek zorunda bırakılmış Kürt gençlerinin içine düştükleri çaresizliklere dairdir.

Kendisini böylesine aşağılayan askerlik kurumuna karşı köylü tepki duyacağı yerde onunla övünür. Çünkü bunlar ona "kutsal vatani görev" olarak yutturulmuştur. Askere ön yargıyla gider ve bu önyargılarını iyice pekiştirerek, kişiliği, bilinci çarpıtılmış olarak askerden döner. Askerde gördüğü ve başka türlü olabileceğini hiç aklına getirmediği, ast-üst ilişkisini benzer şekillerde sonraki yaşamında sürdürür.

Yukarıda bazılarını saydığımız "vatani" görevlerde 71 cuntasından sonra işkence yapmak, Kürt halkını soykırımdan geçirmek de eklenmiştir. Daha doğrusu bu işler artık ordunun esas görevi haline gelmiştir. Bugün "kutsal vatani görev" dedikleri şey, Amerika'nın patronların fedailiğini yapmak, onlar için canını vermek, Kürdistanlı, Türkiyeli yurtseverlere, devrimcilere, işçilere emekçilere karşı savaşmak, kurşun sıkmak, işkence yapmak demektir.

Yoksul köylülük içinde anti-emperyalist bilincin zayıflığının, ezilen ulusların özellikle de Kürt ulusunun mücadelesine karşı soğukluk ve düşmanlığın varlığını sürdürmesinin, cuntacılara, egemen sınıflara ideolojik ve siyasi bağımlılığın, haksızlığa, zulme karşı kararlıca direnmemenin önemli nedenlerinden biri işte bu askerlik süresince iyice pekiştirilen sakat kişiliktir.

Kırda mücadelenin gelişimini engelleyen, şehirlere göre geri bırakan etkenleri böylece gördükten sonra şimdi de kırsal bölgelerde yapılacak devrimci çalışma üzerinde duralım.

4) Kırlarda Devrimci Mücadele

'71 çıkışları aynı zamanda Türkiye solunun kıra ve köylülüğe yönelmesini de anlatıyordu. Kırlar ve köylülük THKO'nun, THKP/C'nin, TKP/ML'ni teorisinde temel alınmaktaydı.

Fakat 71 çıkışlarının köylülüğe yönelme gerekçeleri ve köylülük hakkındaki düşünceleri önemli yanlışlıklar taşıyordu. Köylülüğe ve-

rilen önem kırsal yapının somut ve doğru kavranılışından kaynaklanmıyordu. Başka ülke devrimlerinin ve o ülkelerin devrimcilerinin tezlerinin 71 çıkışları üzerinde büyük etkileri vardı.

"71 çıkışlarını gerçekleştiren örgütlerin hepsinde de başka ülkelerin deneyimlerinin etkisinde kalma görülür. Bu etkilenmeler ülkemizi sosyal ve siyasal yapısına ve hatta tarihsel geçmişin değerlendirilmesine, devrimin yolu ve mücadele metodları üzerine görüşlere açıkça yansımıştır.

THKO silahlı mücadeleye ilk girişen örgüttür. Özellikle İstanbul gençliğinin en iyi unsurları THKO saflarında yer almışlardı. Bunda Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin'in gençlik içindeki prestijlerinin önemli rolü oldu. THKO'nun örgütlenme ve mücadele anlayışında Küba pratiğinin etkisinde kalmışlık belirgindir. THKO Türkiye gibi bir ülkede devrim yapmak için bir siyasal partinin gereğini görememiştir. THKO gerilla çekirdeğinin mücadele içinde parti haline geleceğine inanmıştır. Ülkedeki devrimci durumu olduğundan daha ileride değerlendirerek silahlı mücadelenin ve kırların rolünü abartmış ve şehirlerdeki kitle örgütlenmesini ihmal etmiştir.

THKP-C şehirlere ve şehirlerdeki kitle mücadelesine, parti örgütlenmesine THKO'dan daha çok önem vermiştir. Şehir örgütlenmesinin ve kitle eylemlerinin önemini kavramada THKP-C, hem THKO'dan hem de TKP-ML'den daha ileridedir...

THKP-C kırları temel alan uzun süreli halk savaşı görüşünü bütün bağımlı ülkeler için geçerli görmektedir.

"Devrim, kırlardan şehirlerin fethi şeklinde bir rota izleyecektir. Bu Leninizmin sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için öngördüğü evrensel bir tezdir."[9]

Bu tezin evrensel olduğu iddiasına katılmıyoruz. Leninizm her ülkenin özgül koşullarının bütünsel bir incelenmesini gerektirir. Öte yandan kırlık bölgelerin temel alınması gereğine dayanak olarak M. Çayan'ın ileri sürdüğü "emperyalizmin yumuşak karnı' görüşü de eksik ve eksik olduğu için de yanlıştır. Mahir Çayan bunu şöyle ifade

eder:"Emperyalizme arkasını dayamış olan karşı devrim cephesi, proletaryanın yoğun bulunduğu, büyük şehirlere ve kilit bölgelere güçlerinin büyüğünü yığmış ve çok sıkı bir denetim kurmuştur. Bu hain yönetimin yumuşak karnı kırlardır. Dünyadaki bütün kurtuluş savaşlarının (halk savaşlarının) pratiği, bize şunu söylemektedir; zafere kırlardan şehirlere doğru bir rota izleyen çeşitli aşamalardan geçen halkın örgütlü savaşıyla varılabilir.

Temel alan, kırlardaki halk kitlesi ise köylülüktür. Bu yüzden Demokratik Halk Devrimlerinde sınıf katılması olarak temel rolü işçiler değil köylüler oynayacaktır. Yani devrimin temel kitle gücü işçiler değil köylülerdir."[19]

Kırlık alanlarda düşman denetiminin güçsüz olması askeri bir gerekçedir. Askeri gerekçeler ise sosyal ve siyasal çelişkiler temelinde, köylülüğün savaşma potansiyeli açısından ele alınmalıdır. Nitekim kırları temel alan Çin, Vietnam ve Küba pratiklerinde böyle yapılmıştır. TC sınırları içindeki kırlarda en az iki ulusun yaşadığını ve bunların her birinin farklı sorunları olduğunu hesaba katmadan, kır nüfusunun yapısını, düzenle çelişkilerini ve kırdaki mücadelenin gelişme seyrini incelemeden kırları temel almaya kalkışmak doğru da değildir.

THKO ve THKP-C'nin kırları temel alan halk savaşı görüşü bu örgütlenmelerin Kürt sorununa yaklaşımlarına bakıldığında zayıf durur. Bu hareketler kırlık alanlardaki en büyük devrimci potansiyeli oluşturan Kürt ulusal sorununu kavramakta yetersiz kalmışlardır. Ulusal sorunda, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı Leninisit ilkesini benimsediklerini ifade etmekle yetinmişlerdir. Kürdistan'ın konumu üzerine ve Kürdistan devriminin sorunları üzerine hemen hiç bir şey söylememişlerdir. Ne de köylülüğün yapısı ve kırlardaki çelişkiler üzerine araştırmaları sözkonusudur. Bu konulara duyulan ilgiyle örneğin, Kemalizm sorununa duyulan ilgi ve Kemalizme yaklaşımlar karşılaştırıldığında ciddi tutarsızlıklar görülür. Örneğin Mahir Çayan'ın Kemalizm ve modern Türkiye'nin tarihi üzerine

görüşlerini savunarak Kürt ulusal demokratik hareketiyle enternasyonalist anlayışla bağ kurmak olanaksızdır...

1971 çıkışlarını gerçekleştiren örgütlerin hepsinde de ülkemizdeki devrim durumunu olduğundan daha ileride değerlendirme hatası vardır. Mahir Çayan'dan aktaralım:

'Bugün Anadolu'nun pek çok yerinde halkın uyanık kesimleri, düzenin bütün partilerinden umutlarını kesmişler ve bu sefaletten kurtulmanın tek yolunun isyan etmek olduğunun bilincine varmışlardır. Halkımızın uyanık kesimleri, Amerikan 'gavuru' ile işbirliği içinde olan ağaların patronların, para babalarının nasıl kendilerini iliklerine kadar sömürdüklerinin farkındadırlar. Kitlelerde zenginlik düşmanlığı had safhadadır. Onların anlayamadığı tek şey, yenilmez bir güç olarak gözlerinde büyüttükleri oligarşik devlet cihazının kof ve çürüklüğüdür. (Oligarşi kitlelerin bilincinde fikri sabitlik derecesinde, 'devlete karşı konulmaz' düşüncesini iyice perçinlemek için, sürekli olarak yaygara gözdağı, kuvvet gösterisi ve demagoji ile özellikle bu konuyu işlemektedir.)' [11]

Benzer değerlendirme hatası İbrahim'de daha belirgindir: 'Şimdi işçi sınıfımızın ve yoksul köylülerimizin büyük çoğunluğu kurtuluşlarının ancak silahlı mücadeleyle olacağını kavramış durumdadır.'[12]

İbrahim Kaypakkaya uluslararası durumu da sol olarak değerlendirme hatasına düşmüştür. TİİKP program taslağına eleştirilerinde İbrahim şöyle diyor: '(Programda) Bütün dünyada emperyalizmin toptan çöküşe gittiği, sosyalizmin bütün dünyada zafere ilerlediği, dünya çapında mükemmel bir devrimci durumun mevcut olduğu söylenmeliydi.'[13]

71 çıkışlarını gerçekleştiren örgütlerin hepsinde de halkın silahlı mücadeleye karşı tutumunu devrimden yana abartma görülür. Onları yanılgıya götüren nedenler arasında o dönemde uluslararası durumun çok elverişli görünmesi de vardı. Çin devriminin zaferinin ardından, Birleşik Amerika'nın burnunun dibindeki Küba'da devrimin parlak zaferi dünya çapında ümitleri arttırmıştı. Vietnam'daki son derece

eşitsiz savaşta emperyalizme karşı başarı üstüne başarı kazanan devrimci hareket emperyalizmi dünya çapında teşhir ediyor, dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, Türkiye'de de devrimcileri -özellikle devrimci gençliği- coşturuyordu. Che'nin Bolivya'da başarısızlığa uğrayıp ölmesi bir hayal kırıklığı yaratamamış, tersine, Küba devletinin de Che'nin davasına arka çıkmasıyla, silahlı mücadele düşüncesinin dünya çapında yayılmasına yardımcı olmuştur. Che efsaneleşti. Latin Amerika'da, Afrika'da ve Güneydoğu Asya'da gerilla savaşları yükseliyordu. Yanıbaşımızda Filistin halkının coşkulu silahlı mücadelesi vardı. Sosyalist sistem emperyalizmin karşısında dev gibi görünüyordu. Emperyalizm sanki ha çöktü ha çökecekti. Dünyanın metropollerinde de gençlik hareketleri yüksekti. Özellikle Vietnam halkıyla dayanışma eylemleri Batılı halkları etkiliyordu. Amerikan emperyalizmi gerileme içindeydi. Dünya devrim açısından olgunlaşmış görünüyordu. Özellikle bağımlı ülkelerde olgunlaşmış devrimci durumlar yaşanıyordu. Dünya sosyalist hareketinin birikmiş sorunlarının kısa bir zaman sonra patlayacağı ve emperyalizmin büyük bir atağa geçeceği, sosyalizmi dünya çapında gerileteceği o koşullarda kolay görülemezdi. İşte Denizler, Mahirler ve İbrahimler görüşlerini o koşullarda oluşturdular.

THKO ve THKP-C Latin Amerika devrimlerinin etkisinde kalırken TKP-ML'de de Çin devriminden ağır bir etkilenme görülür. İbrahim Kaypakkaya, Türkiye'nin koşullarını, sınıfsal yapısını ve tarihsel geçmişini değerlendirirken ve bu değerlendirmelerden hareketle devrim stratejisini ve mücadele yöntemlerini saptarken Mao'nun Çin'e ilişkin saptamalarının derin etkisinde kalmış ve önemli hatalara düşmüştür. İbrahim'in Kemalizmi değerlendirmesinde Mao'nun Çan Kay Şek'i değerlendirmesini görürüz. Türkiye'nin yarı-feodal ve yarı-sömürge bir ülke olarak değerlendirilmesi Çin'den uyarlama görünmektedir. Hatta İbrahim o koşullarda Türkiye'de de Çin'deki gibi klasik bir halk savaşı çizgisi, kızıl siyasi üsler kurmak gibi görüşler savunmaktadır. Bu görüşler Türkiye koşullarına uymazlar.

"İbrahim Kaypakkaya yarı-feodal olarak değerlendirdiği Türkiye'de anti-feodal mücadeleyi temel önemde alır. Oysa bu görüş feodal kalıntıların en güçlü olduğu Kürdistan'da bile o koşullarda tam doğru değildi. İbrahim Kemalizme onca sert eleştirilerine karşın ulusal sorunda THKO ve THKP-C'den uzun boylu ileride değildi. O da ötekiler gibi, Kürdistan'da asıl sorunun anti-sömürgeci mücadele olduğu gerçeğini yakalayamadı. Kürdistan köylülüğünü birleştirip ayağa kaldıracak asıl davanın ulusal kurtuluş davası olduğunu göremedi."[14]

Kırları ve köylülüğü temel alan 71 çıkışlarının durumları genel hatlarıyla böyleydi. 71 çıkışlarının devamı olduklarını iddia edenler de, köylülük ve kırlar konusunda önce söylenenleri tekrar etmekten başka bir şey yapmadılar. Ama bunların tartışılacağı yer burası değil.

a) Devrimci mücadelede şehirler ve işçi sınıfı belirleyici olacaktır:

Türkiye'nin ekonomik ve sınıfsal yapılanması, devrimci mücadelenin somut gelişim seyri bize, devrimci mücadelede şehirlerin ve işçi sınıfının temel olduğunu göstermektedir. Şehirlerde işçi sınıfına dayanan, öğrenci gençlik ve mahallelerde, aydın devrimci demokrat çevrelerle uygun ilişkileri kurmuş, güven veren bir örgütlenme olmadan kırlarda mücadelenin kökleşip yaygınlaşması çok zordur. Şimdiye kadar kırlardaki mücadele hep şehirleri izlemiştir. Ve bu sebepsiz değildir.

Kırlarda mücadeleyi zaafa uğratan, geri bırakan nedenlere yukarıda değinmiştik. Bu olumsuz özellikler şehirlerde ve işçi sınıfı üzerinde çok daha zayıftır.

Şehirlerde çalışan nüfusun en büyük kesimini işçiler oluşturmaktadır. Köylünün küçük burjuva yapısından kaynaklanan zaaflar bu sınıfta çok daha az güçlüdür. İşçi sınıfı sendikal düzeyde de olsa örgütlü ve sosyalizme en açık bir sınıftır. Küçümsenemeyecek bir mücadele birikimi vardır. "Üretim araçlarının özel mülkiyeti kar-

şısmdaki durumu, kapitalist sömürü ile doğrudan karşı karşıya olması, toplumsal gelişme ile sayısının, gücünün ve etkinliğinin artması, örgütlü ve disiplinli mücedeleye yatkınlığı, kurtuluşunun ancak bu düzenin yıkılmasında ve sosyalizmin kurulmasında olması bakımlarından işçi sınıfı sosyalizm yolundaki devrimci mücadeleye önderlik etmeye yetenekli tek sınıftır."[15]

İşçi sınıfı devletle uzlaşmaz çelişkiler içindedir. İşçinin sırtındaki en büyük sömürücülerden biri devlettir. Devlet ücretinin yarısını vergi diye gaspeder. İşçi her eyleminde karşısında devleti bulur. Ücretleri zorla düşüren, sendika kurmayı, grev yapmayı, siyasi örgütlenmeyi zorla yasaklayan devletten başkası değildir. Yani işçi sınıfı, devleti Marksistlerin basitçe ifade ettikleri gibi, egemen sınıfların zor aracı, sopası olarak görür.

Sömürgeci geleneğin, şovenizmin etkileri işçi sınıfı üzerinde köylüye göre çok daha zayıftır. Şehirlerde işçi sınıfının yanısıra devrimci geleneğe sahip geniş bir öğrenci gençlik kesimi, 70'li yıllarda devrimci mücadelenin yükünü zaman zaman üzerine almış gecekondu halkı, devrimci sosyalist düşüncelere açık küçük burjuva yığınlar vardır.

Şehirler günümüzde faşist baskıların, işkencenin, yargısız infazların, en yoğun olduğu, bağımlı kapitalizmin çürümüşlüğünün, toplumsal çelişkilerin en çarpıcı biçimlerde göze çarptığı yerlerdir. Türkiye kırlarındaki çelişkiler henüz şehirlerdeki kadar keskin değildir.

Yukarıda saydığımız bu özelliklerden dolayı şehirler devrimci mücadelenin günümüzdeki temel alanı, işçi sınıfı da temel gücüdür. Fakat şehirlerin ve işçi sınıfının temel olması, kırların ve köylülüğün önemsiz olduğu anlamına gelmez. Devrimci mücadele köylülüğü kazanmadan ve kırlarda kök salmadan başarıya ulaşamaz. Şehirlerin devrimci mücadelenin temel alanı olması her dönem için geçerli görülmemelidir. Devrimin gelişmesi içinde kırlardaki mücadelenin öne çıkması da mümkündür. Devrim şehir ve kırda birlikte yürütülecek mücadeleyle zafere erişecektir.

Köylülüğün bugünkü göreli hareketsizliğine, mücadelesinin şehirlere ve işçi sınıfına göre geriliğine bakıp aldanmamak gerekir. Köylülük büyük bir devrimci potansiyeli içinde taşımaktadır.

Kır proleter ve yarı proletaryasının azımsanmayacak bir sayısı vardır. Kırsal nüfusun yukarıda da gördüğümüz gibi büyük çoğunluğu yoksul köylülükten oluşmaktadır. Bu kitlenin mevcut düzenle uzlaşmayan ve devrimden başka yöntemle de çözümü mümkün olmayan çelişkileri vardır. Mevcut bağımlı kapitalist düzen ve faşizmin köylüye verebileceği bir şey yoktur. Hep ondan istemekte ve en sonu köylüyü köyden kovmakta, işsizler ordusunun içine atmaktadır.

Köylülük egemen sınıflar bloku ile yani oligarşi ile çelişki içindedir. Bu çelişkiler hem ekonomik hem de siyasi boyutludur. Emperyalizm, emperyalizmin işbirlikçisi tekelci burjuvazi ve bunlarla yanyana duran büyük toprak sahipleri, tüccarlar, tefeciler bloku devleti elinde tutmaktadır. Ordu ve polis teşkilatı bu oligarşinin vurucu gücüdür.

Emperyalizm ve burjuvazi köylüye yukarıda da gördüğümüz gibi, iç pazarı genişleten, sanayicilerin ürünlerini tekelci fiyatlardan satın alan, ürününü ise devletin biçtiği fiyattan satan, ücretleri düşük düzeyde tutmada yardımcı olan, sanayiye ucuz işgücü sağlayan yığınlar olarak bakar. Siyasi olarak ise faşizmin, sağ partilerin oy deposu, işçi sınıfına, sosyalist harekete karşı kullanılacak bir tampon güçtür. Köylülük Kürtlere karşı soykırım yapan, Somali'ye asker gönderen, Amerika, Koçlar, Sabancılar için darbeler yapan ordunun insan kaynağıdır.

Köylülüğün oligarşi tarafından tepe tepe kullanılması bu kadarla da kalmaz. Türkiye'deki Kürt köyleri üzerinde genel faşist baskıya ek olarak ulusal baskı vardır. Alevi köyleri ve köylüleri dini baskı altındadır. Sünnilerle aleviler devlet tarafından birbirine karşı kışkırtılır. Devrimci düşüncelere daha yakın duran aleviler üzerinde kitle katliamları tezgahlanır.

Tüm bu baskılardan sözederken şu özelliği de hatırlatmakta yarar

var: İçinde bulunduğumuz dönemde devletin Türkiye köylüsü üzerindeki baskısı, Kürdistan'la karşılaştırıldığında devede kulak kalır. Bunun nedeni kolayca anlaşılabileceği gibi Türkiye kırlarında mücadelenin geriliğidir. Türkiye'de köylülük henüz düzen partilerinden ve düzenden kopmamıştır. Mücadele kırlarda boyutlandığında devletin baskıları daha da artacaktır.

Köylülüğün devletle, oligarşi ile bu çelişkilerinin yanısıra, tefecilerle, tüccarlarla, bankacılarla da özgül çelişkileri vardır. Bankalar tefecilerle iç içe çalışır. Krediler büyük toprak sahiplerine gider. Zor durumdaki köylü tefeciden yüksek faizle borç para almak durumunda kalır. Ya da ürününü daha tarladayken tüccara satmak zorundadır. Devletin ürün bedellerini peşin olarak ve zamanında ödememesi nedeniyle, ürününü ucuz fiyata ama peşin parayla tüccara satar. Çünkü borçlarını ödeyebilmesi için bir an önce paraya ihtiyacı vardır. Ürününü bekletemez. Böylece küçük üretici aç açına tüccara ve tefeciye çalışmış olur.

Köylülük egemen sınıflarla bu tür çelişkiler içindedir. Emperyalizme bağımlı kapitalist düzenin yıkılması köylülüğün yararınadır. Köylülüğün tefeci, tüccar ve devlet sömürüsünden, faşist, ırkçı, dinsel baskılardan, asırlardır içine itildiği geri, insanları bönleştiren ve posasını çıkarıp şehirlerdeki işsizlerin arasına fırlatıp atan hayattan kurtulabilmesinin tek yolu devrimdir.

Fakat bu güne kadar köylülüğün devrimci potansiyeli açığa çıkarılamamış, harekete geçirilememiştir. Bunun en önemli nedeni devrimci bir partinin yokluğudur.

b) Zafere Uzun süreli ihtilalci direnişle ulaşacağız

Köylülükteki devrimci potansiyelin açığa çıkarılabilmesi için silahlı mücadele kaçınılmazdır. Fakat bu tespiti 1971'lerde abartıldığı gibi silahlı eylem başlayınca köylü ayaklanıp harekete geçecek şeklinde anlamamak gerekir. Silahlı mücadele diğer

mücadele biçimleriyle örneğin, köylü mitingleriyle, protesto gösterileriyle, kooperatif çalışmalarıyla birlikte gitmeli, yerel sorunlara karşı tepkiler uygun biçimlerde örgütlenerek, ekonomik demokratik örgütler oluşturularak (legal yada yarı legal) yürütülmelidir. Döneme göre silahlı mücadele tali plana düşebilir, diğer mücadele, propaganda yöntemleri öne çıkabilir. Bu nedenle her somut durum kendi özgüllüğü içinde ayrıca tahlil edilmelidir.

Hatta yöreye göre, köye göre hareket etmek, mücadele ve örgüt biçimleri bulmak gerekir. Nasıl ki herhangi bir fabrikada, mahallede örgütlenebilmek için o işyerinin, o bölgenin somut durumunu, hangi eylemi kaldırıp hangisini kaldıramayacağını bilmek ve ona göre hareket etmek önemliyse, aynı durum köylüler için de geçerlidir.

Karadeniz, Ege, İç anadolu, Trakya ve Marmara köylülerinin ortak sorunları vardır. Ama bu ortak sorunlar her bölgede farklı özel biçimler alır. Sünni köy ile alevi köyü, Türk köyü ile Kürt köyü arasında farklar vardır. Faşist, ulusal, dini hatta ekonomik baskıların düzeyi ve biçimi hepsinde aynı değildir. Gelenekler, ekonomik durum, devletle çelişkiler, devrimci birikim, dinin etkisi her birinde farklı farklıdır. Bu nedenle genel devrimci siyasi çizgi somut duruma göre değişik biçimler almak zorundadır.

Köylülüğü bilinçlendirme, örgütleme ve devrime kazanmada uymamız gereken genel ilkelerden biri tarım proleter ve yarı proletaryasını esas almaktır. Köylülüğün örgütlenmesinde de temel alınması, dayanılması gereken sınıf budur. İster ekonomik demokratik örgütlenmeler olsun, ister gerilla birlikleri ya da milis örgütlenmesi olsun, tüm örgütlenmelerde önderliğin ve inisiyatifin köy kurnazı küçük burjuvalarda, ağzı laf yapan az çok eğitim görmüş burjuva unsurlarda değil de, bu tarım proleterlerinde bulunmasına özel bir önem göstermeliyiz.

Silahlı mücadele işte tüm bu özellikler gözönünde bulundurularak ele alınmalıdır. Ama silahlı mücadelenin örgütlenmesi için daha işin başında adımlar atılmalı, hazırlıklar yapılmalıdır. Çünkü eninde

sonunda meseleyi çözecek olan şiddettir.

Ülkemizde devrim uzun süreli silahlı direnişle gerçekleşecektir. "Türkiye'de devrimci şiddeti temel almadan kitlelere ulaşmak ve iktidara alternatif bir devrimci hareket yaratmak gerçeklerden uzak bir hayaldir. Koşulların ve gelişmelerin bize gösterdiği budur. Ülkemizin koşulları bize devrimci şiddeti kısa süreli bir toplu kalkışma olarak değil de uzun süreli bir halk savaşı olarak ele almamızı dayatıyor."[16]

Silahlı mücadele bizim ülkemizde sadece ayaklanma sırasında başvurulacak bir araç değildir. Silahlı mücadele siyasi mücadelenin vazgeçilmez bir aracıdır. Halkın en sıradan demokratik eylemlerinin bile zorla bastırıldığı, devrimci düşünce ve eyleme, işkenceyle, yargısız infazlarla karşı çıkıldığı, insanların kaybedildiği, polis ve kontrgerilla tarafından katledildiği, bir ortamda silahlı güce ve eyleme dayanılmadan ciddi bir güç olunamaz. Olsa olsa bu düzenin demokrasi vitrininin süsü olunabilir.

Bu noktada kırların ve köylülüğün durumu önemlidir. Türkiye devriminde şehirlerin ve işçi sınıfının belirleyici önemi vardır. Ama silahlı mücadele şehirlerde bir noktaya kadar gelir ve tıkanır. Silahlı mücadelenin güvenli ve istikrarlı gelişimi, bu mücadelenin kırlarda yerleşik bir hal almasıyla mümkündür. Şehirlerdeki devrimci mücadele kırlardan güç ve güven alacaktır. Yoksul köylülüğün gövdesini oluşturduğu, küçük üreticileri çevresine almış militan kırsal mücadele şehirdeki mücadele için en başta moral kaynağı olacaktır, bu mücadelenin havasını değiştirecektir.

Tüm bunlardan sonra köylülüğün içinde bulunduğu sorunların çözülebilmesi için yapılması gerekenler hakkında genel olarak şunları söyleyebiliriz.

Emperyalizme bağımlılığa, faşizme ve Kürdistan'daki sömürgeciliğe son verilmelidir.

Devlet çiftliklerine, devlet mülkiyetindeki her tür araziye, ormanlara, büyük toprak sahiplerinin tüm mülklerine el konulmalıdır.

Devlet çiftlikleri ve büyük kapitalist çiftlikler devrimin ve oralar-

da çalışan işçilerin denetim ve yönetimine verilmelidir.

Tefecilerin tüccarların mal ve para varlıklarına el konulmalıdır.

Küçük üreticilerin tefecilere, tüccara, bankalara vs. olan tüm borçları iptal edilmeli, ipotekler kaldırılmalıdır.

Kırlardaki ordu, polis, MİT, kontrgerilla, sivil faşist örgütlenmeleri, resmi devlet bürokrasisi yıkılıp dağıtılmalıdır. Bunların yerine halkın doğrudan denetleyebileceği biçimde düzenlenmiş güvenlik ve yönetim organları kurulmalıdır.

Kamulaştırılan mülklerin ve toprakların nasıl kullanılacağına, devrimci mücadele içinde yoksul köylülerden, küçük üreticilerden oluşacak olan örgütlenmeler karar vermelidirler.

Küçük üreticiler kooperatiflerde örgütlenmeye teşvik ve ikna edilmelidir. Bu kooperatifler devlet tarafından teknoloji, araç gereç ve finansman bakımından desteklenmelidir.

Kır ve şehir çelişkisini ortadan kaldıracak tedbirler alınmalıdır. Bunun için nüfusu kırda tutacak hatta bir kısım şehir nüfusunu kırlara çekecek yeni iş alanları açılmalı, şehirdeki sosyal, kültürel imkânlar köylere götürülmelidir. Köyler şehirleştirilmelidir.

Kırın ve köylülüğün sorunlarının çözümüne ilişkin olarak ayrıntılı ve somut planlar yapmak için zaman henüz erkendir. Devrimci mücadelenin gelişim sürecinde yoksul köylülük kendini - eylem ve istemleriyle- bağımsız bir güç olarak ifade etmeye başladığında somut çözüm yolları da birer birer ortaya çıkacaktır.

Devrimle birlikte tarımı ülkemizin ve halkımızın ihtiyaçlarına göre yeniden planlamak, araziyi, ekilecek ürünleri, üretim araçlarının ve işgücünün dağılımını yeniden gözden geçirmek gerekecektir. Değişik ürünler ve bunları üreten üreticiler, devlet çiftlikleri, kooperatifler için ayrıntılı planlara ihtiyaç olacaktır. Ama bunlar bu günün işi değil, Devrimin kitlelere kazandıracağı coşku, kendine güven ve muazzam enerji şimdiden hazırlanacak tüm ayrıntılı planları alt üst edecektir.

Şimdi biz sosyalistlere, devrimcilere düşen görev, köylülüğün

eskiyi yıkacak, yeniyi kuracak dev gücünü açığa vurmasına yardımcı olmak ve bu muazzam gücü, kırın olanaklarını emperyalizmin ve faşizmin bu ülkeden kovulması için seferber etmektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

(1) M. Gürbüz "Tarım Haftası '93 Sempozyum. Tarımsal Destekleme Politikaları Sorunlar Çözümler" TMMOB-ZMO Sf.5
(2) Ş. Binay "Tarım Haftası '93 Sempozyum. Tarımsal..." TMMOB-ZMO Sf. 199
(3) M. Gürbüz "Türkiye Tarımı 1993 Yapı Gelişim Sorunlar Çözümler RAPOR" TMMOB-ZMO Sf. 15
(4) M. Gürbüz "Tarım Hft. '93 Sempozyum..." TMMOB-ZMO Sf.5
(5) "Zirai ve İktisadi Rapor 1990-1991" TZOB Sf. 359
(6) Aktaran "Tarım ve Köylü Sorunu" İnter yay. 1989 Sf.25
(7) Lenin. Akt. "Tarım ve Köylü Sorunu" İnter yay. Sf.26
(8) ODAK Dergisi Sy. 11 Şubat '92 "Cezair'de İslami Hareket Darbe ve Türkiye"
(9) M. Çayan Bütün Yazılar Sf. 211 Derleyen: M. Ali Moğultay
(10) M. Çayan Yage Sf. 222,223
(11) M. Çayan Yage Sf. 363
(12) İ. Kaypakkaya Bütün Yazılar Sf. 253
(13) İ. Kaypakkaya Yage Sf. 93
(14) ODAK Drg. Sayı:11, Şubat '92 "Zafere İhtilalci Direnişle Ulaşacağız"
(15) ODAK Drg. Sayı:10, Aralık '91 yag. yazı
(16) ODAK Drg. Sayı:10, Aralık '91 yag, yazı

"Bugün tarım kesiminin, köylülüğün sorunlarının temelinde, emperyalistiyle, işbirlikçisiyle, sanayici ve tüccarı ile genel olarak sermayenin kırda egemen üretim ilişkisi olması yatar. Devlet sermayenin devletidir, tarım politikaları yerli ve yabancı sermayenin çıkarlarına göre oluşturulur. Küçük üreticilerin durumunun kötülüğünün ve giderek daha da kötüleşmesinin temelinde bunların sermayelerinin küçüklüğü, büyük sermaye karşısındaki güçsüzlükleri yatar. Küçük üreticileri tefecilere, tüccarlara mahkum eden şey işte bu özelliktir. Kırlardaki milyonlarca tarım proleter ve yarı proleterinin sefaletinin nedeni, bunların yaşamlarının, emek-güçlerini sermayeye satabilmelerine bağlı olmasıdır."

"Kısacası köylülüğün ve tarımın içinde bulunduğu sorunlardan kurtuluşun ilk adımı emperyalizme bağımlılığa, egemen sınıfların iktidarına, faşizme son veren, Kürt sorununu çözen demokratik devrimdir.
Devrimcilere düşen görev köylü yığınlarını bu demokratik devrim sürecine kazanmaktır."

YAŞAM YAYINLARI